T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FUTBOLDA FİNANSAL FAİR PLAY UYGULAMASININ REKABETÇİ DENGE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Baver YENİKAN

2501200675

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Arif SALDANLI

İSTANBUL-2023

ÖZ

FUTBOLDA FİNANSAL FAİR PLAY UYGULAMASININ REKABETÇİ DENGE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

BAVER YENİKAN

Futbolun her geçen gün peşinden sürüklediği insan sayısının artmasıyla beraber kendi bünyesinde devasa bir ekonomiyi barındırması kaçınılmaz olmuştur. Bu bağlamda bu büyük pastadan pay almak isteyen kulüp sahipleri ve finansal anlamda güçlü yatırımcılar daha fazla getiri elde edileceği düşüncesiyle harcamalarını da bu doğrultuda arttırmışlardır. Artan bu yatırım ve harcamalar beraberinde birtakım problemleri de getirmiştir. Her geçen gün mali disiplinden uzaklaşan kulüplerin borçlarını döndürememesi nedeniyle Avrupa futbolunun en üst organı konumundaki UEFA'nın somut adımlar atması bir zorunluluk halini almış olup bu kapsamda yapılan çalışmalar neticesinde Finansal Fair Play düzenlemeleri gündeme gelmiştir. Düzenlemelerin gündeme gelmesiyle beraber Avrupa futboluna ne yönde etki edeceği ve bu düzenlemelerin gerekliliği tartışılmaya başlanmış olup ilgili dönemde herhangi bir somut veri olmaması soruların cevapsız kalmasına neden olmuştur. Bu bağlamda bu çalışmayla beraber düzenlemeler öncesindeki 9 sezona ve düzenlemeler sonrasındaki 11 sezona ilişkin veriler yardımıyla analizler yapılmış olup Finansal Fair Play düzenlemelerine ilişkin eleştirilere ve sorulara cevap verilebilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Fair Play, C5 Endeksi, Herfindahl-Hirschman Endeksi, Rekabetçi Denge

ABSTRACT

EFFECTS OF FINANCIAL FAIR PLAY ON COMPETITIVE BALANCE IN FOOTBALL

BAVER YENİKAN

As the number of people that football attracts increases day by day, it has become inevitable for it to have a huge economy within itself. In this context, club owners and powerful investors who want to get a share from this industry have increased their expenses accordingly, with the thought that more returns will be obtained. These increasing investments and expenditures have brought with them some problems. Due to the inability of the clubs, which are moving away from financial discipline day by day, to repay their debts, it has become a necessity for UEFA, the highest body of European football, to take concrete steps, and as a result of the studies carried out in this context, Financial Fair Play regulations have come to the agenda. With the regulations coming to the agenda, the impact on European football and the necessity of these regulations began to be discussed, but the lack of any concrete data in the relevant period caused the questions to remain unanswered. In this context, with this study, analyzes were made with the help of data from 9 seasons before the regulations and 11 seasons after the regulations, and it was aimed to answer the criticisms and questions regarding the Financial Fair Play regulations.

Keywords: Financial Fair Play, C5 Index, Herfindahl-Hirschman Index, Competitive Balance

ÖNSÖZ

Artan yatırım ve harcamalar neticesinde ortaya çıkan problemler ve mali disiplinden uzaklaşan kulüplerin borçlanması nedeniyle Avrupa futbolunun en üst organı konumundaki UEFA'nın somut adımlar atması bir zorunluluk halini almış olup bu kapsamda yapılan çalışmalar neticesinde Finansal Fair Play düzenlemeleri gündeme gelmiştir. Düzenlemelerin gündeme gelmesiyle beraber Avrupa futboluna ne yönde etki edeceği ve bu düzenlemelerin gerekliliği tartışılmaya başlanmış olup ilgili dönemde herhangi bir somut veri olmaması soruların cevapsız kalmasına neden olmuştur. Bu bağlamda bu çalışmayla beraber düzenlemeler öncesindeki 9 sezona ve düzenlemeler sonrasındaki 11 sezona ilişkin veriler yardımıyla analizler yapılmış olup Finansal Fair Play düzenlemelerine ilişkin eleştirilere ve sorulara cevap verilebilmesi amaçlanmıştır.

BAVER YENİKAN
İSTANBUL, 2024

İÇİNDEKİLER

ÖZ……ii

ABSTRACT……...iii

İÇİNDEKİLER……..iv

ŞEKİLLER LİSTESİ……..……vii

TABLO LİSTESİ……viii

GRAFİKLER LİSTESİ……..…ix

KISALTMALAR LİSTESİ……...xi

GİRİŞ……...……....1

BİRİNCİ BÖLÜM

FUTBOLUN GELİŞİM SÜRECİ

1.1. Spor Kavramı……...……...……6

1.2. Futbol Kavramı……..……...……..7

1.3. Futbolun Tarihsel Gelişimi……..……...7

1.4. Modern Futbol…….……...8

1.5. Futbolda Kurumsallaşma……...……10

1.5.1. Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği……...11

1.5.2. Avrupa Futbol Federasyonları Birliği…..…….....13

1.6. Futbol Ekonomisi……..……...….……15

1.6.1. Futbol Kulüplerinde Gelirler…..……..……...22

1.6.2. Futbol Kulüplerinde Giderler…….28

1.7. Finansal Performans Ve Sportif Performans İlişkisi…..……...32

1.8. Finansal Fair Play……...…..…….34

İKİNCİ BÖLÜM

FUTBOL ve REKABET İLİŞKİSİ

2.1. Rekabet Kavramı…….……..……..…….40
2.2. Rekabetçi Denge Kavramı……..……..……41
2.3. Rekabetçi Denge ve Futbol İlişkisi..……..……43
2.4. Rekabetçi Denge Ölçümü……...……..……46
2.4.1. Herfindahl-Hirschman Rekabetçi Denge Endeksi……49
2.4.2. C5 Rekabetçi Denge Endeksi……..……..……50
2.4.3. Standart Sapma……..……..……..……51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FFP UYGULAMALARININ REKABETÇİ DENGE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN ENDEKSLER VASITASIYLA İNCELENMESİ

3.1. İngiltere Premier Lig…….…….....53

3.1.1. Premier Lig Herfindahl Hirschman Endeksi……..57
3.1.2. Premier Lig C5 Endeksi……..……...58

3.2. İspanya La Liga……...…….....60

3.2.1. La Liga Herfindahl Hirschman Endeksi……..……..62
3.2.2. La Liga C5 Endeksi……..……..64

3.3. İtalya Serie A...…….……...…….....65

3.3.1. Serie A Herfindahl Hirschman Endeksi……..…...67
3.3.2. Serie A C5 Endeksi……..……..68

3.4. Almanya Bundesliga...…….……....69

3.4.1. Bundesliga Herfindahl Hirschman Endeksi……...…73
3.4.2. Bundesliga C5 Endeksi…….…...……..…74
3.5. Fransa Ligue 1...……..……....75
3.5.1. Ligue 1 Herfindahl Hirschman Endeksi…….……...78
3.5.2. Ligue 1 C5 Endeksi…….…….……..80
3.6. Türkiye Süper Lig…...…….…...….81
3.6.1. Süper Lig Herfindahl Hirschman Endeksi……..…..83
3.6.2. Süper Lig C5 Endeksi…….....…….84
SONUÇ……..…..86
KAYNAKÇA…….……90
EKLER……..96

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1: FIFA'nın düzenlediği turnuvalar……13
Şekil 1.2: UEFA'nın düzenlediği turnuvalar……..14
Şekil 1.3: Futbol Endüstrisini Oluşturan Taraflar……..17
Şekil 1.4: FIFA markasını tüm kulvarlarda kullanabilen partner firmalar…….18
Şekil 1.5: 2022 yılı en değerli 20 futbol markası……19
Şekil 1.6: Dünya Kupası hazırlıkları için yapılan harcamalar……21

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.1: UEFA gelirlerinin dağıtımı……22
Tablo 1.2: 2020-2021 sezonu en çok gelir elde eden 10 kulüp……..27
Tablo 1.3: 2018-2019 ve 2019-2020 sezonlarında en çok gelir elde eden 10 kulüp…28
Tablo 1.4: 5 büyük ligdeki transfer harcamaları (milyon euro)…….…….30
Tablo 1.5: FFP düzenlemeleri öncesi liglerdeki kısıtlayıcı finansal düzenlemeler…36

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1.1: TOP 20 kulübün yayın hakkı gelirleri……..…24
Grafik 1.2: TOP 20 kulübe ilişkin ticari gelirler…….25
Grafik 1.3: TOP 20 kulübe ilişkin maç günü gelirleri……26
Grafik 1.4: Yıllık bazda en çok kazanan futbolcular (*milyon dolar)……29
Grafik 1.5: En çok bonservis bedeli ödenen futbolcular (*milyon dolar)……..……30
Grafik 1.6: Avrupa'nın 5 büyük ligindeki yabancı oyuncu oranları……..……31
Grafik 3.1: İngiltere Premier Lig'e İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Toplam Puanlar..54
Grafik 3.2: İngiltere Premier Lig'e İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Maksimum ve Minimum Puanlar……55
Grafik 3.3: İngiltere Premier Lig'e İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Maksimum ve Minimum Puan Farkları……...…….56
Grafik 3.4: İngiltere Premier Lig'e İlişkin HHI Endeksi Endeksi Sonuçları.....57
Grafik 3.5: İngiltere Premier Lig'e İlişkin C5 Endeksi Endeksi Sonuçları…....59
Grafik 3.6: İspanya La Liga'ya İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Maksimum ve Minimum Puanlar……...…60
Grafik 3.7: İspanya La Liga'ya İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Toplam Puanlar…..61
Grafik 3.8: İspanya La Liga'ya İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Maksimum ve Minimum Puan Farkları……....……..62
Grafik 3.9: İspanya La Liga'ya İlişkin HHI Rekabetçi Denge Endeksi Sonuçları…63
Grafik 3.10: İspanya La Liga'ya İlişkin C5 Rekabetçi Denge Endeksi Sonuçları…64
Grafik 3.11: İtalya Serie A'ya İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Maksimum ve Minimum Puanlar…….65
Grafik 3.12: İtalya Serie A'ya İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Maksimum ve Minimum Puan Farkları……...……66
Grafik 3.13: İtalya Serie A'ya İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Toplam Puanlar…….67
Grafik 3.14: İtalya Serie A'ya İlişkin HHI Endeksi Sonuçları……..68
Grafik 3.15: İtalya Serie A'ya İlişkin C5 Endeksi Sonuçları……..69
Grafik 3.16: Almanya Bundesliga'ya İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Maksimum ve Minimum Puanlar…….70

Grafik 3.17: Almanya Bundesliga'ya İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Maksimum ve Minimum Puan Farkları…….……..71
Grafik 3.18: Almanya Bundesliga'ya İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Toplam Puanlar…….……..…….72
Grafik 3.19: Almanya Bundesliga'ya İlişkin HHI Endeksi Sonuçları…..…….……74
Grafik 3.20: Almanya Bundesliga'ya İlişkin C5 Endeksi Sonuçları…..……75
Grafik 3.21: Fransa Ligue 1'e İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Maksimum ve Minimum Puanlar……..76
Grafik 3.22: Fransa Ligue 1'e İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Maksimum ve Minimum Puan Farkları…….77
Grafik 3.23: Fransa Ligue 1'e İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Toplam Puanlar…..…78
Grafik 3.24: Fransa Ligue 1'e İlişkin HHI Endeksi Sonuçları…….……..79
Grafik 3.25: Fransa Ligue 1'e İlişkin C5 Endeksi Sonuçları…….80
Grafik 3.26: Türkiye Süper Lig'ine İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Maksimum ve Minimum Puanlar…….……81
Grafik 3.27: Türkiye Süper Lig'ine İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Maksimum ve Minimum Puan Farkları……...……82
Grafik 3.28: Türkiye Süper Lig'ine İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Toplam Puanlar..83
Grafik 3.29: Türkiye Süper Lig'ine İlişkin HHI Endeksi Sonuçları……..…84
Grafik 3.30: Türkiye Süper Lig'ine İlişkin C5 Endeksi Sonuçları……....85
Grafik 4.1: 5 Büyük Lig Ortalama HHI Endeksi Sonuçları……..…87
Grafik 4.2: 5 Büyük Lig Ortalama C5 Endeksi Sonuçları…….88
Grafik 4.3: 5 Büyük Lig Ortalama Standart Sapma Sonuçları……..89

KISALTMALAR LİSTESİ

AC : Associazione Calcio – Futbol Kulübü

AFC : Asian Football Confederation – Asya Futbol Konfederasyonu

C5CBI : C5 Rekabetçi Denge Endeksi

CAF : Confédération Africaine de Football – Afrika Futbol Federasyonu

CIES : Centre International d'Etude du Sport - Uluslararası Spor Çalışmaları Merkezi

CONCACAF: Confederation of North, Central American and Caribbean Association Football – Kuzey, Orta Amerika ve Karayipler Futbol Konfederasyonu

CONMEBOL: Confederación Sudamericana De Futbol - Güney Amerika Futbol Konfederasyonu

DFML : Deloitte Football Money League – Deloitte Futbol Para Ligi

FA : Football Association – Futbol Federasyonu

FC : Football Club -Futbol Kulübü

FFP : Finansal Fair Play

FIFA :Federation Internationale de Football Association - Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği

HHCBI : Herfindahl-Hirschman Rekabetçi Denge Endeksi

HHI : Herfindahl-Hirschman Endeksi

MÖ : Milattan önce

NCC : National Competitiviness Council

OFC : Oceania Football Confederation - Okyanusya Futbol Federasyonu

PWC : PricewaterhouseCoopers

QIA : QATAR Investment Authority

UEFA : Union of European Football Association - Avrupa Futbol Federasyonları Birliği

VAR : Video Assistant Referee

WEF : World Economic Forum

GİRİŞ

Spor olgusuna ilişkin popülerlik günümüz şartlarında her ne kadar bölgeden bölgeye fark gösterse de şüphesiz ki futbol, global anlamda en popüler spor branşı olarak karşımıza çıkmaktadır. Futbol branşı geçmişten günümüze her geçen gün değişmekte ve özellikle de son dönemde yaşanan önemli gelişmelerin futbolun bu değişimini hızlandırdığını söylemek yanlış olmayacaktır. Zaman içerisinde ortaya çıkan gelişmeler futbol kulüplerinin finansal yapılarından, futbol liglerinin yapısına, futbolun ülkelerarası pazarlamasına ve futbolun global bir sektör olarak nasıl yönetildiğine kadar birçok alana etki etmiştir. Öyle ki 20. yüzyılda futbolun çehresi ekonomik anlamda tamamen bir değişim içerisine girmiştir.

Futbolun dünya çapında bir pazar haline gelmesiyle birlikte büyük kulüpler daha fazla yatırım yapma ve daha fazla para kazanma stratejisini uygulamaya başlamışlardır. Futbolcu transferleri için hazırlanan bol sıfırlı sözleşmeler, stadyum inşaatlarına harcanan devasa miktardaki paralar, kulüp satın alımlarına ilişkin ödenen milyonlar derken günümüzde akla hayale sığmayacak rakamlar kendi özelinde bir ekonomi oluşturmuş gözükmektedir. Son dönemde yaşanan Rusya-Ukrayna savaşı nedeniyle Rus oligarklarına uygulanan ambargolar kapsamında 2022 yılı içerisinde satmak zorunda kalsa da 2003 yılında Rus milyarder Roman Abramovich İngiltere'den Chelsea FC bünyesinde yer alan şirketleri -her ne kadar rakamın doğruluğuna ilişkin resmi bir kaynak olmasa da- 340 milyon pound karşılığında satın almıştır. Bu satın alma aslında futbol ekonomisinin ilerleyen dönemde ne kadar gelişeceğinin ayak sesleri olarak karşımıza çıkmış ve bir nev'i fitili ateşlemiştir. 2008 yılında Abu Dhabi United Group resmi olarak satış bedeli açıklanmasa da medyada yer alan haberlere göre 360 milyon dolar karşılığında tıpkı Chelsea FC gibi bir İngiliz takımı olan Manchester City FC'yi satın alırken 2011 yılına gelindiğinde ise Qatar Investment Authority (QIA) Fransa'nın köklü kulüplerinden Paris Saint-Germain FC'nin %70 oranındaki hisselerini satın almıştır. Kulüp satın almalarına ilişkin son örnek 2021 yılının ikinci yarısında Suudi Veliaht Prensi Muhammed bin Selman'ın 350 milyon euro karşılığında İngiltere'den bir başka kulüp olan Newcastle United'ı satın alması olarak gerçekleşmiştir. Son zamanlarda medyada yer alan haberlere göre Katar şeyhi

Jassim Ben Hamad Al Thani, yine İngiltere'den Manchester United FC ile ilgilenmektedir ve kulübün tamamını satın almak için bir teklif yapma hazırlığındadır.

Başka bir kulüp ile sözleşmesi bulunan ve gösterdiği performansla yıldızı parlayan ve dikkat çeken futbolcuların kendi kulüpleri bünyesinde forma giymesini isteyen kulüp yöneticilerinin ödemeye hazır oldukları bonservis bedelleri de tıpkı kulüp satın alımlarında olduğu gibi 20. yüzyılda yukarı yönlü büyük bir ivme yakalamıştır. 90'lı yıllarda Brezilya asıllı fenomen futbolcu Ronaldo Luís Nazário de Lima'nın 26,5 milyon euro karşılığında İspanyol devi FC Barcelona'dan İtalyan devi FC Inter futbol kulübüne transfer olmasıyla başlayan transfer çılgınlığı 2000-2001 sezonunda Portekizli futbolcu Luís Filipe Madeira Caeiro Figo'nun 60 milyon euro karşılığında Real Madrid CF'ye transfer olmasıyla farklı bir boyuta taşınmıştır. 2009-2010 sezonunda bir diğer Portekizli Cristiano Ronaldo'nun İngiliz ekibi Manchester United FC'den İspanyol ekibi Real Madrid CF'ye transferinde ödenen bonservis bedeli ise 94 milyon euro olarak kayıtlara geçmiştir. Günümüzde transfer ücreti olarak ödenen bonservis bedeline ilişkin rekor, Brezilyalı futbolcu Neymar da Silva Santos Júnior'un FC Barcelona'dan Fransız temsilcisi Paris Saint-Germain FC kulübüne transferi için ödenen 222 milyon euro olarak kayıtlara geçmiştir (Transfermarkt, 2022).

Kulüp satın almalarıyla birlikte finansal anlamda güçlü kişi ve şirketlerin futbol piyasasında söz sahibi olmaya başlaması şüphesiz ki futbol ekonomisinin devasa boyutlara ulaşmasında önemli rol oynamıştır. Sermaye sahipleri tarafından satın alınan kulüplerin transfer harcamalarında ciddi artışlar gözlemlenmiş ve bu kulüpler ile finansal anlamda nispeten daha zayıf kulüpler arasındaki makas gittikçe açılmıştır. Finansal anlamda güçlü isimlerin kontrolüne geçen futbol kulüplerinin yapmış oldukları harcamalar transfer piyasasında dengesizliğe yol açmıştır. Günümüz futboluna kısa bir bakış atıldığında üst düzey yeteneklere sahip futbolcuların başarı elde edilmesi noktasında ön plana çıkmasıyla birlikte finansal anlamda güçlü kulüplerin bu futbolcuların transferi için rekabet etmesi de kaçınılmaz olmuştur. Bu kapsamda başarı elde etmek isteyen futbol kulüpleri bu başarıyı elde edebilmek için daha iyi ve yetenekli futbolcuları takımlarına katmaya çalışmış ve bu futbolcular için

daha fazla ödeme yapmayı tercih eder hale gelmiştir. Finansal anlamda güçlü, Avrupa'nın elit takımlarına nazaran nispeten küçük kulüplerin bu kulüpler ile rekabet edebilmek ve o seviyeyi koruyabilmek için krediler, borçlanmalar ve çeşitli finansal enstrümanlar yoluyla transfer harcamalarını finanse etmeye ve oyuncuları kendi bünyelerine katma yoluna gittikleri görülmüştür.

Avrupa Futbol Federasyonları Birliği'nin (UEFA) 2012 yılında yayınlanan ''The European Club Footballing Landscape – Club Licensing Benchmarking Report Financial Year 2010'' isimli raporunda Avrupa'daki 734 üst klasman kulübün 2010 finansal döneminde 12.797.000.000 euro gelir elde ettiği ve bu gelirlerin son 5 yılın ortalaması alındığında her yıl için %9,1 oranında arttığı belirtilmiştir. Bununla birlikte bu 734 kulübe ilişkin transfer ve maaş giderleri ise 8.167.000.000 euro olarak raporda yer almış ve yine aynı şekilde son 5 yılın ortalaması alındığında yıllık olarak %14 oranında artış sağlandığı belirtilmiştir (UEFA, 2012). Üst klasman olarak adlandırılan kulüplerin gelir ve giderlerinin tamamı dikkate alındığı zaman dip toplamda 216.000.000 euro olan tutarın 2010 yılına gelindiğinde 1.641.000.000 euroya ulaştığı gözlemlenmiştir (UEFA, 2012).

Transfer harcamalarındaki artan bu dengesizlik, gelirlerin istenilen seviyelerde olmaması, transfer edilen futbolcularla birlikte başarı elde edilememesi ve buna bağlı olarak birtakım gelirlerden mahrum kalınması kulüpleri yavaş yavaş borç batağına sürüklemiştir. UEFA'nın 2010 yılına ilişkin yayınlamış olduğu raporda birçok kulübün sürekli olarak kazandığından fazlasını harcama eğiliminde olduğu gözlemlenmiştir. Üst klasmandaki bu 734 kulübün kabaca üçte biri 2010 finansal yılı için negatif öz sermaye açıklamıştır. Yine aynı rapora göre her 8 kulüpten birinin finansal denetçileri şartlı görüş vermek durumunda kalmıştır. (UEFA, 2012). Toplam gelirlerin ve popülaritenin bu denli artışına rağmen finansal anlamda kulüplerin mali durumu ilginç bir şekilde kötüye gitmiştir. Özellikle finansal anlamda nispeten zayıf olan kulüplerin daha güçlü rakiplerle baş edebilmek adına bir hayli fazla borçlanması UEFA'nın bu kulüplerin kayıplarını azaltmak ve mali yapılarını düzenlemek adına Finansal Fair Play gibi düzenlemeleri gündeme getirmesine neden olmuştur.

UEFA'nın 2010 yılında UEFA Kulüp Lisanslaması ve Finansal Fair Play Düzenlemeleri adıyla genel çerçevesini sunduğu Finansal Fair Play (FFP) düzenlemeleriyle birlikte UEFA organizasyonlarına katılmaya hak kazanan kulüplerin borçlarına ilişkin birçok finansal kalem inceleme altına alınmıştır. Finansal Fair Play düzenlemesi son 3 yıldaki 'ilgili gelirler' üzerinden hesaplanan 5 milyon euroluk bir zarara izin veren başa baş kuralının temelini oluşturduğu bir düzenlemedir (UEFA,2010). İlgili gelirler terimi, sadece kulüplerin elde ettiği gelirleri içerdiği için kulüp sahiplerinden gelen yeni yatırımlar, yeni nakit akışları gibi dış kaynaklar hariç tutulduğundan Finansal Fair Play düzenlemesinin ana noktasıdır. Finansal Fair-Play'in temel amacı, kulüplerin finansal kayıplarını ve oyunculara aşırı yatırım yapma eğilimini azaltmak olsa da aynı zamanda zengin kulüpler ile nispeten zayıf kulüpler arasındaki rekabet dengesini iyileştirmeyi de amaçlamıştır.

Bu çalışmanın temelini oluşturan araştırma sorusu ''Futbolda Finansal Fair Play uygulaması rekabetçi dengeyi nasıl etkilemiştir?'' şeklindedir. Finansal Fair Play uygulamasının ne kadar gerekli veya ne kadar efektif olduğu ve amaca hizmet edip etmediği tartışmalarının olduğu bir ortamda bu çalışma Finansal Fair Play düzenlemelerinin rekabetçi denge üzerindeki yansımalarını ve dolaylı etkisini göstermesi açısından önemlidir. Bazı araştırmacılar tarafından yapılan araştırmalarda uygulamanın verimliliği ve olası negatif etkileri tartışma konusu olmuştur. Bu kapsamda bu uygulamanın rekabetin iyileştirilmesi noktasında ne derece verimli olduğu tartışmalarına ışık tutabilmesi açısından yapılacak analiz önem arz etmektedir.

Bu çalışma, UEFA'nın 2010 yılında yayınladığı raporda yer verdiği sınıflandırma neticesinde en üst düzeydeki 5 futbol ligi olarak belirtilen ve aynı zamanda birçokları tarafından Avrupa futbolunun zirvesinde kabul edilen İngiltere'den Premier Lig, İspanya'dan La Liga, İtalya'dan Serie A, Almanya'dan Bundesliga,Fransa'dan Ligue 1 ve bu liglerin yanı sıra Türkiye Süper Lig'e ilişkin Finansal Fair Play öncesi ve Finansal Fair Play sonrası ortaya çıkan rekabetçi dengeyi analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Bu çalışma Avrupa futbolunda özellikle 5 büyük futbol ligindeki elit kulüpler ile finansal durumu nispeten zayıf kulüpler arasında ortaya çıkan ve gün geçtikçe

açılan makasa ilişkin uygulamaya konulan Finansal Fair Play uygulamasının verimliliği noktasında UEFA'ya, federasyon yöneticilerine, kulüp yöneticilerine ve futbolun diğer paydaşlarına fikir sunabilmesi açısından önemlidir. Bu kapsamda çalışmanın sonucunda ortaya çıkacak çıktılarla birlikte uygulamanın ne yönde geliştirilebileceği, verimliliğin ne yönde arttırılabileceği ve ne gibi değişiklikler yapılabileceği gibi alanlarda ışık tutabilmesi söz konusu olacaktır. Finansal Fair Play uygulamasının yürürlüğe girmeden önceki dönemler ile yürürlüğe girdikten sonraki dönemlere ilişkin yapılacak analiz rekabetin ne yönde eğilim gösterdiğini saptamak açısından önemli olacaktır.

Bu çalışmanın amacı Finansal Fair Play uygulamasının futbol liglerindeki rekabet düzeyini ne ölçüde ve ne yönde etkilediğini analiz etmektir. Çalışmanın ilk ve en önemli hedefi 2002-2003 ve 2021-2022 sezonları arasındaki 20 yıllık bir periyoda ilişkin ilgili tüm verileri toplamaktır. Seçilen tarih aralığı, düzenlemeler öncesindeki 9 sezonu ve uygulamanın yürürlüğe konulmasından sonraki 11 sezonu kapsamaktadır. Bu kapsamda elde edilecek verilerle beraber Finansal Fair Play uygulamasının etkileri gözlemlenebilecek ve ne yönde bir trend izlediği ortaya konulabilecektir. Çalışmanın ikinci hedefi ise temin edilen bu verilerin rekabetçi denge yönünden analiz edilmesini amaçlamaktadır. Rekabetçi dengenin analiz edilmesi noktasında çeşitli yöntemler bulunsa da bu çalışmada rekabetçi dengenin daha efektif ölçümlenebileceği metotlar seçilmiştir. Çalışmanın bir sonraki amacı temin edilen verilerin analizi sonucunda ortaya çıkan sonuçların kendi içinde değerlendirilmesi olacaktır.

Yer verilen araştırma sorusunu cevaplayabilmek ve Finansal Fair Play uygulamasının rekabetçi denge üzerindeki etkisini analiz edebilmek için çalışma bölümlere ayrılmıştır. Bu kapsamda literatür taraması ve futbol ekonomisine ilişkin araştırmalar yapılacak, Finansal Fair Play uygulamasının verimliliği ve etkileri tartışılacak, ek olarak rekabetçi denge üzerine çıkarımlar yapılacaktır. Kullanılan metodolojiye ilişkin bilgiler aktarılacak, çıktılara yer verilecek ve sonuç kısmında gerekli analizler yapılarak bulgular ışığında yorumlanacaktır.

BİRİNİ BÖLÜM

FUTBOLUN GELİŞİM SÜRECİ

Futbolun her geçen gün peşinden sürüklediği insan sayısının artması ve yakalamış olduğu popülariteyle birlikte diğer spor dallarından ayrışması kaçınılmaz olmuştur. Zaman içerisinde popülaritesinin hızla artması futbolun kendi özelinde bir ekonomi oluşturmasına da ön ayak olmuştur. Bununla beraber futbol özelinde oluşan bu ekonomi, hayatın her alanında olduğu gibi bir noktadan sonra tahmin edilemez boyutlara ulaşmış olup ortaya çıkan bu parasal yükün nasıl yönetileceği konusunda zaaflar ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu zaafın yönetilmesi noktasında önlemler alınması kaçınılmaz bir hal almış olup bu bağlamda futbolda kurumsallaşma adımları atılmaya başlanmıştır. Kurumsallaşma adımlarıyla beraber ortaya çıkan kurumlar kaynakların verimli kullanılması ve rekabetin korunması için çalışmalar yapmaktadır.

1.1. Spor Kavramı

Spor, insanlar tarafından yapılan fiziksel aktivitelerin genel adıdır ve sağlık, eğitim veya yarışma amaçlı yapılabilmektedir. Genellikle fiziksel aktiviteler spor olarak kategorize edilse de zihinsel ve sanatsal yetenekler de spor olgusu içerisinde yer edinmiştir. Spora olan ilgi her ne kadar son yıllarda daha fazla artış eğilimi göstermiş olsa bile ortaya çıkışı çok öncelere dayanmaktadır. Spor tarihi, insanların zaman içerisinde yaptıkları aktivitelerin geçirmiş olduğu değişimi ve bu aktivitelerin toplumda nasıl bir yer edindiğini anlamak açısından önemlidir. Spor olgusu tarih boyunca geniş kitleleri peşinden sürüklemeyi başarmış ve toplum sosyolojisinde önemli yer tutmuştur. Sporun doğası gereği sporun olmadığı bir dünyayı hayal etmek zordur. Spor; bireylerin günlük yaşamlarında, geleceğe ilişkin düşüncelerinde, yönetimlerin güçlerini yaygınlaştırmaya ve daha etkili kılmaya dönük politikalar üretmelerine sağladığı kolaylıkla, toplum yaşamında önemli bir yer tutuyor (Sert, 2000). Spora olan ilginin bu şekilde artmasıyla birlikte kitleleri bu denli peşinden sürükleyen bir olgunun kendi başına bir ekonomi oluşturması ve bununla beraber süreç içerisinde spor ekonomisi kavramının ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur.

1.2. Futbol Kavramı

Futbol kelimesi, kelimelerin kökenlerini incelemeye dayalı olan etimoloji bilimi çerçevesinde değerlendirildiğinde Türkçeye, İngilizcedeki foot ("ayak") ve ball ("top") kelimelerinin birleştirilmesiyle oluşturulan "football" kelimesinden geçmiştir (Etimoloji Türkçe, 2022). Spor dalları derinlemesine incelendiğinde şüphesiz ki futbol, spor dalları içerisinde en popüler ve en yaygın olanı olarak karşımıza çıkacaktır. Öyle ki hem fiziksel aktivite hem de taktik uygulamaları bağlamında zihinsel aktiviteleri içermesi futbolun bu kadar popüler olmasında önem arz etmektedir. Dünyanın her yerinde çim sahalarda olduğu kadar sokak aralarında ve okul bahçelerinde de oynanabilen, sınıf farkı olmaksızın erişilebilirliği yüksek bir oyun olması da bu popülerliğin başlıca sebeplerindendir. Tarihsel süreç içerisinde çıkış noktası her ne kadar bilinmese de dünyanın farklı bölgelerinde ve farklı kültürlerinde günümüz futboluyla benzerlik gösteren türden oyunlara rastlanılmıştır.

1.3. Futbolun Tarihsel Gelişimi

Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği (FIFA), futbola benzeyen ve bilimsel kanıtlara sahip olan ilk oyunu, MÖ 300-200 yıllarında Çin'de askeri eğitim amacıyla oynanan ve günümüz futboluyla benzerlikler gösteren top oyunu olan ‘cuju’ olarak göstermektedir (FIFA, 2022). Yapılan arkeolojik incelemelerde Mısır’da bulunan mezarlıklarda duvar resimlerinde çeşitli sporcu figürlerinin yanı sıra ayakla top oynayan insan şekillerine de rastlanmıştır. Hatta Mısır’ın kurak ikliminin bu toplardan bir kısmının günümüze kadar ulaşmasını da mümkün kıldığı belirtilmiştir. Milattan 2500 yıl önce Çin’de imparator Huang-ti’nin, askerlerine, yere dikilmiş iki mızrak arasından, bir topu ayakla tekmelemek suretiyle geçirmeye çalışarak askeri eğitim yaptırdığı eski Çin kaynaklarında belirtilmektedir (Türk Futbol Tarihi, 1992). Avrupa kıtasında ise futbola benzerliğiyle dikkat çeken ilk oyun, Antik Yunanistan'da oynanan ‘episkiros’ adlı oyun olmuştur. Bu oyunun iki takım halinde oynandığı ve amacının topu rakip takımın sahasına sokmak olduğu bilinmektedir. Oyun kuralları içerisinde vücudun her yeriyle temas serbest olup oyuncular, topu paslaşarak rakip takıma ait alanın sonunda yer alan çizgiden geçirmeye çalışmaktaydı. Bu bağlamda her ne kadar temas noktasında günümüz futbolundan ayrışsa da benzerlikler gösterdiği

söylenebilir. Antik Yunanistan'da oynanan bu oyunun bir benzerinin daha sonraları antik Roma İmparatorluğu döneminde 'harpastum' adıyla oynandığı ve yine günümüz futboluyla benzerlikler gösterdiği belirtilmektedir (FIFA,2022)

1.4. Modern Futbol

Modern futbol olarak adlandırılan ve günümüzde uygulamada olan futbolun ne zaman ve nerede ortaya çıktığına ilişkin keskin ifadeler olmasa da çeşitli iddialar bulunmaktadır. Milattan sonra İtalya'nın Roma kentinde askerler arasında oynanan "harpastum" adlı oyunun modern futbolun temelini oluşturduğu söylenir. Orta çağ döneminde Romalı askerler ve Fransızlar tarafından oynanan "La Soule" adlı oyunun da futbolla büyük benzerlikler gösterdiği bilinir. Bu oyunun Romalı askerler tarafından Galya olarak bilinen ve günümüzde başta Fransa olmak üzere Batı Avrupa'nın büyük bir bölümünü kapsayan bölgeye götürüldüğü ve oradan yayıldığı biliniyor (FIFA, 2022).

Tarihsel süreç içerisinde çeşitli dönüşümlere ve günümüzdeki VAR teknolojisi gibi güncel uygulamalara maruz kalan futbolun günümüzdekine benzer bir hal alması ise futbolun ana vatanı olarak bilinen İngiltere'de 17. yüzyılda gerçekleşmiştir. Futbolun İngiltere'de ortaya çıkışı da ayrı bir tartışma konusudur. Fransızlar, bu oyunun Normanlar tarafından İngiltere'ye götürülen 'La Soule' adlı oyundan türetildiği görüşündedirler. İtalyanlar ise İtalya'dan gitmiş olduğunu ileri sürerler. Kaynağı konusunda her ne kadar tartışmalar olsa da İngiltere'de 12. yüzyıldan beri futbolun oynanmakta olduğu bilinmektedir. Her ne kadar sınıf farkı olsa da o dönemde halk da soylular da bu oyunu sevmişler ve bunun doğal sonucu olarak futbol İngiltere adalarında çok hızlı bir yayılma göstermiştir (Türk Futbol Tarihi,1992). Modern futbolun kuralları 19. yüzyıl ortalarında, İngiltere'deki özel okullarda farklı kurallarla oynanan futbol biçimlerine dayanmaktadır (FIFA,2022).

Dönem içerisinde ortak bir paydada buluşulamaması ve her okulun kendi belirlemiş olduğu kurallar ile futbol oynaması takımların kendi aralarında yaptıkları maçlarda ortaya bir kaos çıkmasına neden olmuştur. Eton, Harrow, Rugby, Winchester ve Shrewsbury adlı eğitim kurumları temsilcilerinin katılımıyla 1846 yılında

Cambridge Üniversitesi'nde oluşturulan ve ilk yazılı futbol kuralları olma niteliği taşıyan Cambridge kuralları, futbol ve benzeri sporların gelişiminde etkili olmuştur (BBC,2006).

İngiltere'de ortaya çıkan bu oyunun günümüz futboluna evrilirken ki kilometre taşları kabaca şu şekilde oluşmuştur (Türk Futbol Tarihi, 1992):

- 1841 yılında futbol topunun tam bir küre biçiminde olmasının kabulü
- 1848 yılıyla beraber tüm futbol kurallarının "Cambridge Kuralları" adı altında birleştirilerek, tüm İngiltere'de aynı standartta futbol oynanmasının sağlanması
- 1855 yılıyla beraber bir İngiliz takımının (üniversite karması) futbol maçı oynamak üzere ilk kez yurt dışına çıkarak futbol oynaması ve böylece Almanya'da futbolun ilk tohumlarının atılması
- 1857 yılında İngiltere'de ilk futbol kulübü Sheffield Club'ın kurulması
- 1863 yılında İngiltere Futbol Federasyonu'nun (Football Association) kurulması ve böylece modern futbolun doğuşu
- 1870 yılıyla beraber Lizbon'da oturan İngilizlerin burada futbolu oynamaya ve yaymaya başlamaları
- 1872 yılıyla beraber İngiltere ile İskoçya arasında futbol tarihindeki ilk milli maçın oynanması
- 1875 yılında Football Association tarafından kalelere üst direk konulması ve topa kafayla vurulmasına izin verilmesi
- 1876 yılıyla beraber korner kuralının kabulü
- 1879 yılıyla beraber Glasgow'dan Darwen'e para teklifiyle futbolcu getirilerek futbolda profesyonellik yolunun açılması
- 1882 yılında futbol kurallarında değişiklik yapmaya yetkili International Board'un kurulması
- 1885 yılıyla beraber futbolda profesyonelliğin FA tarafından resmen kabulü
- 1886 yılıyla beraber ofsayt kuralının kabulü
- 1889 yılıyla beraber Danimarka ve Hollanda'da futbol federasyonlarının kurulması
- 1891 yılında penaltı kuralının kabulü

- 1903 yılıyla beraber averajın kabulü
- 1904 yılında Paris'te toplanan Fransa, Belçika, Danimarka, Hollanda, İspanya, İsveç ve İsviçre futbol federasyonları temsilcilerinin yaptıkları uzun görüşmeler sonunda Federation Internationale de Football Association yani bilinen adıyla FIFA'yı resmen kurmaları
- 1930 yılıyla beraber FIFA tarafından düzenlenen ilk Dünya Kupası'nın (Jules Rimet Kupası) Uruguay'da yapılması
- 1954 yılıyla beraber Avrupa Futbol Federasyonları Birliği'nin (Union of European Football Association / UEFA) kurulması
- 1956 yılında Avrupa Şampiyon Kulüpler Kupası'nın başlaması
- 1963 yılıyla beraber Avrupa Kupa Galipleri Kupası'nın başlaması

Yer verilen bütün bu gelişmeler sonucunda modernleşen ve günümüzdeki halini alan futbol, dünya üzerinde en çok takipçisi bulunan spor dalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Son yıllarda her ne kadar profesyonelleşme ve kurumsallaşma anlamında ciddi adımlar atılmış olsa bile günümüz dünyasında futbolun amatör ruhunu da koruyabildiği görülmektedir. Futbolun amatör ruhu insanları peşinden sürüklerken profesyonelleşme adımlarıyla birlikte başka bir yöne evrilen futbol günümüzde büyük bir ekonomiyi de bünyesinde barındırmaktadır. Futbol, günümüzde dünyanın her tarafından kendisine destekçi bulan dev bir sektör konumundadır ve bu sektöre ilişkin her bir gelişme binlerce hatta milyonlarca insanı yakından ilgilendirmektedir. Dünya nüfusunun önemli bir kısmını etkileyen futbolun finansal boyutu bugün devasa sayılarla ifade edilmekte ve her geçen gün hızla artış göstermektedir (Aktaş ve Mutlu,2016).

1.5. Futbolda Kurumsallaşma

Futbolun zaman içerisinde popülerliğini arttırması ve her geçen gün peşinden sürüklediği insan sayısının katlanması futboldaki kurumsallaşmayı da kaçınılmaz kılmıştır. Futbolda kurumsallaşma, futbolun profesyonelleşmesiyle birlikte ortaya çıkan bir olgudur. Bu olgu, futbolun artık sadece eğlence amaçlı bir oyun olmaktan çıkıp, kendi başına bir işletme haline gelmesini ifade eder. Futbolda kurumsallaşma, futbol kulüplerinin, liglerin ve diğer futbol organizasyonlarının profesyonel yönetim

yapmalarını ve işletmeler gibi düşünmelerini içerir. Bu kapsamda futbolun yönetilmesi, gelişmesi ve kurumsallaşması adına 1904 yılında Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği (Federation Internationale De Football Association-FIFA) kurulmuştur.

1.5.1. Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği (Federation Internationale De Football Association – FIFA)

Fransızca adıyla Federation Internationale De Football Association (FIFA), futbol ve futsal sporlarının dünya çapındaki en üst düzey yönetim organıdır. Dünya çapında futbolun yönetilmesi ve yürütülmesi noktasında ortaya çıkan eksikliği gidermek amacıyla 21 Mayıs 1904 tarihinde kurucu üyeler Fransa, Belçika, Hollanda, Danimarka, İspanya, İsviçre ve İsveç tarafından kurulmuştur. FIFA, dünya genelinde futbolun düzenli bir şekilde oynanmasını sağlamakta ve bu bağlamda futbol oynayan ülkeleri temsil etmektedir. Organizasyonun merkezi İsviçre'nin Zürih kentindedir ve başkanlığını da günümüzde (2022) Gianni Infantino yürütmektedir ve bünyesinde 211 ulusal futbol federasyonu yer almaktadır (FIFA,2022).

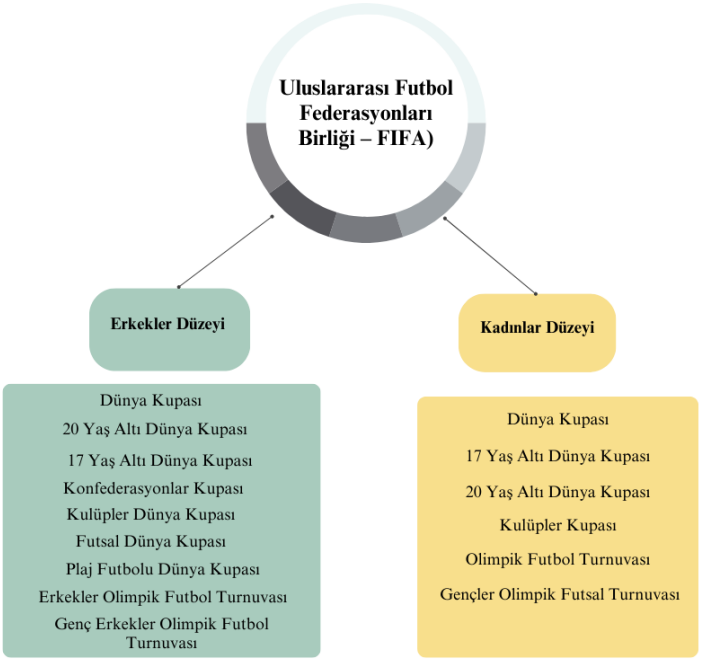
Güney Afrika, 1908'de FIFA'ya üye olarak kurucu üyeler dışındaki ilk üye olma sıfatını taşımaktadır. Arjantin ve Şili 1912 yılında üyeliğe katılırken, Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri 1913 yılında birliğe kabul edilmiştir. Güney Afrika'nın birliğe katılımı ile organizasyon ilk defa Avrupa dışına genişlemiş, Arjantin ve Şili'nin katılımıyla da Amerika kıtasına kadar yayılmıştır (FIFA,2022).

FIFA'nın temel amacı futbolun dünya çapında yaygınlaşmasını ve gelişmesini sağlamaktır. Bunun için üye federasyonlar arasında sporun yapılmasını ve yönetilmesini kolaylaştıran çeşitli programlar ve kurallar uygulamaktadır. Bu kapsamda futbolun kurallarını ve standartlarını belirlemekte ve uygulamakta, aynı zamanda çeşitli futbol turnuvaları düzenlemektedir. Düzenlediği futbol turnuvaları arasında şüphesiz ki en önemlisi oynandığı dönemlerde dünya üzerinde büyük bir heyecan uyandıran, 1930 yılından bu yana her 4 yılda bir gerçekleştirilen ve sonuncusu 2022 yılında Katar'ın ev sahipliğinde gerçekleştirilen ve Güney Amerika ekibi Arjantin'in kazandığı FIFA Dünya Kupası'dır. FIFA, ayrıca üye federasyonlar arasında futbolun sürdürülebilir şekilde oynanmasını kolaylaştırmak için çeşitli mali

ve teknik destekler sunmaktadır. Bu destekler, stadyumların yapımı, antrenörlerin eğitimi ve futbol takımlarının yarışmalara katılmaları için gerekli olan finansal kaynakları sağlamaktadır.

FIFA, zaman içerisinde birçok eleştiri almıştır. Özellikle yönetim yapısı ve mali işlemleri konusunda çeşitli skandallar ortaya çıkmıştır. Ancak, FIFA'nın futbolun dünya çapında yaygınlaşması ve gelişmesi konusunda önemli bir rol oynadığı herkes tarafından kabul edilmektedir. Dünya çapında FIFA'ya bağlı birçok uluslararası futbol konfederasyonu bulunmaktadır. Ulusal futbol federasyonlarının oluşturduğu bu konfederasyonlar kıtalarına göre ayrılmaktadır. Konfederasyonlar da tıpkı FIFA gibi kendi tüzüklerine ve yönetim organlarına sahip olmakla beraber ayrıca uluslararası futbol turnuvaları düzenlemektedirler. Fakat yönetim yetkileri FIFA tüzüğünde belirtilen yetkilerle kısıtlanmıştır. Dünyada FIFA'ya bağlı altı kıta konfederasyonu bulunmaktadır. Bu konfederasyonlar şunlardır (FIFA,2022):

- AFC- Asian Football Confederation (Asya Futbol Konfederasyonu)
- CAF- Confederation Africaine de Football (Afrika Futbol Konfederasyonu)
- CONCACAF- Confederation of North, Central American and Caribbean Association Football (Kuzey, Orta Amerika ve Karayipler Futbol Konfederasyonu)
- CONMEBOL- Confederacion Sudamericana de Fútbol (Güney Amerika Futbol Konfederasyonu)
- OFC- Oceania Football Confederation (Okyanusya Futbol Konfederasyonu)
- UEFA- Union of European Football Associations (Avrupa Futbol Federasyonları Birliği)

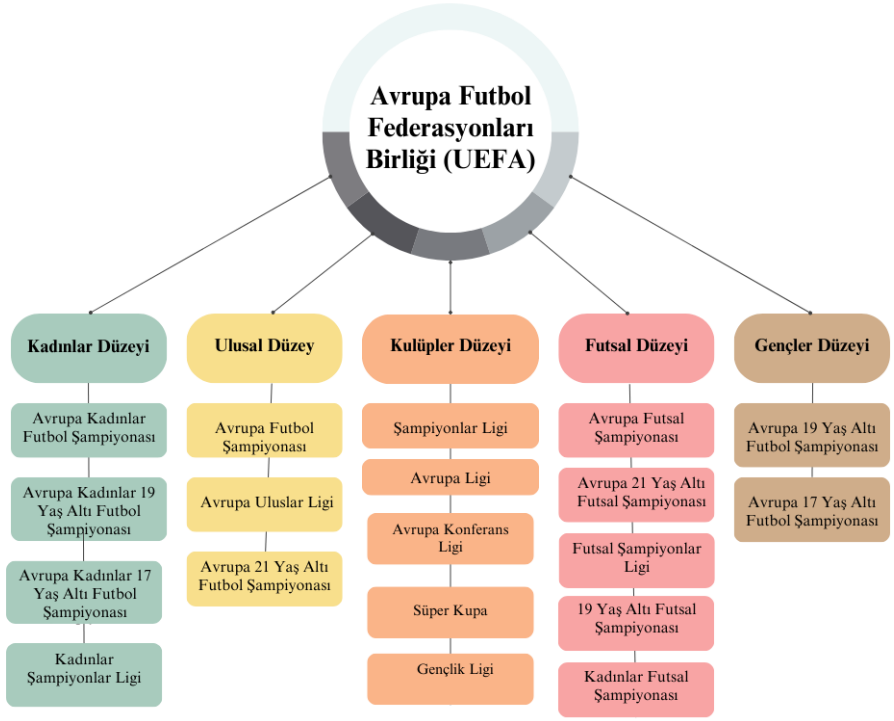
Şekil 1.1: FIFA'nın düzenlediği turnuvalar

Kaynak: https://www.fifa.com/tournaments,2022

1.5.2. Avrupa Futbol Federasyonları Birliği (Union of European Football Associations – UEFA)

Avrupa Futbol Federasyonları Birliği (UEFA), Avrupa ülkelerinde oynanması planlanan futbol turnuvalarının, kupaların ve kulüplerin yönetimini sağlayabilmek adına İtalya, Fransa ve Belçika futbol federasyonları arasındaki görüşmeler sonrasında İsviçre'nin Basel şehrinde 15 Haziran 1954 tarihinde kurulmuştur. Kuruluşu sonrasında merkezi sırasıyla Bern'e, oradan da 1959 yılında Paris'e taşınmıştır. Birliğin idari merkezi 1995 yılından bu yana İsviçre'nin Nyon kentinde bulunmaktadır. Henri Delaunay UEFA'nın ilk genel sekreteri, Ebbe Schwartz ise ilk başkanıdır. Başlangıçta 25 ulusal federasyondan oluşan UEFA, sonradan katılan federasyonlarla birlikte günümüzde 55 üye sayısına ulaşmıştır. UEFA'ya bağlı takımlar uluslararası alanda şimdiye dek 10 FIFA Dünya Kupası ve 21 Kıtalararası Kupa kazanmıştır. Kadın futbolunda ise üç kez FIFA Kadınlar Dünya Kupası kazanılmıştır. UEFA, FIFA'ya bağlı altı konfederasyon içerisindeki en büyük konfederasyondur ve diğer konfederasyonlar ile kıyaslandığında en güçlü sportif ve finansal altyapıya sahip olanıdır (UEFA, 2022).

1954 yılında kurulan ve Avrupa'daki futbol kulüplerini ve federasyonlarını temsil eden birlik, futbolun Avrupa çapında yaygınlaşmasını ve gelişmesini sağlamak amacıyla çalışmalar yürütmektedir. Bu bağlamda UEFA amaç ve işlevini, din ve dil ayrımı yapmaksızın Avrupa futbolundaki tüm sorunları ele almak, futbolu bir dayanışma ve birlik içinde dürüst oyun ruhuna bağlı olarak teşvik etmek olarak tanımlamıştır. UEFA Avrupa'da düzenlenen tüm futbol turnuvalarının organizasyonunu üstlenir. Düzenlediği turnuvalar arasında Şampiyonlar Ligi, Avrupa Ligi, Avrupa Süper Kupası, Avrupa Futbol Şampiyonası gibi turnuvalar bulunmaktadır. Birlik aynı zamanda futbolun finansal yönünü de kontrol altında tutmayı ve denetlemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda Finansal Fair Play kurallarını uygulamakta ve kulüplerin bütçelerini denetlemektedir. Uygulanan bu kurallar futbol kulüplerinin daha sürdürülebilir bir yapıya ulaşmasını ve kulüplerin borçlarını kontrol edilebilir bir seviyede tutmasını amaçlamaktadır. UEFA son dönemde futbolun toplum sosyolojisi içindeki payını da göz önünde bulundurarak futbolun gençler ve kadınlar arasında yaygınlaşmasını teşvik etmeye çalışmaktadır.

Şekil 1.2: UEFA'nın düzenlediği turnuvalar

Kaynak: https://www.uefa.com/

1.6. Futbol Ekonomisi

Ekonomi bilimi sınırlı kaynaklar bulunmasına karşılık insanoğlunun sınırsız ihtiyaçları olması nedeniyle ortaya çıkmış bir bilim dalıdır. Kısıtlı kaynaklar ile hangi hizmet veya malın ne kadar ve kimler tarafından üretileceği, bununla beraber bu üretimin kimler tarafından tüketileceği sorularına aranan cevap ekonomi biliminin temelini oluşturmaktadır.

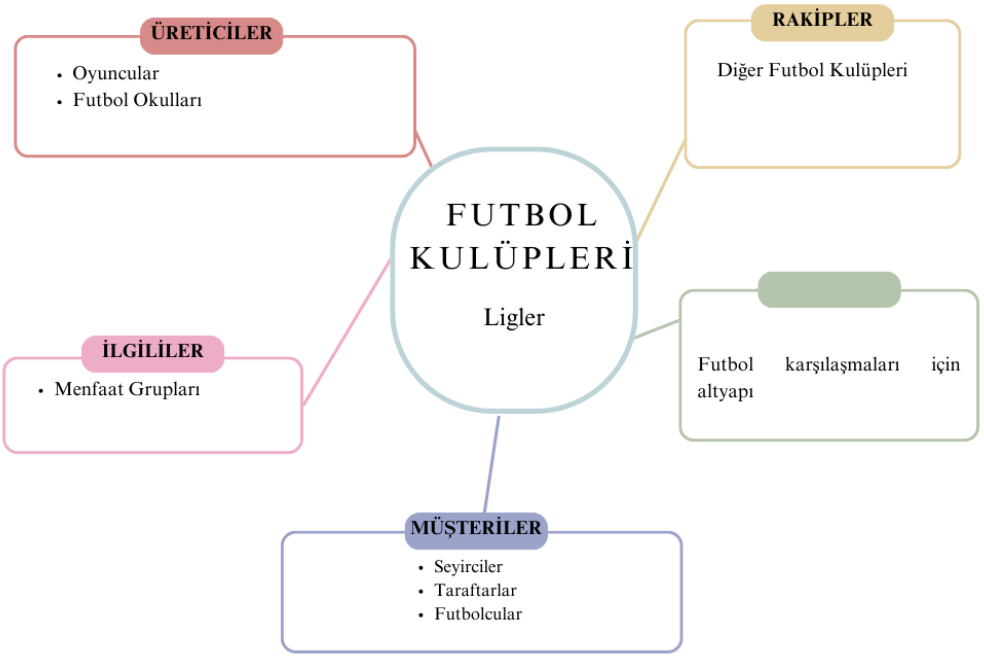
Spor dalları içerisinde en popüleri olduğu su götürmez bir gerçek olan futbolun kurumsallaşması ve global bir yapı halini almasıyla birlikte her geçen gün gelişmesi ve daha büyük kitlelere ulaşması kaçınılmaz olmuştur. Futbol günümüzde popülaritesiyle ve ekonomisiyle spor branşları arasında en öndedir (Mungan, 1995). Spor dalları arasındaki toplam hacmin %43'üne futbol liderlik etmektedir (A.T. Kearney, 2011). Futbol turnuvaları ve sporu geçmişten günümüze en büyük spor olayı olarak karşımıza çıkmaktadır (Biçer, 2008). Özellikle 2000'li yıllarda internet kullanımının hızla artması, iletişim sektöründe yaşanan gelişmeler, televizyon yayıncılığı, dijital yayıncılık ve sosyal medya gibi unsurlar futbolun çok daha büyük kitlelere ulaşmasında ve popülerliğinin artmasında başı çeken kalemler olmuştur. Zaman içerisinde yaşanan gelişmelerle birlikte dünya üzerindeki popülerliği hızla artan futbol bir değişim geçirmeye başlamıştır. Bu değişimin temelinde futbolun dünya nüfusunun büyük bir yüzdesine temas etmesi nedeniyle artık bir ticari mal olarak pazarlanması neticesinde ortaya çıkan kurumsallaşma hamleleri en önemli kırılma noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. Futbolun kurumsallaşmaya başlamasıyla beraber futbol liglerinin ve turnuvaların profesyonel bir hal alması futbolun endüstriyelleşme sürecini başlatmıştır.

Televizyon yayıncılığında meydana gelen teknik gelişmeler futbolun endüstriyelleşme sürecine büyük katkı sağlamıştır. Meydana gelen bu teknik gelişmelerin ilk örneği ise, 1960'lı yılların sonlarına doğru Amerika Birleşik Devletleri'ndeki canlı yayınların durdurularak ağır çekimde tekrar gösterimidir. Televizyon yayıncılığındaki bu gelişmenin futbol yayıncılığı dünyasındaki ilk örneği ise İtalya'da olmuştur. Tekrar gösterim tekniğinin yayılmasıyla birlikte maç bitimlerinde gösterime giren ve maçı çeşitli yönleriyle analiz eden programların sayısı

giderek artmıştır ve bu durum insanların televizyonda yayınlanan bu programlara adeta kilitlenmesine neden olmuştur (Yeldan, 2014).

Literatürde; bir iş kolu, bir ticari faaliyet, bir sanayi işletmesi gibi değişik ifadelerle tanımlanan futbol endüstrisi, üretim etkenlerini kullanarak nihai ürün ve hizmetlerin piyasaya arz edilmesi ve taraftarlar (tüketici/müşteri) tarafından piyasaya arz edilen bu hizmete ilişkin talebin karşılanması şeklinde tanımlanmaktadır (Güngör, 2014).

Futbolcular, temel olarak futbol sporunun yapı taşını oluşturmaları nedeniyle futbol liglerinin ve takımların varlığını önemli derecede etkilemekte olduklarından futbol endüstrisinin üreticileri konumundadırlar. Futbolcular mesleki becerileriyle formasını giydikleri kulüplerin ve kulüplerinin yer aldığı futbol liglerinin başarısını ve dolayısıyla da kârlılığını direkt olarak etkilemektedir. Profesyonel futbolcuların yetişmesi ve gelişmesinde rol alan, adeta futbolcu kaynağı olarak tanımlayabileceğimiz futbol okulları ve altyapılar futbol liglerine hammadde yani sporcu yetiştirdikleri için tedarikçi olarak nitelendirilmektedir. Üretim faktörlerinden olan işgücü, öz kaynak ve yatırım aracı olarak katma değer yaratmaktadır. Futbol endüstrisine bakıldığında para ve zaman harcayan izleyiciler endüstrilerin standart unsurlarından olan müşteriler yani hedef tüketicileri oluşturmaktadır. Üretici konumundaki futbolcular futbol kulüpleri için sponsorluk kaynağı haline geldiğinden aynı zamanda futbol endüstrisinin müşterisi niteliğindedir (Karpavicius ve Jucevicius, 2009)

Şekil 1.3: Futbol Endüstrisini Oluşturan Taraflar

Kaynak: Karpavicius ve Jucevicius, 2009

Futbolun medya, sanayi, bankacılık ve finansla uyum içerisinde hareket etmesinin futbolun paydaşları için finansal açıdan daha fazla kâr anlamına gelebileceğini fark eden eski FIFA başkanı Joao Havalange futbolun ticari bir sektöre dönüşmesinin ve endüstriyelleşmesinin mimarı olarak adlandırılmaktadır. Bu doğrultuda eski başkanın ilk icraatlarından biri sponsorluk sistemini geliştirmek olmuştur. Ortaya konan bu çalışma modeliyle beraber FIFA, bankalarla, içecek firmalarıyla, havayolu şirketleriyle iş birliği içinde olacaktır. Bu iş birlikleri sonucunda tüm dünyanın takip ettiği FIFA Dünya Kupası'nın resmi sponsoru olmak için şirketler birbirleriyle yarışır hale gelecek; futbol müsabakalarının yayın hakları da FIFA'nın elinde olacaktır (Yeldan, 2014).

Şekil 1.4: FIFA markasını tüm kulvarlarda kullanabilen partner firmalar

Kaynak: https://www.fifa.com/about-fifa

Futbol sektörü içerisinde ortaya çıkan gelirler milyar liraları bulurken, sürekli artan bu gelirlere ilişkin yönetim stilinin değişmemesi futbolun sürekliliği ve etkinliğini olumsuz etkilemiştir. Her geçen gün finansal açıdan değişen ve gelişen futbola ilişkin yönetim organlarının yaşanan değişime ve gelişime uyum sağlayamaması futbola ilişkin ortaya çıkan gelir kaynaklarının efektif bir şekilde kullanılamamasına neden olmuştur. Futbolun dernek sistemiyle yönetilmesi, endüstriyel futbol anlayışıyla ters düşmektedir. Gelirlerin devasa tutarlara ulaştığı bu sektörde dernek sistemiyle yönetilen kulüplere ilişkin gelirlerin finansal açıdan denetlenebilirliğinin sorgulanmasına neden olmaktadır (Akşar,2013).

Yaşanan dönüşümle birlikte endüstriyelleşen futbol, bir zaman sonra kulüplerin yönetim yapılarını ve finansal modellerini de değiştirmiştir. Bu doğrultuda futbol piyasası hızlı bir değişime uğramış ve kulüpler artık daha fazla mülkiyet hakları ve kâr elde etme arayışı içerisine girmiştir. Bu değişimle beraber takımların yönetimleri daha profesyonel bir yol izlemeye başlamış ve izlenen bu yeni yol ile beraber kulüpler mali açıdan daha fazla kâr elde etmenin yollarını aramaya başlamıştır. Futbolun zaman içerisinde artan popülerliğiyle birlikte gelir kalemlerini arttırmak isteyen kulüpler daha büyük stadyum inşaatları, logolu ve lisanslı ürün çeşitliliği, sponsorluk anlaşmalarının arttırılması, stadyum kiralamaları, isim hakkı kiralamaları gibi değişik ticari faaliyetlere başvurmuşlardır. Bu gelir kalemlerine ek olarak yayın hakkı gelirleri, bahis gelirleri, sosyal medya ve dijital platformlar yoluyla edinilen gelirler de futbolun endüstriyelleşmesiyle birlikte kulüplerin gelir elde etmek amacıyla kullandıkları araçlar arasına girmiştir. Bütün bu gelişmelerle birlikte daha büyük kitlelere ulaşan futbol endüstriyelleşmiş ve kendisine has bir ekonomi oluşturmuştur.

Yaşanan bu süreç futbolun uluslararası boyutunu da etkilemiştir. Futbol kulüpleri, dünya çapında popülaritesi olan, sükse yapan kaliteli futbolcuları kendi takımlarına transfer etmek ve bu oyuncular üzerinden hem sportif başarı hem de finansal kazanım elde edebilmek için birbirleri ile yarış yapar hale gelmişlerdir. Transfer edilen bu futbolcular üzerinden elde edilen popülarite dolayısıyla artan logolu ürün satışlarına ilişkin gelirler, sosyal medya gelirleri, uluslararası pazarlara girişte bir anahtar niteliği görmesi gibi faktörler futbolcu transferlerinde en az sportif etkenler kadar önemli hale gelmiştir.

Dünyaca ünlü denetim ve danışmanlık firmalarından PWC (2018)'e göre profesyonel spor, eğlence dünyasının bir numaralı dalı olmuştur ve 2017 yılında sadece Amerika Birleşik Devletleri'nde 69 milyar dolar bir hacme ulaşmış ve film endüstrisini geride bırakmıştır. Ortaya çıkan bu ekonomi günümüzde devasa boyutlara ulaşmış olmakla birlikte bu büyük pastadan pay almak isteyen ülkeler ve futbol kulüpleri de alternatifler aramaya başlamıştır. Son yıllarda özellikle yayın gelirleri ve futbolcu satışlarında dudak uçuklatan tutarlar ortaya çıkmaya başlamış ve bu pastadan pay almak isteyen kulüpler her geçen gün artan rekabetle beraber daha fazla harcamaya, daha maliyetli oyuncuları kadrolarına katmaya başlamıştır.

*Marka değerleri milyar dolar biriminde ölçülmüştür

Şekil 1.5: 2022 yılı en değerli 20 futbol markası

Kaynak: Brand Finance Football 50-2022 raporu

Futbolun endüstriyelleşmesi tüketici konumunda bulunan seyirciler için de değişikliklere yol açmıştır. Futbol kulüplerinin artan mali güçleri daha kaliteli futbolcuları transfer etmelerine ve bu da transferler için yarışan kulüpler arasında rekabetin artmasına ön ayak olmuştur. Her geçen gün artan yatırımlarla beraber kalitesi artan tesisler, futbolcular ve maçlarla birlikte daha fazla eğlence ve keyifle futbol izleme imkânı bulmuşlardır. Bununla beraber zaman içerisinde dönüşüme uğrayan ve bir eğlence aktivitesinden çok adeta bir endüstri haline gelen futbol, büyük bir tüketim ekonomisini de beraberinde getirmiştir. Bu dönüşüm özellikle bu sporu takip eden insanlarda da bir dönüşüme neden olmuştur. Önceleri daha amatör ruhlarla takımını destekleyen, kazanma duygusundan çok destekledikleri takıma olan sevgileri ön plana çıkan daha dar bir gelir grubuna mensup taraftar gruplarının yerini bir üst gelir grubuna sahip insanlar almıştır. Şüphesiz ki bu değişimin temelinde futbolun endüstrileşmesinin getirdiği değişim ve daha fazla gelir elde etme hedefi yatmaktadır. Taraftar gruplarının zaman içerisinde futbol izleyicisinden çok adeta bir müşteri haline geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Futbol kulüplerinin mali istikrarı, futbol severlerin daha uygun fiyattan logolu ürün tedariği ve daha uygun fiyattan bilet alma şanslarının azalması gibi endişeler de tüketicilerin karşılaştığı sorunlar arasına girmiş ve tüketici konumundaki bireyler için bir değişime liderlik etmiştir.

Futbolun diğer endüstriyel çalışma alanlarından farklı bir alanda ilerlemesinin temel sebeplerinden biri tüketim alanlarımızı tayin edebilme özelliğiyle yaşamımızı yönlendirebilmesidir. Günümüzde futbol; giymiş olduğumuz forma, takmış olduğumuz atkı, kullanmış olduğumuz logolu ürünler, devasa tutarların piyasada dolaştığı yayın ihaleleri, ciddi tutarlar ödeyerek aldığımız kombineler, abone olduğumuz spor gazeteleridir. Özetlemek gerekirse, hayatımızın her saniyesinde ve her kademesinde görebildiğimiz bir meta olmuştur (Akşar, 2005).

Zaman içerisinde yaşanan dönüşümle beraber kendine has bir ekonomi oluşturan futbol, düzenlenen Dünya Kupası, Şampiyonlar Ligi, Avrupa Kupası gibi çeşitli organizasyonlarla beraber sadece futbol paydaşlarını etkilemekle kalmamış toplumun her kesimini belirli ölçülerde etkiler hale gelmiştir. Öyle ki düzenlenen bu organizasyonlar hayatın her alanında olduğu gibi düzenlendikleri ülkelerin ekonomileri için de ciddi bir önem arz etmeye başlamıştır. Bu tarz etkinlikler seçili

bölge için birçok yeni yatırımı da beraberinde getirmektedir. Turnuvaların başlamasıyla beraber taraftarların maçların oynanacağı şehirlere akın etmesi ilgili şehirlerin başta turizm sektörü olmak üzere ticari faaliyetlerini ciddi anlamda olumlu yönde etkilemektedir. Turist sayısının artmasıyla beraber uzun süreli konaklamaların artışı, restoranlar ve barlar gibi gıda sektörüne ilişkin işletmelerin satışlarının artması, alışveriş sektörüne yönelik talebin artması ve alışveriş merkezlerinin daha yoğun kullanılması, bununla beraber ulaşım ve taşıma hizmetlerinin artması gibi pek çok etki sayılabilir. Bu etkilerin büyüklüğü turizm potansiyeli, ülkenin büyüklüğü, turist sayısı gibi çeşitli faktörlere bağlı olarak değişebilir. Turnuvalar sırasında ülkede bulunan uluslararası ziyaretçilerin ülkedeki mal ve hizmetlere olan talebi ülkelerin dış ticaret dengesi açısından da önem arz etmektedir.

Şekil 1.6: Dünya Kupası hazırlıkları için yapılan harcamalar

Kaynak: Aktifbank Ekolig-2022 raporu

Dünya Kupası tarihinde ilk defa kış aylarında düzenlenen ve Katar'ın ev sahipliğini yaptığı 2022 Dünya Kupası'nın Katar resmi ajansı QNA verilerine göre ekonomik açıdan dünya kupaları tarihinin en yüksek mali getirisini getirdiği belirtilmiştir. Turnuvaya hazırlık sürecinde yeni yollar, toplu taşıma, konaklama tesisleri ve spor alanları da dahil olmak üzere dünya standartlarında bir altyapı inşa etmek için resmi olmayan verilere göre yaklaşık olarak 220 milyar dolar harcandığı

belirtilmektedir. 32 takımın yer aldığı turnuvanın ev sahipliğini üstlenen ülke, QNA'ye göre dünyanın çeşitli bölgelerinden 1,4 milyon ziyaretçiyi ağırladı. Çarpan etkisiyle beraber bu sayısının 40 milyona ulaşması ve Katar'ın gelecekte yaklaşık 40 milyon turist çekmesi bekleniyor. Arjantin ile Fransa'nın finalde karşılaştığı ve bu karşılaşmayla kupa heyecanının sona erdiği 2022 Dünya Kupası'nda 2,95 milyon bilet satıldığı belirtilmiştir. Katar'da düzenlenen turnuvaya ilişkin doğrudan finansal getiriler 8 milyar dolar olarak kaydedilmiştir. Bu tutarın, 2022 ile 2035 arasında 9,9 milyar dolara ulaşacağı ve ülke ekonomisinin 2022 ile 2023 arasında yüzde 3,4 büyümesi beklentileri bulunmaktadır (Kaynak: Anadolu Ajansı, 2022).

1.6.1. Futbol Kulüplerinde Gelirler

Futbol, geçirdiği dönüşümle birlikte her geçen gün popülaritesi artan, zaman içerisinde kurumsallaşmaya ve endüstriyelleşmeye başlayan bir spor dalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kendine has bir endüstri haline gelen bu spor dalının ekonomik büyüklüğüne dair telaffuz edilen tutarlar devasa boyutlara ulaşmış ve bunun sonucu olarak futbol kulüpleri de büyük bir işletme halini almıştır. İstatistiki veriler futbol kulüplerinin gelirlerinin milyar eurolara varacak şekilde büyüdüğünü gözler önüne sermektedir.

Sezon	Kulüplere ve Federasyonlara Dağıtılan	Dayanışma Bedelleri
2015-2016	2,26 Milyar Euro	1,16 Milyar Euro
2016-2017	2,11 Milyar Euro	268 Milyon Euro
2017-2018	2,06 Milyar Euro	273 Milyon Euro
2018-2019	3,09 Milyar Euro	275 Milyon Euro
2019-2020	2,41 Milyar Euro	242 Milyon Euro
2020-2021	3,42 Milyar Euro	1,10 Milyar Euro

Tablo 1.1: UEFA gelirlerinin dağıtımı

Kaynak: Aktifbank Ekolig-2022 raporu

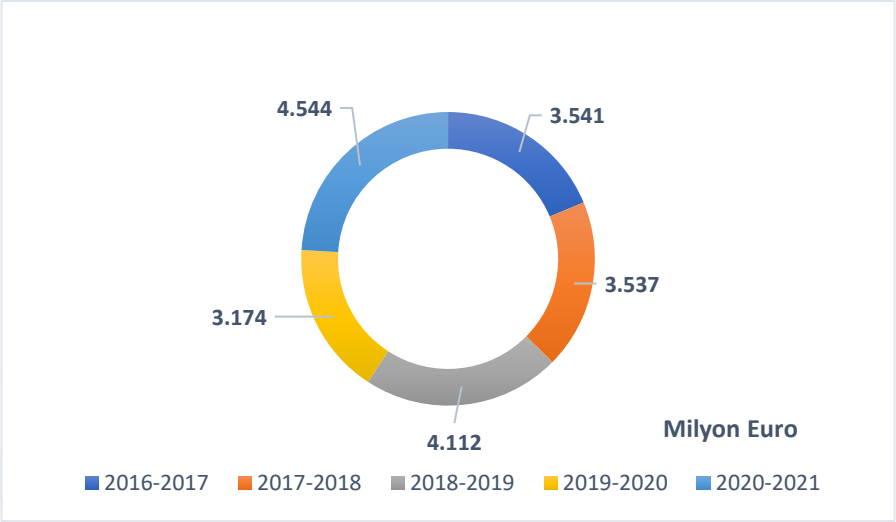
Futbol kulüplerinin gelirleri, transferlerden elde edilen bonservis gelirleri, futbolcu kiralamalarından elde edilen gelirler, kulüp bünyesindeki gayrimenkul ve varlıkların satışlarından elde edilen gelirler, üye aidatları, yardım kampanyaları, finansal gelirler gibi birçok farklı kaynaktan elde edilebilmekle birlikte asıl faaliyetlerden elde edilen üç ana başlık altında toplanmaktadır.

- Yayın hakkı gelirleri
- Ticari gelirler
- Maç günü gelirleri

Futbol kulüplerinin gelirlerinin büyük bir bölümü televizyon ve yayın haklarından elde edilmektedir. Yayın hakları, futbol maçlarının televizyon veya diğer medya platformlarından yayınlanması için alınan yetki ve haklardır. Bu haklar, belirli bir periyot ve zaman aralığı için ihale edilmekte ve satın alınmaktadır. Bu hakları elinde bulunduran yayıncılar futbol maçlarını yayınlayabilmektedirler. Günümüz dünyasında yaşanan globalleşmeyle beraber yayıncılık standartlarının fazlasıyla gelişmesi, futbol maçlarının çok sayıda ülkede yayınlanması ve izleyici sayısının artması maçları yayınlamak ve bu pastadan pay almak isteyen yayıncıların birbirileriyle rekabet etmesine yol açmıştır. Yaşanan bu rekabet televizyon haklarına ilişkin ihalelerin bedellerini arttırmıştır. Yayın hakları, her lig, turnuva veya organizasyon için farklı şekillerde değerlendirilmektedir. Bazı ligler tek bir yayıncı tarafından yayınlanmaktayken diğer liglerde farklı yayıncılar tarafından satın alınan haklarla yayınlanabilir. Yayın haklarına ilişkin ihale bedellerinin artması kulüpler için gelir artışı anlamına gelse de izleyiciler için bu hizmeti almak için ödeyecekleri ücretlerin artması anlamına geldiğinden bazı izleyicilerin erişimine engel olabilmektedir.

Futbol kulüplerinin yüksek bonservis bedelleriyle oyuncu transfer edebilmelerine ilişkin ortaya çıkan tutarlara kaynak oluşturmadaki en büyük yardımcıları şüphesiz ki yayın ihaleleri yoluyla elde ettikleri gelirlerdir. Dünyanın önde gelen denetim ve danışmanlık firmalarından olan Deloitte'un 2022 yılında yayınladığı 'Deloitte Football Money League' raporuna göre 2021-2022 sezonunda en

yüksek geliri elde eden 20 kulübün yayın hakkı gelirleri bir rekor kırmış ve 2019-2020 sezonuna göre 1.4 milyar euro artış göstererek 4.5 milyar euro olarak gerçekleşmiştir.

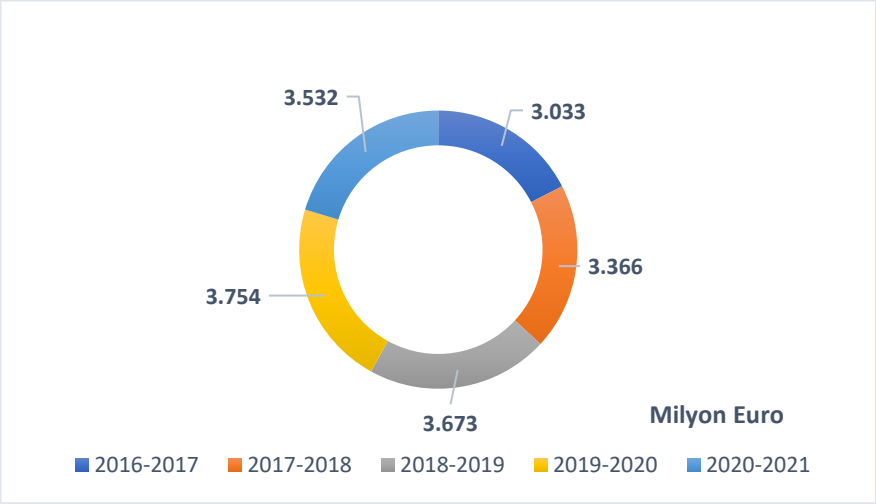
Grafik 1.1: TOP 20 kulübe ilişkin yayın hakkı gelirleri

Kaynak: DFML 2018,2019,2020,2021,2022 raporları

Futbol sporuna ilişkin her geçen gün artan popülarite futbol kulüpleri, ligler ve organizasyonlar için büyük bir ticari potansiyel oluşturmuştur. Bu bağlamda sponsorluklar ve reklamlar bu ticari potansiyelin en önemli kalemleridir. Stadyumlarda yer alan reklam alanlarına ek olarak maç yayınları esnasında yayınlara reklamlar yerleştirilebilmektedir. Günümüz dünyasında önemi hızla artan sosyal medyada da marka iş birlikleri vasıtasıyla reklam gelirleri elde edilebilmektedir.

Ticari gelirlere ilişkin bir diğer önemli kalem sponsorluk anlaşmalarıdır. Sponsorluklar kimi zaman bir ulaşım desteği olabilirken kimi zaman giysi, ayakkabı, araç, teknolojik ekipmanlar gibi ürün desteği olabilmektedir. Özellikle forma ve şortlar üzerinde yer alan reklam alanları için yapılan sponsorluk anlaşmaları ticari gelirlerin en önemli kalemidir. Futbol takımları, ligler ve organizasyonlar ürünlerini pazarlamak isteyen şirketlerle sponsorluk anlaşması yapabilmektedir. Bu anlaşmalar şirket logosu, ürün yerleştirme gibi değişik pazarlama stratejilerini içerebilir. Logolu ve lisanslı ürünler de takımların kimliğini direkt olarak yansıtmaları bakımından seyirciler tarafından fazlasıyla ilgi gören ve kulüplere gelir anlamında ciddi katkı yapan bir diğer kalemdir. Şirketler kulüplerle yaptıkları sponsorlukların satışları artırıcı etkisine ek

olarak marka imajına da pozitif katkı sağladığını fark etmiştir (Jeanrenaud, 2006). Sponsorluk anlaşmalarının hız kazanması 1970 yılında Almanya'da formalara reklam alınmasına izin verilmesiyle beraber başlamıştır. FC Bayern Münih kulübünün bir giyim ve tekstil markası olan Adidas'ın logosuna kendi formalarında yer vermesiyle beraber sponsorluk anlaşmaları başlamış ve sonrasında Hitachi markası Liverpool FC kulübüyle, Juventus FC kulübü ise küçük ev aletleri ve beyaz eşya markası Ariston ile sözleşme imzalamıştır (Barajas,2019). Bununla beraber stadyum isim hakları da en az forma sponsorlukları kadar önemli bir hal almıştır. Şirketler bu isim hakları için devasa tutarlar ödemekten kaçınmamaktadır. Son örneklerinden biri olarak dünyaca ünlü müzik platformu Spotify'ın 280 milyon euro gibi bir tutar karşılığında İspanyol devi FC Barcelona'nın efsane stadı Camp Nou'ya isim sponsoru olması aslında stadyum isim haklarının kulüpler için ne kadar ciddi bir gelir kaynağı olduğunun göstergesidir. Stadyum isim haklarının satın alınmasına ilişkin Türkiye özelinde de Tüpraş Stadyumu, RAMS Park, Ülker Stadyumu gibi örnekler bulunmaktadır.

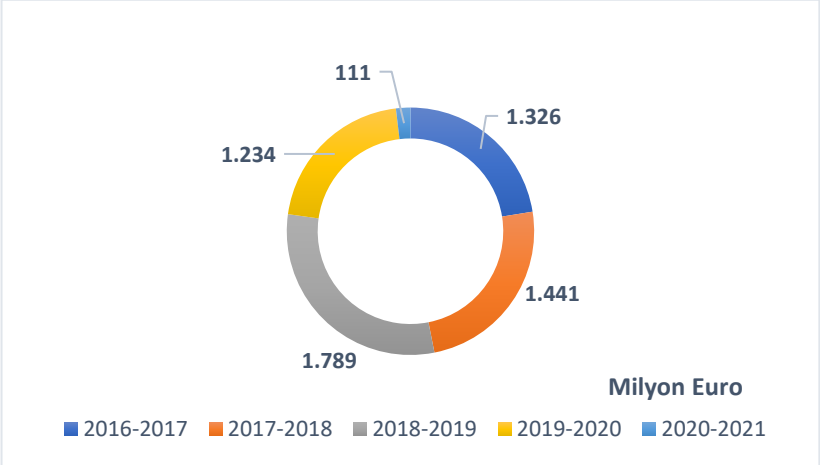

Grafik 1.2: TOP 20 kulübe ilişkin ticari gelirler

Kaynak: DFML 2018,2019,2020,2021,2022 raporları

Futbol maçları ve bu maçların olduğu günler futbol takımları için adeta bir vitrin niteliğindedir. Bu günlerde satılan biletler, yiyecek içecek satışları, hediyelik eşya satışları gibi maç gününe özel kazanım elde edilen gelirler maç günü gelirleri olarak adlandırılmaktadır. Binlerce insanın bir araya gelip takımlarını desteklemek için ödediği bedeller ve maç öncesi yapılan harcamalar kulüpler için ciddi bir gelir

kaynağı oluşturmaktadır. Yayıncılık sektöründe yaşanan bütün bu gelişmeler olmadan önce kulüplerin asıl gelir kaynağını maç günü gelirleri oluşturmaktaydı. Bu kapsamda Real Madrid CF kulübünün efsane başkanı Santiago Bernabeu daha fazla seyirci kapasitesinin daha fazla gelir getireceğini, dolayısıyla daha fazla gelirle daha iyi takım kurulabileceğini düşünerek 25.000 kapasiteli eski stadyum yerine 100.000 kapasiteli yeni stadyum inşa etmeye karar vermiştir (Barajas,2019). Futbol kulüplerinin gelirlerine ilişkin üç ana başlıktan birini oluşturan maç günü gelirleri COVID 19 salgınıyla beraber büyük bir sekteye uğramıştır. Yaşanan pandemi ve salgın süreciyle beraber maçların seyircisiz oynanmaya başlaması, pandemi öncesi dönemde binlerce insanın etkinlik saatinde bir araya geldiği stadyumların seyircisiz kalmasına neden olmuştur. Bu bağlamda seyircilerinden ve desteklerinden yoksun kalan futbol takımları aynı zamanda büyük bir gelir kaybına da uğramıştır. Pandemi öncesi dönemde ciddi bir gelir kalemi olarak görülen maç günü gelirleri pandemi şartlarının ortadan kalkması ve maçların tekrardan oynanmaya başlamasıyla beraber tekrar eski seviyelerine ulaşmaya başlamış ve ciddi bir gelir kaynağı olarak yerini almıştır.

Grafik 1.3: TOP 20 kulübe ilişkin maç günü gelirleri

Kaynak: DFML 2018,2019,2020,2021,2022 raporları

Devasa boyutlara ulaşan bu gelirleri elde etmek isteyen kulüpler taraftar sayısını arttırmak ve buna bağlı olarak da logolu ürün satışları, sponsorluk gelirleri, maç günü gelirleri gibi kanallardan gelirlerini arttırmak için çeşitli uygulamalara başvurmaktadır. Başarı her ne kadar yeni taraftar kazanımında etkili olsa da global anlamda yeni taraftar kazanabilmek adına tek başına yeterli olmamaktadır. Son

yıllarda özellikle global ölçekte taraftar sayısını arttırmak isteyen kulüplerin hakim olmak istedikleri pazara ilişkin transfer politikaları izlediğini görülmektedir. Ekonomik anlamda getirisi mümkün ve yeni pazarların kapısını açabilecek oyuncular tercih sebebi olabilmektedir. Yaşanan bu süreç görece küçük liglerden Avrupa'nın 5 büyük ligine sayısız transfer gerçekleşmesine ön ayak olmuştur. 2011 yılında İngiltere, İspanya, Almanya, İtalya ve Fransa liglerinde oyunculara 507 milyon euro harcanırken diğer liglerin toplamında bu rakam 224 milyon euro olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılı verilerine göre bu fark devasa bir şekilde artmış ve bu 5 büyük ligin takımları 2,188 milyon euro harcama yaparken dünya üzerindeki diğer ligler tarafından yapılan harcamalar 395 milyon euro ile sınırlı kalmıştır (FIFA, 2018).

Deloitte Futbol Para Ligi 2022 araştırmasına göre 2020-2021 sezonunda Avrupa'da en çok gelir elde eden 10 kulüp ve elde ettikleri gelirlere Tablo 2'de yer verilmiştir. Bununla beraber pandemi döneminin bu gelirler üzerinde yarattığı etkinin ölçülebilmesi ve kıyaslanabilmesi adına pandemi öncesi sezon (2018-2019) ve pandemi sezonuna (2019-2020) ilişkin en çok para kazanan 10 kulübe ilişkin verilere yer verilmiştir.

Sıra	Takım	Gelir
1	Manchester City	644,90
2	Real Madrid	640,70
3	Bayern Münih	611,40
4	FC Barcelona	582,10
5	Manchester United	558,00
6	Paris Saint-Germain	556,20
7	Liverpool	550,40
8	Chelsea	493,10
9	Juventus	433,50
10	Tottenham Hotspur	406,20

Tablo 1.2: 2020-2021 sezonu en çok gelir elde eden 10 kulüp

Kaynak: Deloitte Football Money League 2022 raporu

Sıra	Takım	Gelir
1	FC Barcelona	840,80
2	Real Madrid	757,30
3	Manchester United	711,50
4	Bayern Münih	660,10
5	Paris Saint-Germain	635,90
6	Manchester City	610,60
7	Liverpool	604,70
8	Tottenham Hotspur	521,10
9	Chelsea	513,10
10	Juventus	459,70

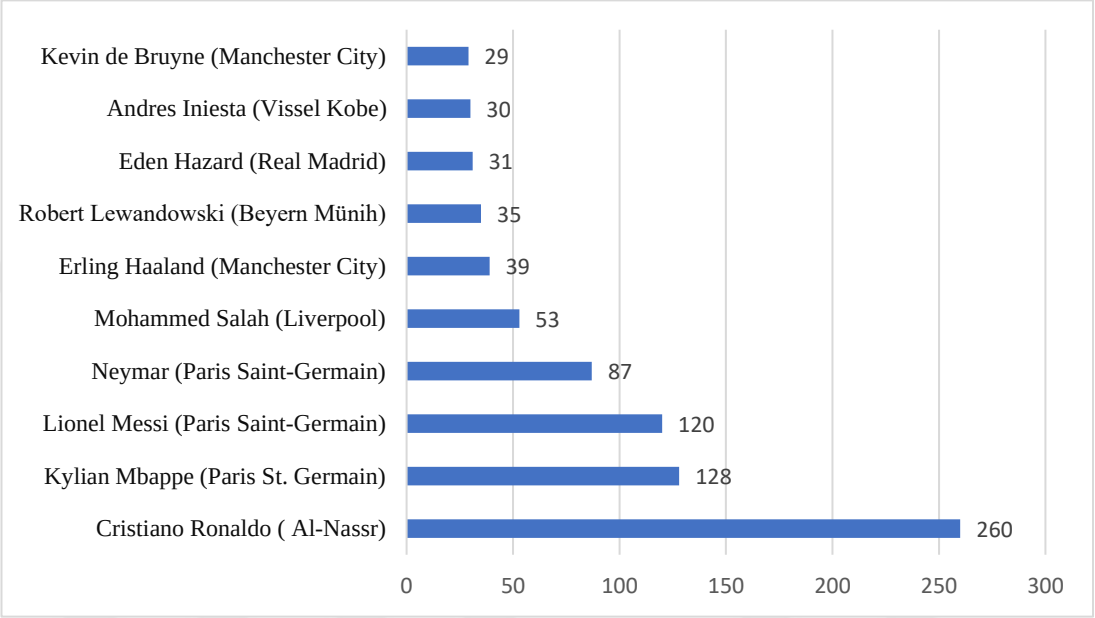
Sıra	Takım	Gelir
1	FC Barcelona	715,10
2	Real Madrid	714,90
3	Bayern Münih	634,10
4	Manchester United	580,40
5	Liverpool	558,60
6	Manchester City	549,20
7	Paris Saint-Germain	540,60
8	Chelsea	469,70
9	Tottenham Hotspur	445,70
10	Juventus	397,90

Tablo 1.3: 2018-2019 ve 2019-2020 sezonlarında en çok gelir elde eden 10 kulüp
Kaynak: Deloitte Football Money League 2020 ve 2021 raporları

1.6.2. Futbol Kulüplerinde Giderler

Futbol sektörüne ilişkin gelirler her ne kadar zaman içerisinde artış göstermiş olsa da giderler de bu süre zarfında en az gelirler kadar artmıştır. Futbol kulüplerinin giderleri, futbolculardan stadyum ve ekipmanlara kadar birçok faktöre bağlıdır. Takımlar futbol oyuncularının maaşları, transfer ücretleri, antrenman ve takım ekipmanları gibi giderleri ödemek zorundadır. Futbolcular takımların en büyük gider kalemini oluştururken stadyum ve tesislerin bakım ve onarım maliyetleri, antrenör ve idari personel giderleri, pazarlama ve reklam giderleri, yerel ve uluslararası turnuvalara katılma maliyetleri gibi giderler de önem arz etmektedir. Futbol kulüplerinin giderleri büyük oranda kulübün büyüklüğüne ve göstermiş olduğu performansa bağlıdır. Performansı yüksek olan kulüpler daha fazla gelir elde edebildiğinden daha pahalı futbolcular alabilmekte ve aynı zamanda daha fazla yatırım yapabilmektedir. Bu bağlamda futbol kulüpleri uzun vadeli hedefleri doğrultusunda maliyet ve giderlerini yönetmeli ve uzun vadeli bir bakış açısıyla hareket etmelidir.

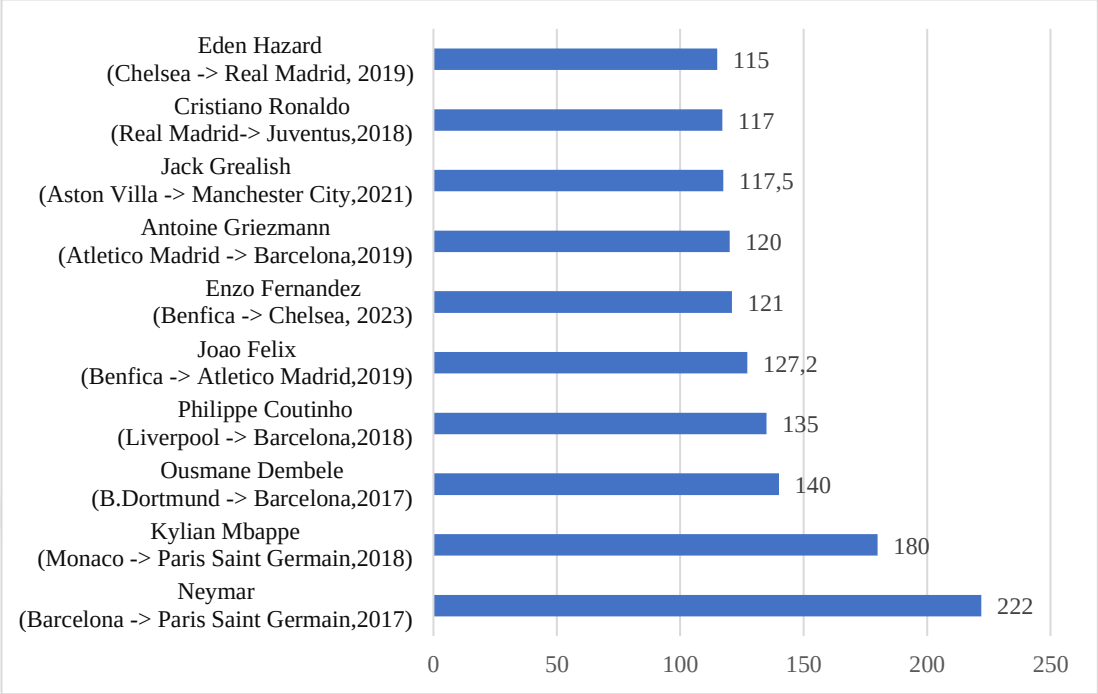
Futbolcuların kendi kulüplerinde oynamaları için sözleşmeleriyle güvence altına alınan maaşları futbol kulüplerinin giderleri arasında başı çekmektedir. Futbol takımları, oyuncuların maaşlarını ödemek zorundadır ve bu maaşlar, oyuncuların göstermiş oldukları performanslarına bağlı olarak değişebilmektedir.

Grafik 1.4: Yıllık bazda en çok kazanan futbolcular (*milyon dolar)

Kaynak: Statista.com, 2022

Futbolcu maaşlarına ek olarak bir diğer önemli gider kalemi de bonservis ücretleridir. Bonservis ücreti bir oyuncunun kendi takımı bünyesinde forma giymesini isteyen kulüplerin oyuncunun formasını giydiği kulübe ödediği ücret olarak tanımlanabilmektedir. Bonservis ücreti, oyuncuların performansları, oyunculuk tecrübeleri ve diğer faktörlere göre değişebilir ve futbol takımları için önemli bir gider kaynağıdır. Bu bağlamda son yıllarda ödenen bonservis bedelleri dudak uçuklatacak tutarlara ulaşmıştır.

Grafik 1.5: En çok bonservis bedeli ödenen futbolcular (*milyon euro)

Kaynak: Statista.com, 2022

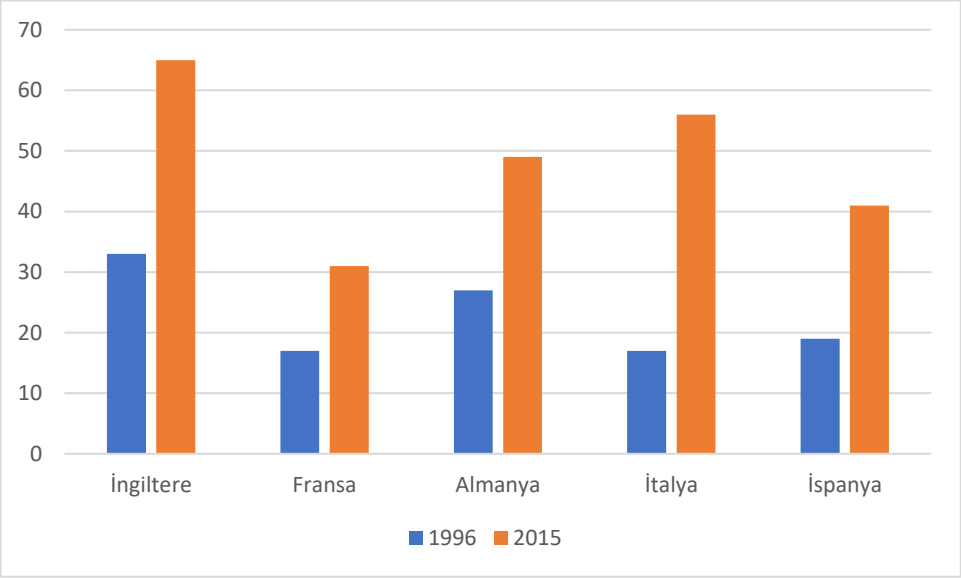
Her geçen gün artan ödenen bonservis bedelleri yakın gelecekte pek de duraksayacak gibi gözükmemektedir. Avrupa'nın 5 büyük ligindeki transfer harcamaları 2009-2010 sezonunda 1.542 milyon euro olarak gerçekleşirken 2019 yılında bu tutar 6.662 milyon euro olarak gerçekleşmiştir ve 10 yıl içerisinde yaklaşık 4 katlık bir artışa denk gelmektedir (Besson, 2019).

Sezon	Kış Transfer Sezonu	Yaz Transfer Sezonu	Toplam
2015-2016	501	3.733	4.234
2016-2017	785	5.279	6.064
2017-2018	1.040	4.766	5.806
2018-2019	835	5.787	6.622
2019-2020	1.295	3.486	4.781
2020-2021	309	3.513	3.822

Tablo 1.4: 5 büyük ligdeki transfer harcamaları (milyon euro)

Kaynak: Besson vd., 2019

Bonservis bedellerine ilişkin ödenen bu tutarların bu kadar artması oyuncular tarafında imzalanan sözleşmeler karşılığında alınan maaşların da artmasına neden olmuştur. Daha genç ve kaliteli ayakları kadrosuna katmak isteyen kulüpler oyunculara daha yüksek maaşlar önermekten geri durmamaktadırlar. Oyuncu ücretleri ve maaşlarında yaşanan artışla beraber futbolcuların kendi ülkeleri dışındaki futbol kulüplerine transferleri de 1996 ve 2015 yılları arasında Fransa, İngiltere ve Almanya'da neredeyse iki katına çıkmışken İtalya'da bu oran 3 kat olarak gerçekleşmiştir. İspanya'da ise bu oran Avrupa'nın diğer 4 büyük futbol liginden ayrışarak yalnızca 0,3 oranında gerçekleşmiştir (Barajas,2019)

Grafik 1.6: Avrupa'nın 5 büyük ligindeki yabancı oyuncu oranları

Kaynak: Barajas,2019

Bonservis bedelleri ve maaşlardaki bu artışın temelinde yalnızca yayın hakları gelirlerindeki artış ya da ticari gelirlerdeki artışların olduğunu söylemek pek de doğru olmayacaktır. Özellikle son yıllarda rekor bonservis bedelleri karşılığında yapılan transferlerin finansal anlamda güçlü isimlere satılan Fransa'dan Paris Saint-Germain FC ve İngiltere'den Manchester City FC gibi kulüpler tarafından yapıldığı görülmektedir. Bu bağlamda UEFA (2018) raporunda en üst klasmandaki 20 Avrupa kulübünün yarısından fazlası kulüplerin menşei olduğu ülke vatandaşları haricindeki yabancılar tarafından kontrol edilmektedir.

1.7. Finansal Performans Ve Sportif Performans İlişkisi

Kulüp satın almaları ve buna bağlı olarak gelirlerdeki artış, liglerin ve yarışmaların sonucunu direkt olarak etkilediğinden bir tür finansal doping olarak adlandırılmıştır. (Müller vd.,2012). Finansal performans ve sportif performans arasındaki ilişki Szymanski ve Zimbalist (2002) tarafından 1974 ve sonrasındaki 25 yıllık süreyi kapsayacak şekilde incelenmiş, maaşlara ve transfer ücretlerine harcanan tutarlar ile bu harcamaları yapan kulüpler arasında direkt bir ilişki olduğu saptanmıştır. Szymanski'nin Smith ile 1997 yılında İngiltere'den Premier Lig üzerine yapmış olduğu çalışmada da kulüplerin finansal anlamdaki zenginlikleri ile ligde yer aldıkları pozisyon arasında ilişki saptanmış ve daha zengin kulüplerin daha yüksek sıralamalarda olduğu görülmüştür.

Futbol sektöründe takımların finansal performansları ile sportif performansları arasında bir korelasyon olduğu düşünülmektedir. İyi finansal performansa sahip kulüpler takımlarına daha iyi ve kaliteli oyuncuları katabilmekte ve kadrolarına kattıkları bu oyunculara daha iyi eğitim verebilen bu kulüpler aynı zamanda daha iyi ekipman sunabilmektedir. Finansal performans anlamında güçlü kulüpler finansal performanslarından kaynaklı edinimlerini sportif performanslarını artıracak kalemlere yatırım olarak yönlendirebilmektedir. Bu bağlamda bir döngü oluşmakta ve daha iyi finansal performans daha kaliteli futbolcularla birlikte daha başarılı sonuçlar anlamına gelebilmektedir. Uluslararası Spor Çalışmaları Merkezi (CIES) 2018 raporuna göre Avrupa'nın 5 büyük liginin 2010-2018 yılları arasındaki şampiyonlarının tamamı bu yıllarda Avrupa'nın en çok harcama yapan 20 kulübü arasındadır. Bu periyot aralığında yalnızca bir istisna bulunuyor olup bu istisna da herkesler tarafından takdir edilen ve adeta bir peri masalı olarak adlandırılan İngiltere'de 2015-2016 sezonunu şampiyon tamamlayan Leicester City FC kulübüdür (CIES, 2018). Her ne kadar yapılan çalışmalarda ve hazırlanan raporlarda sportif başarı ile finansal performans arasında yüksek bir pozitif korelasyon saptansa da yüksek harcamaların her zaman başarı getireceğini söylemek de futbolun ruhuna aykırı olacaktır. Bu bağlamda 2018 yılı yaz transfer sezonunda 140 milyon euro harcama yapan İngiltere'nin Fulham FC takımının aynı sezon bir alt lige düşmesi finansal başarının her zaman sportif başarı getirmeyeceğinin adeta bir kanıtı niteliğindedir. Fulham FC takımının yaşadığı

senaryonun bir benzerini önceki dönemlerde yine İngiltere'den Queens Park Rangers FC takımı ve Rus milyarder Suleyman Kerimov'un satın almasıyla beraber Samuel Eto'o, Roberto Carlos ve Willian gibi sansasyonel futbolcuları kadrosuna katan Anzhi Makhachkala takımı da yaşamıştır.

İyi finansal performansın iyi sportif performansla ilişkilendirildiği bu noktada konuya kötü finansal performans çerçevesinden bakmak gerekirse bunun da takımlara kötü sportif performans olarak dönme ihtimalinin hiç de az olduğu söylenemez. Konunun detaylarına inildiğinde kötü finansal performansları neticesinde borçları artan takımlar bünyelerindeki oyunculara maaş ödemelerini yapmakta gecikebilmekte ve bu da takımının formasını giyen oyuncularda performans düşüklüğüne yol açabilmektedir. Oyuncularına maaş ödemekte zorlanan kulüpler para cezaları, puan cezaları gibi çeşitli yaptırımlarla karşı karşıya kalabilmektedirler. Öte yandan kötü finansal performansa sahip kulüpler transfer piyasasında da rekabetçi olamayacak ve kaliteli ayakları takımlarına kazandırmakta geride kalacaklardır. Bunun sonucunda bir nevi sarmala girecek olan kulüpler bu döngüyü kıramadıkları takdirde pozisyonlarını kaybedecek ve daha alt liglerde boy göstereceklerdir.

Finansal performansın sportif performans üzerindeki etkisi kulüplerin gelirlerini de doğrudan etkilemektedir. Takımlarına kaliteli ayakları kazandıramayan kulüplerin genellikle taraftarlarına izletmiş oldukları seyir zevkinin düşük ve alınan sonuçların yetersiz olduğu takımlarda seyirciler maçlara çok daha az ilgi göstermeye başlamaktadır. Daha az seyirci sayısı bilet gelirlerinde direkt olarak bir etkiye sahip olup kötü finansal performans olarak takımlara dönüş yapmaktadır. Bununla beraber seyirci sayısının azlığı sponsorluk anlaşmaları için de kulüplerin elini zayıflatmaktadır. Forma göğüs sponsorlukları, stadyum panolarındaki reklamlar gibi çeşitli iletişim araçlarıyla görünürlüğünü arttırmak isteyen şirketler daha az seyirci kitlesi daha az görünürlük anlamına geldiği için bu tarz kulüplerin sponsorluklarına sadece kısıtlı bir miktar bütçe ayırmaktadır.

Bununla beraber yine Uluslararası Spor Çalışmaları Merkezi (CIES) 2018 raporuna göre Avrupa'nın 5 büyük liginde en çok harcama yapan 20 kulüp ve futbolcu satışından en çok bonservis geliri elde eden 20 kulüp aynıdır (CIES, 2018). Yer verilen

bu araştırmalar da açıkça gösteriyor ki sektörde dolaşımda olan para Avrupa futbolu üzerindeki sadece birkaç elit kulüp vasıtasıyla bu çemberin içinde kalmaktadır. Dolaşımdaki bu paranın çember dışına kolay kolay çıkmaması finansal anlamda güçsüz kulüplerle güçlü kulüpler arasındaki makasın her geçen gün daha fazla açılmasına neden olmakta ve bir adaletsizlik oluşturmaktadır.

1.8. Finansal Fair Play

Futbolun kendi başına bir endüstri haline gelmesi ve gelirlerinin artmasıyla beraber futbolun finans bacağı kulüpler için bir hayli önemli hale gelmiştir. UEFA 2004-2005 sezonuyla beraber kulüp lisanslama sistemini uygulamaya koymuştur. Futbol kulüplerinin her geçen gün artan gelirlerine rağmen artan zararları UEFA'nın dikkatini çekmiştir. Bu kapsamda her geçen gün hızla kötüye giden finansal durumu kontrol altına almak isteyen UEFA, 2010 yılında 'UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations' adıyla birtakım kurallar ve düzenlemeler yayınlamıştır. Yeni düzenleme, UEFA'nın uygulamaya koyduğu lisanslama sisteminin finansal bacağını oluşturmaktadır. Bu yeni düzenlemenin amacı, Avrupa'daki futbol kulüplerinin borç ve zararlarını azaltmak, aynı zamanda büyük ve küçük takımlar arasındaki uçurumu azaltmak ve rekabet dengesini iyileştirmektir (UEFA, 2010). İngilizce kökenli Fair Play kavramı sözlük anlamı olarak adaletli ve dürüst bir oyun şeklindedir. Fair Play, rakibin eksik yönlerinden adaletsiz bir şekilde faydalanma amacı gütmemek, haksız bir şekilde kendisine bir avantaj elde etmeye çalışmamak ve uygulanmakta olan kurallara sıkıca bağlı olmayı ilke haline getirebilmek olarak açıklanabilir (Pehlivan & Konukman, 2004). Dilimize Finansal Adil Oyun olarak tercüme edilebilecek olan bu kavram, futbol sektöründe takımların finansal performanslarını korumaya ve aynı zamanda dengeyi sağlamaya yönelik bir düzenleme olarak tanımlanabilir. Finansal Fair Play, Avrupa futbol kulüplerinin finansal harcamalarını belirli bir düzen altına almayı amaçlayan ve UEFA tarafından çerçevesi belirlenen bir düzenlemedir (Peeters & Szymanski, 2014). Finansal Fair Play kavramı, ilk olarak UEFA Yürütme Komitesi'nin onayı ile birlikte 2009 senesinde ortaya çıkmış ve literatüre girmiş bir kavramdır. Periyodik olarak güncellemelere yer verilen bu yönetmelik ilk defa 2010 yılında uygulanmaya başlamıştır. Finansal Fair Play çerçevesinde uygulamaya konulan kurallar, ilgili kulüplerin daha sağlam finansal yapılara sahip olmasını ve

futbol dışı sektörlerden futbol endüstrisine aktarılan tutarların önlenmesiyle herkes için daha adaletli bir rekabet ortamı oluşturulmasını amaçlamaktadır (Saban & Demirci, 2016). FFP'nin amacı, futbol takımlarının aşırı borçlanmasını ve aşırı harcama yapmasını önlemek ve futbol sektöründe adaleti sağlamaktır. Bu bağlamda FFP, futbol takımlarının çevresel, sosyal ve en çok da finansal açıdan sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik bir çerçeveyi kapsamaktadır. Futbol kulüplerinde finansal sürdürülebilirlik bir kulübün borçlarını ödeyebilecek durumda olmasını, kendi bütçesinde denge tutturabilmesini ve finansal açıdan yaşamını devam ettirebilmesi olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla kulüplerin mali yeterliliğinin bulunması ve gelir-gider, borç-alacak dengesinin sağlanması gerekmektedir. Avrupa Komisyonu da UEFA'nın FFP kurallarını özellikle rekabet açısından desteklemektedir (Sağlam, 2016). FFP kurallarının konfederatif bir yapıda olması nedeniyle yerel federasyonları saf dışı bırakmamakta, aksine yürütücülük görevini yerel federasyonlara yüklemektedir. Kulüp Lisans ve Mali Fair Play Müdürlüğü de Türkiye'de bu görevi Türkiye Futbol Federasyonu bünyesinde yürütmektedir.

Finansal Fair-Play, başlangıçta yalnızca ilgili gelirler (kulüp satın almaları gibi dış yatırımlar hariç) dahil olmak üzere üç yıllık bir süre içinde 5 milyon Euro'ya kadar zarara izin veren bir denk hesap kuralı belirlemek için 2010-2011 sezonuyla birlikte uygulamaya konulmuştur ve ilk üç sezon Finansal Fair Play için test aşaması niteliğindedir (UEFA, 2013). Bu düzenleme, futbol takımlarının yıllık finansal performanslarını dikkate alarak takımların transfer harcamalarını, stadyum harcamalarını, diğer giderlerini kısıtlamaya ve bir dengede tutmaya çalışır. FFP, futbol sektöründe etkin bir şekilde uygulanması halinde, futbol takımlarının finansal performanslarını iyileştirmek ve futbol sektöründeki adaleti sağlamaya yardımcı olabilmesi amacıyla ortaya çıkmıştır. Ancak, FFP kuralları ve düzenlemelerinin uygulamada, bazı futbol takımlarının performanslarını ve büyümelerini engelleyebileceği de bilinmektedir.

2010 yılında ortaya konulan bu finansal düzenlemeler aslında futbol kulüpleri için ilk kez karşılaştıkları bir konu değildir. Barajas vd. (2019) yaptığı çalışmada Avrupa'nın büyük liglerinde daha önce uygulamaya konulan finansal düzenlemelere yer vermiştir. Bu kapsamda yer verilen ilk düzenleme İtalya Futbol Federasyonu

tarafından uygulamaya konulan düzenlemedir. Daha sonra 1984 yılında Fransa Ligi, 2001 yılında Almanya Bundesliga, 2011 yılında İspanya La Liga gibi değişik liglerde de bu tarz uygulamalara başvurulduğu gözlemlenmiştir. Yer verilen bu düzenlemeleri UEFA Finansal Fair Play uygulamalarından ayıran en önemli nokta bu uygulamaların sadece kendi uygulandıkları ülkeyle sınırlı kalmasıdır.

Turnuva	**Yetkili Kurum**	**Yıl**	**Birinci Kriter**
Şampiyonlar Ligi / Avrupa Ligi	UEFA	2004-2014	Başa baş kuralı
La Liga	Federasyon	2011	Başa baş kuralı / Maaş limitleri
Premier Lig	Federasyon	2013	Başa baş kuralı / Maaş limitleri
Ligue 1	Federasyon	1984	Çeşitli yükümlülükler
Bundesliga	Federasyon	2001	Likidite
Serie A	Federasyon	1981	Çeşitli yükümlülükler

Tablo 1.5: FFP düzenlemeleri öncesi liglerdeki kısıtlayıcı finansal düzenlemeler

Kaynak: Barajas vd., 2016

Finansal Fair Play uygulamasının ortaya çıkışındaki asıl amaç Avrupa futbolundaki kulüplerin finansal durumunu güçlendirmek ve son dönemlerde ortaya çıkmış olan büyük yatırımların karşılığının başarısız sportif sonuçlar nedeniyle alınamamasından kaynaklı oluşan kaosu önlemektir. Kulüplerin harcamalar noktasında serbest bırakılması ve denetlenmemesi Avrupa futbolu için sürdürülebilir değildir (Müller, 2012). Futbol kulüplerinin başarı için adeta birbirileriyle girdikleri para harcama çılgınlığı Avrupa kulüplerini büyük bir çıkmaza doğru götürmekteydi. Bu kapsamda İspanya'dan Malaga CF ve Fransa'dan SC Bastia kulüpleri kötü finansal yönetim nedeniyle iflaslarını açıklamak durumunda kaldılar.

2010 yılında onaylanan Finansal Fair Play kuralları 2011 yılıyla beraber uygulanmaya başlamıştır. UEFA tarafından düzenlenen organizasyonlara katılım hakkı kazanan takımların kendi oyuncularına ilişkin borçlarının bulunmadığını kanıtlamaları, ilgili döneme ilişkin vergi borçlarını ödediklerini ve diğer kulüplere ilişkin herhangi bir borçlarının bulunmadığına ilişkin yapmaları gereken bildirimler uygulamaya konulan ilk kurallar olmuştur. 2013 yılına gelindiğinde kulüpler Finansal Fair Play kurallarının en önemli yapı taşlarından biri olan başa baş kuralıyla da değerlendirilmeye başlanmıştır. Başa baş kuralı temelinde gelir gider dengesini ifade etmektedir. Kulüplerin borçlanmadan uzak bir yapı halini almasını ve borç-alacak dengesini sağlayabilmelerini hedeflemektedir. Başa baş kuralının Finansal Fair Play kavramının en önemli yapı taşlarından biri olmasına rağmen uygulamaya konulmasının 2013/2014 sezonunu bulmasının temel sebebi UEFA'nın kulüplere zaman tanımak istemesidir. Kabul edilebilir sapma kuralı ise UEFA'nın başa baş kuralı ile ilgili tanıdığı bir diğer esnekliktir. UEFA, başa baş kuralını doğrudan gelir gider dengesi olarak uygulamak yerine 5 milyon euro değeri üzerinden bir kabul edilebilir sapma tutarı belirlemiştir (UEFA, 2013). UEFA organizasyonlarına katılan takımların Finansal Fair Play kuralları ile değerlendirilmesi UEFA Kulüp Finansal Kontrol Kurulu (UEFA Club Financial Control Body) tarafından yürütülmektedir ve bu kriterleri ihlal eden takımlara çeşitli yaptırımlar uygulanmaktadır (UEFA, 2013).

Avrupa futbol sektörü paydaşları arasında sıklıkla gündeme gelen Finansal Fair Play kuralları çeşitli eleştiriler almaktadır. Her geçen gün artan kulüp borçlanmaları Avrupa futbolunda düzenlemeler yapılmasını kaçınılmaz kılmıştır. Bu düzenlemeler sürdürülebilirlik açısından pozitif olsa da FFP uygulamasının bu düzenlemeler açısından en uygun yol olduğunu söylemek güçtür (Syzmanski,2014). Finansal Fair Play kurallarının orta ve uzun vadede istenilen sonuçları sağlayıp sağlayamayacağı ve kuralların hukuki boyutu sıklıkla gündeme gelmiştir. Sermaye sahipleri tarafından kulüp finansallarına aktarılan fonların bu hesaplamaya dahil edilmemesi ve gelir sayılmamasının serbest piyasa ekonomisiyle çeliştiğine dair görüşler bulunmaktadır. Başa baş kuralının kendi içinde tutarsızlıklar barındırdığına ilişkin eleştiriler de bulunmaktadır. Bu kural nedeniyle farklı sektörlerden transfer olması muhtemel fonların kısıtlanması ve sermaye sahiplerinin direkt olarak bir etkide bulunabilmesinin

sınırlandırılması bir taraftan adil rekabeti sağlarken diğer taraftan da kulüplerin borçlarının artmasına neden olabilmektedir (Vöpel, 2011). Syzmanski'ye göre Avrupa futboluna gereğinden fazla gösterilen ilgi büyük yatırımların fitilini ateşlemiştir. Büyük yatırımlarla beraber sürekli üretme, yeni ve daha kaliteli futbolcular alma arayışı kulüpleri borçlanmaya itmiştir. Her ne kadar FFP düzenlemelerinin sürdürülebilirlik noktasında en uygun yöntem olduğunu düşünmese de borçlara ilişkin %15 düzeyindeki azalmada Finansal Fair Play'in önemli rolü olduğunu düşünmektedir.

UEFA'nın kendi hazırlamış olduğu sınıflandırmada zirvede yer alan 5 büyük ligin UEFA'nın düzenlemiş olduğu organizasyonların gelir üreten bir hale gelmesine sağlamış olduğu katkı birçokları tarafından kabul edilmektedir. UEFA bu 5 büyük ligin temsilcilerine karşı toleranslı bir tavır halindedir. İngiltere Premier Lig başkanının FFP kurallarına ilişkin yapmış olduğu eleştiriler uygulamanın 2 yıl gecikmeli olarak 2014/2015 sezonuna ötelenmesine sebep olmuştur. Katar Yatırım Fonu'na satışı gerçekleştikten sonra yüksek bonservis ödemesi harcamaları gerçekleştiren Fransa'nın Paris Saint-Germain FC takımının transferlerine göz yumulmuş, sahibi Roman Abramovich'e 748 milyon sterlin borcu bulunan Chelsea FC kulübüne yaptırım uygulanmamıştır. Yer verilen bütün bu örneklerin FFP kurallarının en üst klasmandaki 5 büyük lig için büyük ölçüde esnetildiğini göstermektedir (Akşar, 2016).

Kulüp satın almalarının futbol ekonomisinde getirdiği dönüşümle birlikte adını sıkça duymaya başladığımız Chelsea FC, Paris Saint-Germain FC, Manchester City FC gibi takımların elde ettikleri sportif başarılar iyi finansal performansın iyi sportif performans anlamına geleceğine ilişkin görüşleri güçlendirmiştir. Günümüz futbolunda tarihsel süreç içerisinde futbol sporu özelinde kendisine ciddi yer edinmiş ve efsaneleşmiş kulüplerin sermaye sahipleri tarafından satın alınan futbol kulüpleriyle rekabet etmekte zorlandıkları ortadadır ve bu rekabette yer almak isteyen kulüpler sermaye sahiplerini beklemektedir. Bu bağlamda, sermaye sahipleri tarafından aktarılan tutarların başa baş kuralı vasıtasıyla ilgili gelirler terimi altında değerlendirilmemesi nedeniyle kulüpler tabiri caizse kuralın etrafından dolaşmak adına çeşitli yollar aramışlardır. Sponsorluk anlaşmalarına ilişkin tutarların şişirilerek olması gerekenden fazla gösterilmesi vasıtasıyla kulüplere fon girişi sağlanması en

yaygın yollardan biri olmuştur ancak Paris Saint-Germain FC kulübü bunun ortaya çıkmasıyla beraber 30 Milyon Euro ceza ödemeye mahkûm edilmiştir. Uygulamanın yürürlüğe girmesiyle beraber ilk olarak 15 kulüp istenilen şartları sağlayamamıştır ve bu 15 kulüpten 14 tanesi UEFA ile uzlaşma yolunu seçmiştir (Barajas vd., 2019). Bir sonraki sezon bu sayı 4'e düşerken sonraki sezon bu sayı yalnızca 1 olarak gerçekleşmiştir. UEFA (2019) raporunda Avrupa futbol kulüplerine ilişkin borçların %65 seviyesinden %35 seviyesine indiğine yer vermiştir.

Modern Avrupa futbolu ile ilgili literatürde vurgulanan olumsuz yönlerden biri de başarının başarıyı doğurması olarak betimlenmiştir (Vöpel, 2011). Ligi şampiyon tamamlayan veya üst sıralarda bitiren kulüpler doğal olarak ödüllerden ve yayın haklarından diğer kulüplere nazaran daha fazla yararlanmaktadır. Bu bağlamda kazanılan sportif başarılar kulüplere daha fazla taraftar olarak dönmekte ve bu da daha fazla gelir anlamına gelmektedir. Daha fazla gelirin finansal anlamda kulüplerin elini güçlendirmesi futbolcu kalitesi ve performanslarının artmasına yol açmaktayken daha küçük kulüplerin rekabetçi kalabilmek adına daha fazla finansal kaynak ve hatta sermaye sahibi bulabilme aramalarına itmektedir (Birkhauser vd., 2017). Bu pencereden bakıldığında Finansal Fair Play ve başa baş kuralı içerisindeki 'ilgili gelirler' terimi küçük kulüplerin elini bağlamakta ve bu kulüplerin belki de diğer kulüplerle yarışmacı olabilmek adına kullanabilecekleri dış yatırımların oyun dışında kalmasına neden olmaktadır (Budzinski, 2014).

İKİNCİ BÖLÜM

FUTBOL ve REKABET İLİŞKİSİ

Rekabet, iş dünyası ve ekonomi içinde temel bir dinamik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavram, şirketler, endüstriler ve ülkeler arasındaki çeşitli düzeylerde etkileşimleri içermekte ve ekonomik büyümeyi, inovasyonu ve tüketici faydasını şekillendiren önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Rekabetçi denge kavramı ise piyasa ekonomilerinin sağlıklı işleyişinde kritik bir rol oynamaktadır ve işletmeler arasındaki rekabetin, tüketicilere daha iyi ürünler ve hizmetler sunma konusundaki teşvikini sağlamakta ve piyasa üzerinde bir dengelenme sağlamaktadır.

2.1. Rekabet Kavramı

Tarihsel süreç içerisinde kapitalist sistemin gelişmesiyle beraber her geçen gün artan ticari hacmin tüketiciler ve üreticiler üzerindeki etkisi ve bunun da para akışını yönetmesiyle birlikte rekabet kavramı adından söz ettirmeye başlamıştır. Taraflar arasında belirli bir hedefe ulaşma çabası olarak tanımlanabilen bu kavram iş dünyasında ve ekonomide genellikle pazar payı kazanma, kârlılık arttırma veya kaynakları daha etkili kullanma amacını taşımaktadır. Bu kavram genellikle serbest piyasa ekonomilerinin temelini oluşturmakta ve rekabet içerisindeki taraflar arasında bir dinamizm yaratmaktadır. Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum-WEF) rekabet kavramını bir ülkenin sermaye başına GSYİH'sının yüksek oranda sürdürülebilir büyümeye ulaşabilme yeteneği olarak tanımlarken bir bölgeye veya kente ilişkin politikaların ve kurumların üretkenlik düzeyi olarak da tanımlanabileceği belirtilmiştir (WEF 2009). Ulusal Rekabet Kurumu (National Competitiveness Council-NCC) ise rekabeti tanımlarken bir ülkenin uluslararası pazarda verimli ve başarılı bir şekilde yarışabilme kabiliyeti ifadesini kullanmaktadır (NCC 2011). Geleneksel olarak ilk akla gelen haliyle rekabet kavramı temelde firma düzeyinde ele alınsa da rekabet kavramı modern anlamda ülkeler, sektörler ve bölgeler üzerinde de yansımalar içermektedir. Bu yansımalar mikro (firma düzeyinde), mezzo (sektör düzeyinde) ve makro (bölge veya ülke düzeyinde) olarak karşımıza çıkmaktadır (Türker, 2009).

İktisat bilimi içerisinde önemli bir yer tutan rekabet kavramı çeşitli iktisatçılar tarafından farklı şekillerde yorumlanmıştır. İktisadi düşünce içerisinde bu denli önemli bir yer tutan kavrama ilişkin ortak bir noktada buluşulamadığı gözlemlenmiş olup çalışılmak istenilen alana göre firma, endüstri veya ülke düzeyinde farklılıklar gösterdiği belirtilmiştir. Birçoklarına göre ekonominin babası olarak tanımlanan Adam Smith 'Ulusal Ekonomi' adlı eserinde rekabet kavramını serbest piyasa ekonomilerinin önemli bir unsuru olarak vurgulamıştır. Smith'e göre bireyler kendi refahları peşinde koşarken rekabet ortamının bulunduğu varsayımla beraber toplum refahı da en üst düzeye çıkacaktır. Rekabeti ekonomik bir aktivite olarak belirleyen Adam Smith rekabet kavramını ekonomik stratejilerin belirlenmesinde özgürlük olarak algılamıştır. Döneminin ünlü iktisatçılarında J.Stuart Mill rekabetin ekonomik gelişim ve refah üzerindeki etkilerini incelerken rekabet kavramının üretim maliyetlerini aşağı çekerek tüketicilere daha fazla seçenek sunulacağını belirtmiştir. Rekabet alanında çalışan iktisatçılardan bir diğeri olan J. Schumpeter konuya farklı bir pencereden yaklaşarak rekabetin eski işletmelerin ve eski yöntemlerin yeni yöntemler karşısında geride kalacağını ve yer değiştireceğine değinmiştir.

Dönemsel koşullar nedeniyle tarihsel süreç içerisinde iktisatçıların rekabet kavramına ilişkin görüşleri farklılık göstermiş olup bu farklılığın temelinde genellikle kendi iktisat okulları, dünya görüşleri ve dönemsel koşullar yer almaktadır. Bununla beraber genel olarak, rekabetin ekonomik gelişme, inovasyon ve tüketici refahı açısından olumlu bir güç olduğu iktisat literatüründe geniş kabul görmektedir.

2.2. Rekabetçi Denge Kavramı

İktisat bilimi açısından firmaların, tüketicilere daha iyi ürün ve hizmetler sunabilmek, daha etkin bir şekilde kaynakları kullanabilmek veya daha düşük fiyatlarla rekabet avantajı elde edebilmek adına mücadele etmelerini içeren rekabet kavramının gün geçtikçe daha fazla önem kazanması beraberinde rekabetçi denge kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Genel olarak taraflar arasında belirli bir hedefe ulaşma amacıyla mücadele edilen süreci ifade eden rekabet kavramının olumsuz etkilerinin ortaya çıkmaması adına bu mücadelenin bir denge içerisinde yürütülmesi gerektiği koşulu ortaya çıkmıştır. Ekonomik sistemlerin temelini

oluşturan rekabetçi denge, iş dünyasında ve piyasalarda adil ve etkin bir rekabet ortamının korunması anlamına gelmektedir. Serbest piyasa ekonomilerinin temel prensiplerinden birini oluşturan rekabetçi denge kavramı tüm katılımcıların eşit ve adil şartlarda rekabet ettiği bir ortamın varlığını ifade etmektedir. Rekabetçi denge, ekonomik dinamizmin anahtarı olarak, işletmelerin, sektörlerin ve ekonominin sürdürülebilir bir büyüme ve gelişme patikası içerisinde ilerlemesini sağlamakta ve rekabet, fiyatlar, kalite standartları ve hizmetler özelinde bir denge sağlamaktadır. Bu bağlamda rekabetçi denge vasıtasıyla tüketicilere çeşitli seçenekler sunulabilmekte ve işletmelerin sürekli olarak daha etkili ve verimli olması teşvik edilmektedir.

Fiyatların arz ve talep ilişkisine göre belirlendiği ve işletmelerin serbestçe rekabet edebildiği ekonomik sistemler yani serbest piyasa ekonomileri rekabetçi dengenin etkin bir şekilde işlediği ekonomik sistemlerdir. Talep ve arz etkenleri ürün ve hizmet fiyatlarını belirleyerek fiyat mekanizması vasıtasıyla piyasanın dengelenmesinde rol oynar ve rekabetçi dengenin ortaya çıkmasına katkıda bulunur. Rekabetçi denge kavramının tüketiciler açısından en büyük artısı tüketicilere daha fazla seçenek ve iyi fiyatlar sunulması olurken farklı işletmeler arasında ortaya çıkan bu rekabet dengesi kalitenin artmasına ve fiyatların düşmesine neden olmaktadır. Bununla beraber işletmeler arasındaki rekabet, yeni ürün ve hizmetlerin geliştirilmesine, süreçlerin iyileştirilmesine ve inovasyon vasıtasıyla teknolojik ilerlemenin sağlanmasına yol açmaktadır. Firmalar açısından bakıldığında rekabetin işletmeleri daha verimli ve etkili kullanımına yönlendirdiği ve maliyetleri düşürme noktasında süreçlerin optimize edilmesi, kaynakların etkin kullanılması, rekabet avantajı sağlanması gibi etkileri gözlemlenmiştir. Rekabetçi dengeye yönelik oluşabilecek tehditlerin başında tek bir şirketin veya birkaç büyük şirketin pazara hakim olduğu durumlar olan monopol ve oligopol yapılar gelmektedir. Monopol veya oligopol yapılarda ortaya çıkabilecek fiyat manipülasyonu rekabetçi dengenin sağlanmasına engel teşkil edebilmektedir. Bununla beraber düzenleyici kurumlar tarafından getirilen kısıtlamalar veya bunun tam aksine yetersiz düzenlemeler rekabetçi dengenin sağlıklı bir şekilde kurulmasına yönelik tehditlerin başında gelmektedir.

2.3. Rekabetçi Denge ve Futbol İlişkisi

Yaşadığı dönüşümle birlikte artık bünyesinde büyük bir ekonomi barındıran futbolun bu kadar çok insanı peşinden sürükleyebilmesinin temelinde şüphesiz ki belirsizlik yatmaktadır. Bu belirsizlik bazen bir maç sonucuna ilişkin 90 dakikalık bir süreyi kapsarken bazen aylar süren bir turnuvayı bazen de tüm sezon verilen mücadelenin sonunda ipi kimin göğüsleyeceğini kapsamaktadır. Maçların, turnuvaların ya da sezon sonunda kimin şampiyon olacağının belli olduğu durumlarda futbolu futbol yapan heyecan ortadan kalkacak ve tahmin edilebilirlik artacaktır. Gelirlerin ve buna bağlı olarak yatırımların her geçen gün katlanarak artmasıyla beraber bu pastadan pay almak isteyen kulüp sayısının artması beraberinde rekabeti gündeme getirmiştir.

Rottenberg'in (1956) kaleme almış olduğu çalışma rekabetçi denge üzerine yapılan teorik çalışmaların temelini oluşturmaktadır. Rottenberg (1956), şampiyon olma ihtimali olan takım sayısının artması halinde, izleyici sayısının ve rekabetin de artacağını ileri sürmüştür (Eckard, 2001). Ek olarak Jennet (1984) çalışmasında herhangi bir profesyonel ligin bir veya birkaç takım tarafından hakimiyet altına alınması durumunda ligin rekabet düzeyinin azalacağını ve bunun da seyirci sayısının azalmasına neden olacağını ifade etmiştir.

Rekabetçi denge, "takımların spor yeteneklerindeki denge ve herhangi bir maçı kazanma olasılıkları" olarak tanımlanmaktadır (Michie ve Oughton, 2004). Güç dengesi bakımından birbirine yakın olan takımların birbirileriyle olan maçları daha çekişmeli geçecek ve bu da sırasıyla maç sonucuna, lig sonucuna ve uzun vadede şampiyonluk sayılarına ilişkin belirsizliği ortadan kaldıracağından daha fazla ilgi çekecektir. Hassan ve Trenberth (2012)' ye göre uzun vadedeki belirsizlik rekabetçi dengenin bulunduğu anlamına gelecektir. Hassan ve Trenberth (2012) rekabetçi denge yoksunluğunun lig içerisinde veya ligler arasında bir gelir adaletsizliğine yol açabileceğini belirtirken aynı zamanda daha rekabetçi liglerin bu dengeden yoksun ligler için bir tehlike oluşturduğunu belirtmektedir. Bununla beraber serbest piyasalarda rekabetçi dengenin tam olarak gerçekleşmeyeceği de açıktır. Futbol liglerine bu pencereden bakacak olursak daha fazla sponsorluk gelirleri elde eden takımlar, kulübü satın alan sermaye sahipleri nedeniyle finansal kaynakları

rakiplerinden çok daha fazla olan kulüplerin bulunması, tarihi başarıları bulunan veya sadece bulunduğu şehir nedeniyle oyunculara cazip gelen kulüplerin varlığı tam rekabetçi dengenin önündeki bir engeldir. Piyasanın büyüklüğü ve katılım, takımlar arasındaki seyirci dağılım yoğunluğu, gelir paylaşımı, seyirci katılım oranı gibi rekabetçi dengeyi etkileyen birçok faktör bulunmaktadır.

Szymanski ve Hoehn (1999)'e göre başarılı performansını sezon boyunca sürdürebilen takımlar maçlarına daha çok seyirci çekecektir. Takımlar arasındaki güç dengesinin birbirine yakın olmasıyla beraber seyir zevki yüksek maçlar ortaya çıkacaktır. Daha fazla belirsizliğin daha fazla ilgi anlamına gelmesi, daha fazla ilginin ise popülariteyi arttıracağından daha fazla sponsorluk ve yayın geliri anlamına geleceğinden spor liglerinin kendi içerisinde bir rekabet dengesi barındırması bir gereklilik halini almıştır. Bu bağlamda yönetim organları rekabetin arttırılması için çeşitli çözümler getirme arayışına girmiştir.

Endüstriyelleşmenin hızlanmasıyla gelirlerin paylaşılması ve sürdürülebilirlik noktasında kulüpler arasında haksız rekabet ortaya çıkmış ve bu da ciddi problemlerin fitilini ateşlemiştir. Endüstriyel futbolun ortaya çıkmasında ciddi pay sahibi olan büyük kulüpler daha da büyürken diğer kulüpler ise ortaya çıkan haksız rekabet koşullarıyla beraber büyük kulüplerden kopmaya başladılar (Akşar,2013). Spor liglerinin temel yapı taşı ve belirleyici unsuru olan seyircilerin ilgisinin canlı tutulabilmesi adına sonuçların önceden tahmin edilememesi gerekmektedir.

Sonuca ilişkin ortaya çıkan belirsizliğin taraftarın göstereceği ilgi ve talep için en önemli unsur olması ve buna bağlı olarak ortaya çıkan talebin oynanan karşılaşmalar için gelir kaynağı oluşturmasından dolayı, spor dallarının neredeyse tamamında ilgili dala ilişkin düzenlemeleri yapan spor organizasyonları ve otoriter konumdaki kurumlar, rakipler arasındaki güç dengesini sağlamak adına bazı kurallar belirlemişlerdir. Örnek vermek gerekirse boks karşılaşmalarında boksörler ağırlıklarına göre sınıflandırılırken, yüzme ve araba yarışı gibi spor dallarında farklı kulvarlarda yarışmanın oluşturabileceği avantajları ortadan kaldırıp rekabet düzeyini eşitlemek için zaman ayarlamaları yapılmaktadır (Sanderson ve Siegfried, 2003).

Otoriter kurumlar tarafından ortaya konulan bu tarz düzenlemelere ek olarak rekabeti koruyucu düzenleme mekanizmalarından bir diğeri de gelir dağılımıdır. Piyasalar veya ligler özelinde lider konumda bulunan ekipler ortaya çıkan gelirlerin büyük bir kısmını alma durumundadırlar. Bununla beraber her ne kadar ilk bakışta bu durumun lider ekiplerin lehine olduğu düşünülse de özellikle orta ve uzun vadede kendi çıkarlarına ters düşmektedir. Birçok endüstride rekabet içinde olan taraflardan bir tanesinin gösterdiği kötü performans diğeri için fayda sağlarken spor endüstrisinde durum bunun tam tersidir (Oughton vd, 2006). Ligi domine eden birkaç takımın bulunduğu varsayımıyla beraber bu takımların diğer ekiplerle aralarında bulunan güç dengesinin her geçen gün artması en temel düzeyde maç sonuçlarının tahmin edilebilirliğinin artmasına, rekabet dengesinin bozulmasına ve tahmin edilebilirliğin arttığı maçlara gösterilen taraftar ilgisinin her geçen gün azalmasına neden olacaktır.

Karşılıklı rakiplerin beraber ortaya koydukları bir ürün olan futbol müsabakalarının devamlılık arz edebilmesi için belli bir sayıda rakip ihtiyacı bulunmaktadır. Dolayısıyla özellikle diğer takımlara nazaran daha zayıf durumda bulunan ekiplerin iflası veya ligden çekilmesi gibi durumlar yarışmaya devam edecek olan kulüpler için de ciddi bir tehdit oluşturabilmektedir. Dolayısıyla bütüncül bir yaklaşımla bakıldığında rekabetçi denge düzeyinin düşük olduğu liglerde maçlara olan ilgi ve izlenme talebi düşük kalacak olup yayın ihalelerine ilişkin bedeller de bu nedenle maksimum seviyede olmayacaktır. Rekabetçi denge düzeyinin düşük olmasının bir diğer önemli etkisi güç dengesi açısından yetersiz olan ekiplerde yaşanabilecek iflaslar nedeniyle ligin devam edebilmesi üzerindeki baskı olacak olup üçüncü olarak denge düzeyinin düşük olması rakip liglerle ve takımlarıyla olan mücadelelerde yetersiz kalınmasına neden olacaktır.

Bir ligin veya kulübün temel prensibi rekabetçi dengeyi ortaya koyabilmek ve bunun devamlılığını sağlayabilmek olmalıdır. Spor liglerinin arkasındaki işletme mantığı, rekabetçi dengenin sürdürülebilmesi için bazı düzenlemeler yapılmasını gerekli kılmaktadır (Michie ve Oughton, 2004).

Rekabetçi denge çeşitli nedenlerle ve değişik zaman aralıklarıyla ligin tamamına ya da sadece belirli birkaç kulübe ilişkin hesaplanabilmektedir (Depken,

1999). Rekabetçi dengeye ilişkin hesaplama sezon uzunluğu gibi değişik faktörlerin etkilerini ölçmek adına yapılabilmektedir (Owen, 2014). Amerikan Ulusal Basketbol Ligi (NBA), İngiltere Premier Lig, Fransa Ligue 1, İtalya Serie A, Almanya Bundesliga, Türkiye Süper Ligi gibi çeşitli spor dalları ve liglere ilişkin rekabetçi denge hesaplamaları üzerine ilişkin çalışmalar bulunmaktadır. 2004 yılında Michie ve Oughton'un Avrupa'nın tepesindeki 5 büyük lige ilişkin rekabetçi denge ölçümü amaçlı bir çalışması bulunmaktadır. İlgili çalışmada da bu çalışmada yer verilen endekslerden biri olan Herfindahl-Hirschman rekabetçi denge endeksi kullanılmış olup her ne kadar çalışmada kullanılan sezonlar itibarıyla bir farklılık bulunsa da ilgili çalışmada 1990'lı yıllarda ve 2000'lerin ilk etabında rekabetçi dengede ciddi bir azalma yaşandığı belirtilmiştir.

Rekabetçi denge üzerine yapılan araştırmalarda aşağıda yer verilen unsurların rekabetçi denge üzerindeki etkileri tartışılmış olup bu unsurların rekabetçi denge üzerinde etkisi ölçülmeye çalışılmıştır.

- Piyasa Büyüklüğü ve Katılım
- Taraftar Yoğunluğu
- Gelir Paylaşımı
- Seyirci-Taraftar Katılımı
- Ev Sahibi Takım Avantajı

2.4. Rekabetçi Denge Ölçümü

Rekabetçi denge özelinde hazırlanan ampirik çalışmalarda rekabetçi dengenin zaman içerisindeki değişimi incelenirken bir diğer bakış açışı da rekabetçi dengenin izleyiciler üzerindeki etkisi saptanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda rekabetçi dengenin ölçülmesinde anlamlı çıktılar elde edebilmek için zaman aralığının kısa, orta ve uzun dönem aralığında belirlenmesi önemli rol oynamaktadır. Maç sonuçlarına ilişkin belirsizlik kısa dönem belirsizlik için belirleyici rol oynarken sezon sonunda kimlerin başarılı olacağına ilişkin belirsizlik ise orta vade için önemli rol oynamaktadır. Sezonlar özelindeki ayrışma ve denge, ligi şampiyon tamamlayan ekibin farklılaşması ve uzun dönem hakimiyet ise uzun dönem belirsizlik için belirleyici rol oynamaktadır Sutter vd, 2003). Bununla beraber her üç dönem için de belirsizliğin temelinde maç

sonuçlarına ilişkin belirsizlik yatmaktadır. Futbol ligleri sezon sonunda hangi takımın ipi göğüsleyeceğine ilişkin belirsizlik üzerine kurulmuştur. Şampiyonun kim olacağına ilişkin belirsizlik sezon ortasındaki puan sıralamasına göre giderilirse sonraki haftalara ilişkin maçlar anlamını yitirecek ve seyirciler de buna bağlı olarak daha az talep edecektir. Maç sonucuna ilişkin belirsizliğin beklenen değeri değişebilmektedir. Sezon sonunda; ligin ilk sırasında olan takımın ve en alt sırasında düşme tehlikesi ile karşı karşıya olan takımın maçları, orta sıralardaki iki takımın maçından daha heyecanlı olabilmektedir (Sloane, 2006).

2010 yılında çerçevesi belirlenen ve uygulamaya konulan Finansal Fair Play uygulamalarının rekabetçi dengeyi etkileyip etkilemediğini, etkilediyse ne yönde etkilediği sorusunu cevaplamak adına hazırlanan bu çalışmada Avrupa'nın 5 büyük futbol ligi (İngiltere Premier Lig- İspanya La Liga – Almanya Bundesliga- İtalya Serie A- Fransa Ligue 1) ve bunlara ek olarak Türkiye Süper Lig'e ilişkin veriler analiz edilmiştir. Bu çalışmada kullanılan veriler, veri sağlayıcısının arşivlerinden elde edilmiş olup her bir futbol liginin resmi web sitelerinden de arşiv veriler vasıtasıyla doğruluğu teyit edilmiştir. Çalışmayı oluşturan veriler bu 6 futbol ligi özelinde 2002-2003 / 2021-2022 aralığındaki 20 sezonluk bir setten oluşmaktadır. Bu 20 sezonun 9 sezonu Finansal Fair Play uygulamaları öncesini kapsarken diğer 11 sezonluk periyot Finansal Fair Play uygulamaları sonrasını kapsamaktadır. İngiltere, İspanya, Almanya, İtalya, Fransa ve Türkiye'nin en üst düzey futbol liglerinden 2002-2022 arasındaki 20 sezonluk periyoda ilişkin puan tabloları çalışmanın temelini oluşturmuştur. Bu kapsamda elde edilen veriler ışığında kantitatif metodoloji kullanılmıştır. 6 farklı ülkenin 20 yıllık bir periyot özelinde her biri 18-21 takım içeren verileri büyük bir veri hazinesi oluşturmuştur. Bu veri seti kapsamında yapılan analizler neticesinde Finansal Fair Play uygulamasının rekabetçi dengeye ne yönde etki ettiği saptanmaya çalışılmıştır.

Goossens 2006 yılındaki makalesinde rekabetçi dengeyi ''Belirli bir spor ligindeki her takımın göreceli performansının ölçüsü, takımların ne kadar eşit şekilde eşleştiğinin bir göstergesi'' şeklinde tanımlamıştır. Zaman içerisinde rekabetçi dengenin ölçümü için farklı değişkenleri içeren birçok yöntem geliştirilmiştir. Bu kapsamda geliştirilen bazı yöntemlerde ilgili ölçümün yapılacağı yarışmanın

formatının ne şekilde olduğu dikkate alınırken kimi yöntemlerde yarışmanın kuralları ve yapısı dikkate alınmıştır. Bu çalışmada ise rekabetçi dengenin ölçümlenmesi adına gösterilen performansın en önemli değişkeni olduğuna kanaat getirilen lig sonunda elde edilen sıralama ve puanlar dikkate alınmıştır. Analiz edilen 6 futbol liginin tamamında 3 puanlı sistem dikkate alınmış ve galibiyete 3 puan verilirken beraberliğe ise 1 puan verilmiştir.

Literatürde rekabetçi dengenin ölçülebilmesi adına çeşitli yöntemler kullanıldığı gözlemlenmiştir. Ölçüm yöntemlerinden hangisinin daha verimli sonuçlar doğurabileceği analiz edilecek veri grubuna göre değişmektedir. Bununla beraber hangi yöntemin tercih edileceğinin belirlenmesindeki en önemli nokta; kullanılacak yöntemin, belirsizlik hipotezinin temel özelliklerini içermesi gerektiğidir. Rekabetçi dengeye ilişkin ölçüm yöntemleri şu şekilde özetlenebilir: Galibiyet yüzdesi, ligde yer alınan sıralama, atılan gol sayısı veya averaj (Freestone ve Manoli,2017). Galibiyet yüzdesi genellikle Amerikan Basketbol Ligi (NBA) ve Amerikan Futbol Ligi (NFL) gibi kapalı lig diye tabir edilen ve beraberliğin olmadığı liglerde kullanılır. Yenilen veya atılan gol sayısına ilişkin yapılacak ölçümleme ise rekabetçi denge için gerekli şartları sağlamayacaktır çünkü atılan veya yenilen gol sayısı müsabakanın kazanılması anlamına gelmeyecektir (Freestone ve Manoli,2017)

Rekabetçi dengeye ilişkin ölçümlerin yapılabilmesinde çoğunlukla ekonometrik ölçüm metotları kullanılmaktadır. Standart sapma, C5 ve C3 yoğunlaşma endeksleri, Herfindahl-Hirschman endeksi gibi yöntemler daha sık tercih edilse de Gini katsayısı gibi gelir dağılımındaki eşitsizliği ölçen metotlar veya yoğunlaşma oranını ölçen yöntemler de zaman zaman rekabetçi dengenin ölçülmesi adına başvurulan yöntemler arasındadır.

Bu çalışmanın temelini oluşturan analizde ortaya çıkan sonuçların etkinliğini test edebilmek adına Herfindahl-Hirschman Rekabetçi Denge Endeksi birincil ölçüm metodu olarak tercih edilmiştir. Herfindahl-Hirschman endeksine ilişkin çıktıların anlamlı sonuçlar verip vermediğinin ölçülebilmesi adına C5 Rekabetçi Denge Endeksi ikincil metot olarak kullanılırken bu endekslere ilişkin çıktıların anlamlı sonuçlar doğurup doğurmadığı standart sapmaya ilişkin veriler yardımıyla karşılaştırılmıştır.

2.4.1. Herfindahl-Hirschman Rekabetçi Denge Endeksi

Bu bağlamda ölçümlerin temelini oluşturan ve birincil yöntem olarak Herfindahl-Hirschman rekabetçi denge endeksi tercih edilmiştir. Bu endeks ekonomik sektörlerdeki pazar konsantrasyonunu ölçmek için kullanılmaktadır. Herfindahl-Hirschman endeksi ilgili sektördeki firmalar arasındaki eşitsizliklerin ölçümünde kullanılmaktadır (Michie ve Oughton, 2004). Herfindahl-Hirschman endeksi sektördeki en büyük oyuncuların pazar paylarının karelerinin toplamı ile hesaplanmaktadır. Hesaplama, pazar konsantrasyonunu ve endüstrideki rekabetin seviyesini ölçerken endüstrideki tüm şirketlerin pazar paylarını içermektedir. Herfindahl-Hirschman endeksinin spora olan uyarlamasında her kulübün toplam puan pastasından aldığı pay ilgili takımın pazar payını ifade eder ve puanlar, ekonomik sektörlerdeki başarı ve performans sonucunda kazanılan para miktarını temsil etmektedir (Freestone ve Manoli, 2017). Herfindahl-Hirschman endeksine ilişkin formül şu şekildedir:

$$H = s1^2 + s2^2 + s3^2 + \cdots sn^2$$

$$H = \sum_{i=1}^{n} (MS_{\text{i}})^2$$

n: Ligdeki toplam takım sayısı

MS_{i}: 'i' takımının pazar payı. $0 \leq MS_{\text{i}} \leq 1$ ve $\sum_{i=1}^{n} MS$ =1'dir.

$$\frac{1}{n} \leq H \leq 1$$

Formülüne yer verilen bu endeksin alt sınırı 1/n olarak gerçekleşirken her takımın şampiyon olma şartlarının eşit olmasını ifade etmektedir. Endeksin üst sınırı ise pazarda tek firmanın olduğu düşünülürse yani monopol bir pazar olması durumunda 1 olacaktır (Owen vd., 2007). Spor liglerinde monopol oluşması beklenmemektedir. Dolayısıyla 20 takımlı bir ligde alt sınır 0,05 olarak gerçekleşmektedir (Michie ve Oughton, 2004). Bununla beraber bu endeksin sadece takım sayıları ve bu takımların kazandığı puanları değişken olarak kullanması ve diğer değişkenleri dikkate almaması endeksin sınırlı düzeyde bir ölçüm yapabildiği

anlamına gelmektedir (Roberts, 2014). Herfindahl-Hirschman endeksinin rekabetçi denge ölçümünde kullanılmasına ilişkin formül ise şu şekildedir:

$$HHICB: \left[\frac{H}{1/n}\right] x\ 100$$

İlgili H değeri bir önceki formülden elde edilecek olup 'n' ise takım sayısını ifade etmektedir. Rekabetçi denge değerinin 100 olması ideal bir dengede olunduğuna kanıt sunarken rekabetçi denge bozuldukça bu değer yükselmektedir.

2.4.2. C5 Rekabetçi Denge Endeksi

C5 rekabetçi denge endeksi endüstride yer alan 5 büyük firmanın yoğunlaşma oranını göstermektedir. Bu endeksin futbol endüstrisine uyarlamasında ligde bulunan kulüplerle sezon sonunda ilk beş sırada yer alan kulüplerin yoğunlaşma oranlarındaki eşitsizliği hesaplamak için kullanılmaktadır (Michie ve Oughton, 2004). Bu endeks vasıtasıyla bir pazarda, endüstride veya ligde en büyük 5 firmanın/kulübün dominasyonunun bulunup bulunmadığı ölçülmektedir. Normal şartlar altında bir sektörde sınırsız sayıda şirketin bulunduğu varsayılırsa C5 endeksinin 0 ile 1 arasında değer alması beklenmektedir. Endeks değerinin 0 olması tam rekabetçi dengeyi ifade ederken değerin 1 olması monopol yani piyasada tek firmanın bulunmasını ifade etmektedir. Bu endeksin bir spor ligine uyarlamasında ise 20 takımlı bir ligde alt ve üst sınır 0.250 ile 0.550 arasında olacaktır (Michie ve Oughton, 2004).

C5 endeksine ilişkin formül şu şekildedir:

$$C5\ = \frac{\text{İ}lk\ 5\ takımın\ aldığı\ puanların\ toplamı}{T\text{ü}m\ takımların\ aldığı\ puanların\ toplamı}$$

Futbol penceresinden bakıldığında sıralamada ilk 5'te yer alan takımların kazanılabilecek puanların hepsini toplaması puan sistemi nedeniyle mümkün değildir. Bu takımlar kendi aralarında da maçlar oynayacağı için puan kaybı olması kaçınılmazdır. C5 endeksinin rekabetçi dengeye olan uyarlamasına ilişkin formül aşağıdaki gibi olacaktır:

$$C5CBI = \left[\frac{C5}{5/N}\right] X\ 100$$

C5CBI: C5 Rekabetçi Denge Endeksi

C5: C5 endeksine ilişkin oran

N: Takım sayısı

C5 rekabetçi denge endeksi rekabetçi dengenin ölçülebilmesi metotları arasında daha sofistike bir metottur (Michie ve Oughton, 2004). Bu metot Herfindahl-Hirschman endeksine göre anlaması daha kolay olması açısından daha avantajlı durumdadır. Çalışmada yer verilen 6 ligin tamamında sezon sonunda ligi ilk 4-5 sırada tamamlayan takımlar Şampiyonlar Ligi ve Avrupa Ligi gibi turnuvalara katılım gösterebilmektedir. Bununla birlikte bu turnuvalara katılım gösteren ekipler ciddi finansal bonuslar elde edebilmektedir. Dolayısıyla bu 5 takımın diğer takımlarla arasındaki performans farkını ölçebilmek açısından bu endeks önemlidir.

2.4.3. Standart Sapma

İstatistiksel bir ölçüm olan standart sapma, veri setindeki değerlerin dağılımının ne kadar değişken olduğunu ölçen ve bir merkezi eğilim ölçüsü olan ortalama etrafındaki yayılımı ifade eden önemli bir kavramdır. Standart sapma, birçok disiplinde, özellikle istatistik, finans, mühendislik ve bilim alanlarında verilerin analizi ve yorumlanması için kullanılan güçlü bir araçtır. Bir veri setindeki değerlerin ortalamadan ne kadar uzaklıkta olduğunu ölçen bu kavram veri setinin ne kadar homojen veya heterojen olduğunu anlamamıza yardımcı olmaktadır. Rekabetçi dengenin ölçülmesinde kullanılan bir diğer yöntem olan standart sapma hesaplamasında temel olarak baz alınan ölçü kazanma yüzdelerinin dağılımıdır. Bir takımın sezon içerisinde galibiyet alarak kapattığı maçların oynadığı maçların tamamına oranıyla hesaplanan kazanma yüzdesine ilişkin standart sapma bu ölçüm metodunun temelini oluşturmaktadır. Kazanma yüzdelerine ilişkin standart sapma rekabetçi dengenin ölçümünde tek başına yeterli sonuçları vermeyebilmektedir. Bu kapsamda ilgili ölçümlerde ek olarak diğer endeksler vasıtasıyla çıktıların karşılaştırılması sonuçların doğruluğu hakkında daha net bilgiler verecektir.

Standart sapma hesaplamasına ilişkin formülasyon, her bir değerin ortalama ile arasındaki farkın karesinin toplamının, n-1'e bölünüp, karekökünün alınmasıyla hesaplanmaktadır. Bu formül, veri setinin varyansını ölçmekte ve ardından bu değerin karekökü alınarak standart sapma elde edilmektedir.

$$\sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{n}(Xi - \bar{X})^2}{n-1}}$$

σ : Standart Sapma

Xi : Her bir değer

$\bar{X}$: Ortalama değer

n : Gözlem Sayısı

Standart sapmaya ilişkin değer ne kadar yüksek olursa rekabetçi denge düzeyinin de o kadar düşük olacağı yani aralarında bir ters orantı olduğu söylenebilmektedir. Standart sapma kavramının rekabetçi denge özelinde ilk tercih edilen yöntem olmamasının temelinde bu ölçüm yönteminin bazı sınırlamaları olması yatmaktadır. Beraberliğin olmadığı kapalı liglerde rekabetçi denge için türetilmiş olan bu ölçüm yöntemi, beraberlikle sonuçlanan maçların olduğu futbol liglerine ilişkin rekabetçi denge için ilk sırada tercih edilmemektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

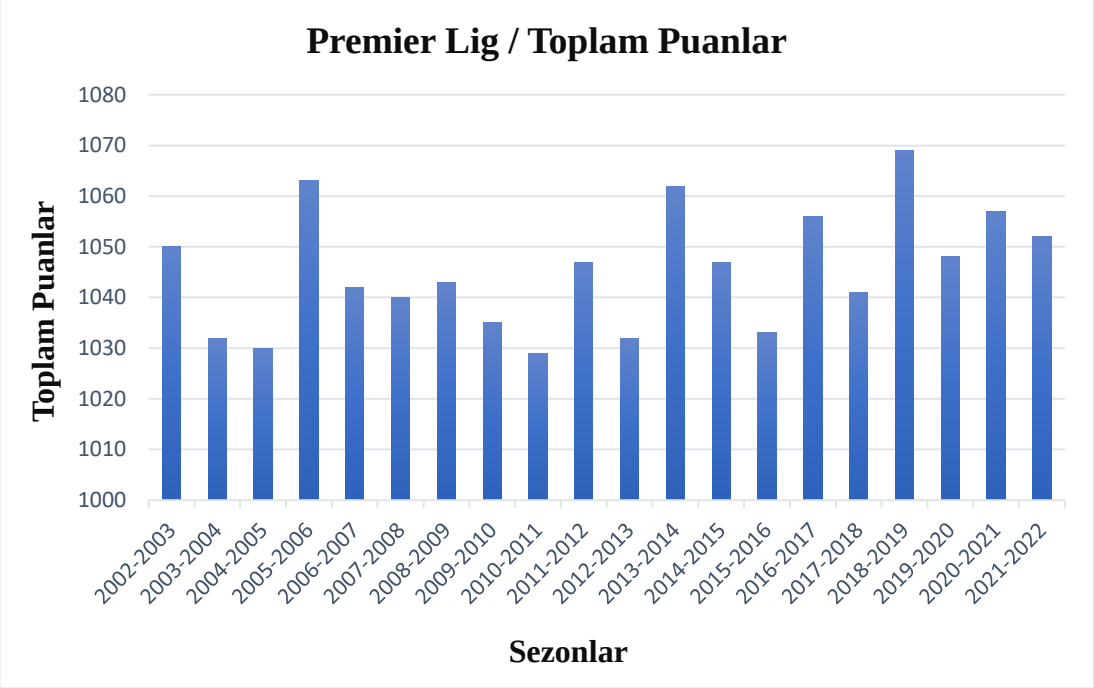
FFP UYGULAMALARININ REKABETÇİ DENGE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN ENDEKSLER VASITASIYLA İNCELENMESİ

Otoriteler tarafından Avrupa'nın 5 büyük futbol ligi olarak kabul edilen İngiltere'den Premier Lig, İspanya'dan La Liga, Almanya'dan Bundesliga, İtalya'dan Serie A, Fransa'dan Ligue 1 ve bu liglere ek olarak Türkiye Süper Lig'e ilişkin her lig özelinde Finansal Fair Play uygulamalarının gündeme geldiği 2010-2011 sezonu öncesindeki 9 sezon ve sonrasındaki 11 sezonu kapsayacak şekilde toplamda 20 sezona ilişkin puan tabloları derlenmiş olup bu veri seti Herfindahl-Hirschman Rekabetçi Denge Endeksi (HHCBI) ve C5 Rekabetçi Denge Endeksi (C5CBI) vasıtasıyla analiz edilmiştir. HHCBI endeksi vasıtasıyla takımlar arasındaki dengesizlik incelenirken C5CBI endeksiyle ligi ilk 5 sırada bitiren takımların dominasyonları ölçülmüştür. Toplamda 6 farklı ülkenin en üst düzeydeki futbol turnuvalarına ilişkin derlenen 120 sezonluk veri vasıtasıyla her lig özelinde grafikler oluşturulmuştur.

3.1. İngiltere - Premier Lig

Birçokları tarafından günümüzün en üst düzey futbol ligi olarak kabul gören İngiltere Premier Lig kendi içerisinde 20 takımı barındırmaktadır. Gerek İngiliz taraftarların oyuna olan ilgisi gerek tarihi geçmişi gerekse İngiliz kulüplerin Şampiyonlar Ligi ve UEFA Avrupa Ligi'nde gösterdiği başarılar nedeniyle dünyanın her tarafından izleyicisi bulunan İngiltere Premier Lig kendi içerisinde devasa büyüklükte bir ekonomiyi de barındırmaktadır. Öyle ki futbola olan bu ilgi yatırımcıların ilgisini çekmiş ve Rus milyarder Roman Abramovich'le başlayan sonrasında Manchester City FC ve Newcastle United gibi kulüplerle devam eden kulüp satın almaları gerçekleşmiştir. Özellikle Katar fonu tarafından alınan Manchester City FC son yıllarda ciddi bir ivme yakalamış ve 2017-2018 sezonuyla başlayan 5 yıllık periyotta 4 şampiyonluk alarak dikkatleri üzerine çekmiştir. Bu bağlamda kulüp satın almaları ve sonrasında futbolcu transfer bedelleriyle beraber rekabetçi dengenin ne yönde etkilendiği önemli bir soru haline gelmiştir. Bu soruya yanıt verebilmesi ve

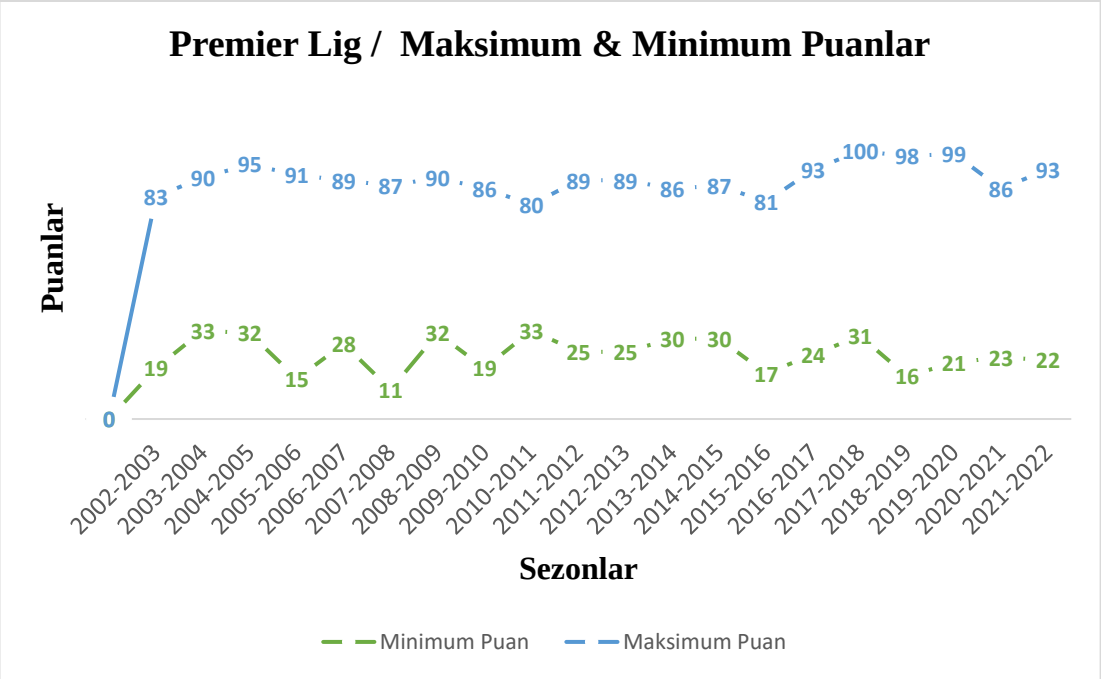
rekabetçi dengenin ölçülebilmesi adına 2002-2022 yılları arasındaki 20 sezona ilişkin puan tablolarının temin edilmesiyle veri seti elde edilmiştir. Derlenen bu veri setiyle beraber anlamlı analizler yapılabilmesi adına temel birkaç grafik hazırlanmıştır. Bu grafikler sırasıyla; sezon boyunca takımların toplamış oldukları puanların sezonlara göre dağılımını gösteren bir grafik (Grafik 3.1), sezon sonunda ilk sıradaki ve son sıradaki takımların almış olduğu puanların yer aldığı maksimum ve minimum puanlara yer verilen bir grafik (Grafik 3.2) ve sezonu ilk sırada bitiren takım ile son sırada bitiren takımlara ilişkin puan farklarının işlenmesiyle elde edilen bir grafik (3.3) şeklinde oluşturulmuştur.

Grafik 3.1: İngiltere Premier Lig'e İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Toplam Puanlar

Her sezon özelinde kazanılan puanların toplanmasına ilişkin grafikte (Grafik 3.1) düzenli olarak azalmanın yaşandığı ilk periyot 2005-2006 ve 2010-2011 sezonları arasında gerçekleşmiştir ve bu zaman aralığının sonu Finansal Fair Play düzenlemelerinin ilk uygulanmaya başladığı döneme denk gelmektedir. Sonraki süreçte her ne kadar sezonlar özelinde farklılaşmalar olsa da genel olarak bir artış eğilimi gözlemlenmiştir. Finansal Fair Play öncesi ve sonrası arasındaki iki döneme ilişkin ortalamalar dikkate alındığında ise 2002-2010 arasındaki döneme ilişkin

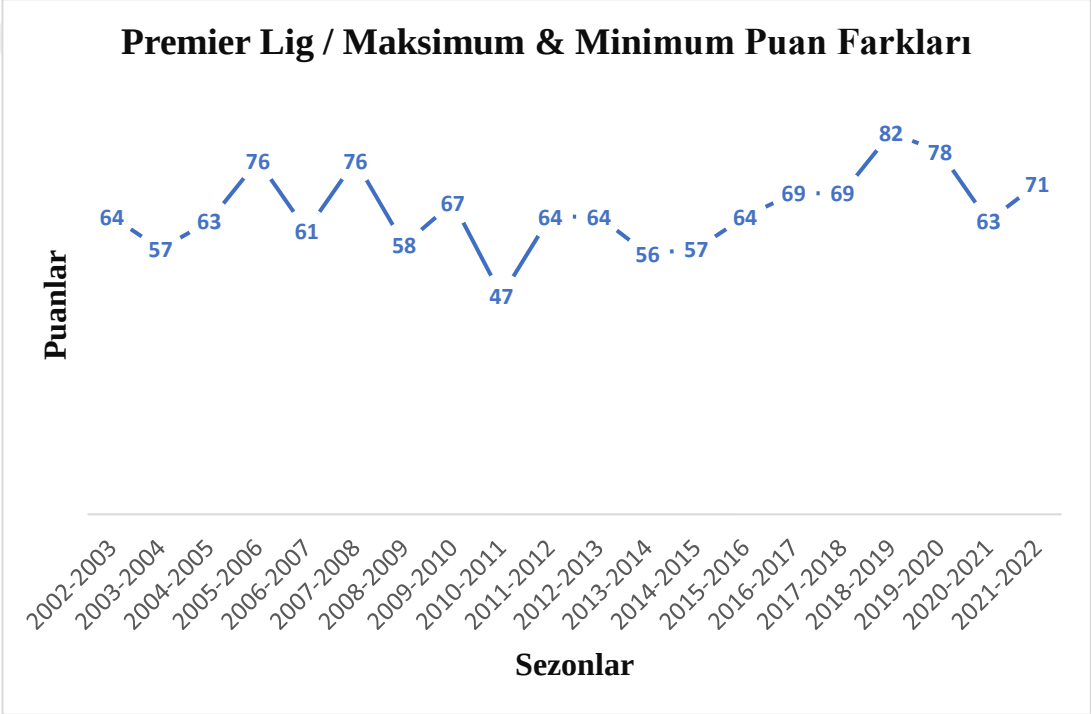
ortalama puan toplamı 1040,44 iken 2010-2022 arasındaki 11 yıllık dönemde ise bu ortalamanın 1049,45 olarak gerçekleştiği gözlemlenmiştir.

Grafik 3.2: İngiltere Premier Lig'e İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Maksimum ve Minimum Puanlar

Sezonu ilk sırada tamamlayan ekipler ve son sırada tamamlayan ekiplerin toplamış olduğu puanlara ilişkin veri (Grafik 3.2) incelendiğinde rekabetçi dengenin yıllar içerisinde nasıl bir patika izlediğine dair daha net fikirler elde edinilebilmektedir. Bununla beraber maksimum puanı toplayan ekip ile minimum miktarda puan toplayabilen ekip arasındaki puan farkına ilişkin grafiğin (Grafik 3.3) incelenmesiyle beraber 2011-2012 sezonu öncesinde dalgalı bir seyir izlemesine rağmen düşüş eğilimindeki bu puan farkları, 2011-2012 sezonuyla birlikte bir yükseliş trendine girmiştir. Özellikle 2013-2014 sezonu sonrasında 56 olan minimum ve maksimum puan farkı bir daha o seviyelere gelememiş ve 2021-2022 sezonuna gelindiğinde 71 puan olarak gerçekleşmiştir. Artan bu puan farkları sezonu şampiyon tamamlayan takımlar ile son sırada tamamlayıp bir alt lige düşen takımlar arasındaki güç dengesinin bozulduğuna bir işaret olmaktadır. Puan farkının 71 olarak gerçekleştiği 2021-2022 sezonunda sezonu 93 puan toplayarak şampiyon tamamlayan Manchester City FC ekibinin kadro değeri 1.000.000.000 euro olarak ölçülürken sezonu 22 puanla son

sırada tamamlayan Norwich ekibinin kadro değeri 163.200.000 euro olarak ölçülmüştür (Transfermarkt,2022). Bununla beraber 2021-2022 sezonu özelinde kadro değeri bakımından İngiltere Premier Ligi'nin en değersiz olarak ölçülen 3 kadrosu ligi son 3 sırada bitirerek kadro değerinin sportif başarı üzerindeki etkisine dikkat çekmiştir. Kadro kalitelerinin bu denli önemli rol oynamasıyla beraber özellikle bir alt ligi şampiyon tamamlayıp Premier Lig'de oynama fırsatı yakalayan takımların lige merhaba dedikleri sezonlar öncesinde fazlasıyla transfer harcaması yaptığı da kayıtlara geçmiştir.

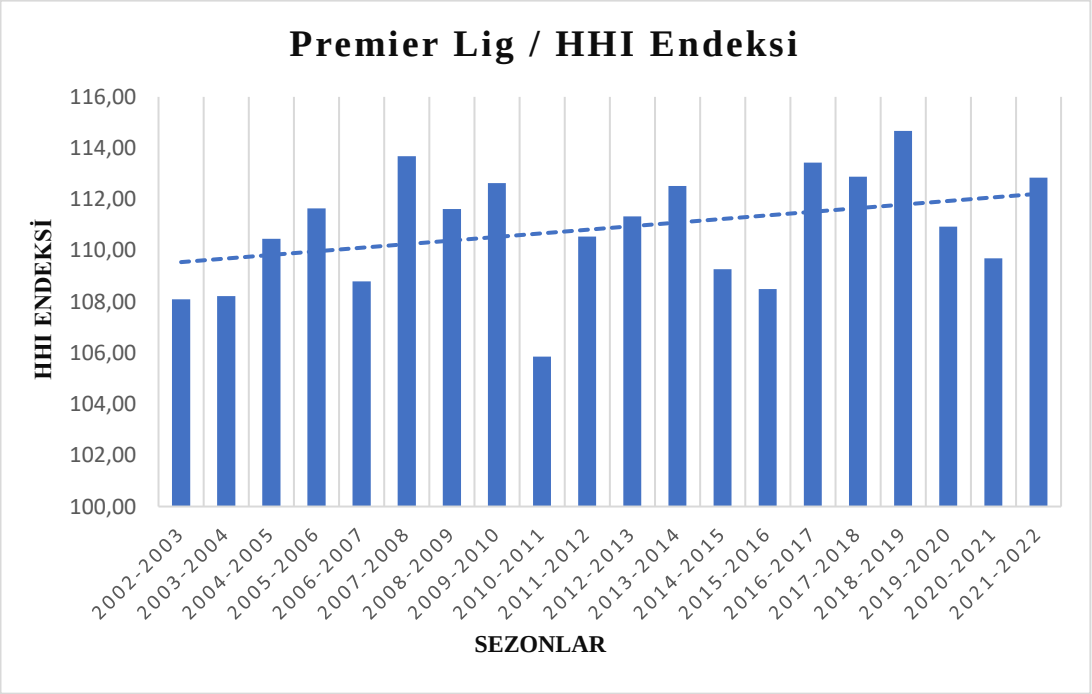

Grafik 3.3: İngiltere Premier Lig'e İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Maksimum ve Minimum Puan Farkları

Yer verilen bu grafikler rekabetçi dengeye ilişkin bir ön izlenim verirken bu bilgilerin rekabetçi denge hakkında direkt olarak net bir bilgi vermesi düşünülemez. İlk izlenimler neticesinde takımlar arasındaki kadro maliyetlerine ilişkin farkların arttığı ve bunun da güç farkını doğrudan etkilediği söylenebilmektedir. Bununla birlikte artan bu güç farkları lig sıralamalarını da doğrudan etkilemiştir.

3.1.1. Premier Lig- Herfindahl-Hirschman Endeksi

İlgili veri seti vasıtasıyla hazırlanan ve Premier Lig'e ilişkin rekabetçi dengenin ölçülmesi amacıyla kullanılan Herfindahl-Hirschman rekabetçi denge endeksinin çıktıları Finansal Fair Play öncesi ve sonrası olarak ikiye ayrılabilir. Çıktılar sonucunda dalgalı bir seyir izlediği gözlemlenen endeksin özellikle 2003-2004 sezonuyla beraber 2007-2008 sezonuna kadar bir artış eğiliminde olduğu gözlemlenmiştir ve bu da rekabetçi dengenin azaldığına bir işaret olmuştur. 2007-2008 sezonu sonrasında FFP düzenlemelerinin yürürlüğe girdiği 2011-2012 sezonuna kadar endeks azalma eğilimine girmiş ve 2010-2011 sezonunda 105,86 olarak hesaplanmıştır. Bu değer aynı zamanda rekabetçi dengenin ciddi bir gelişim gösterdiği ve analiz edilen 20 yıllık periyot içerisinde en düşük değerine ulaştığı anlamına gelmektedir. 2010-2011 sezonu aynı zamanda lig şampiyonu ile ligi son sırada bitiren takım arasındaki farkın en az (47 puan) olduğu sezon olarak göze çarpmaktadır. Bu veriler ilgili sezon özelinde bir istisna olarak yorumlanmıştır.

Grafik 3.4: İngiltere Premier Lig'e İlişkin HHI Endeksi Sonuçları

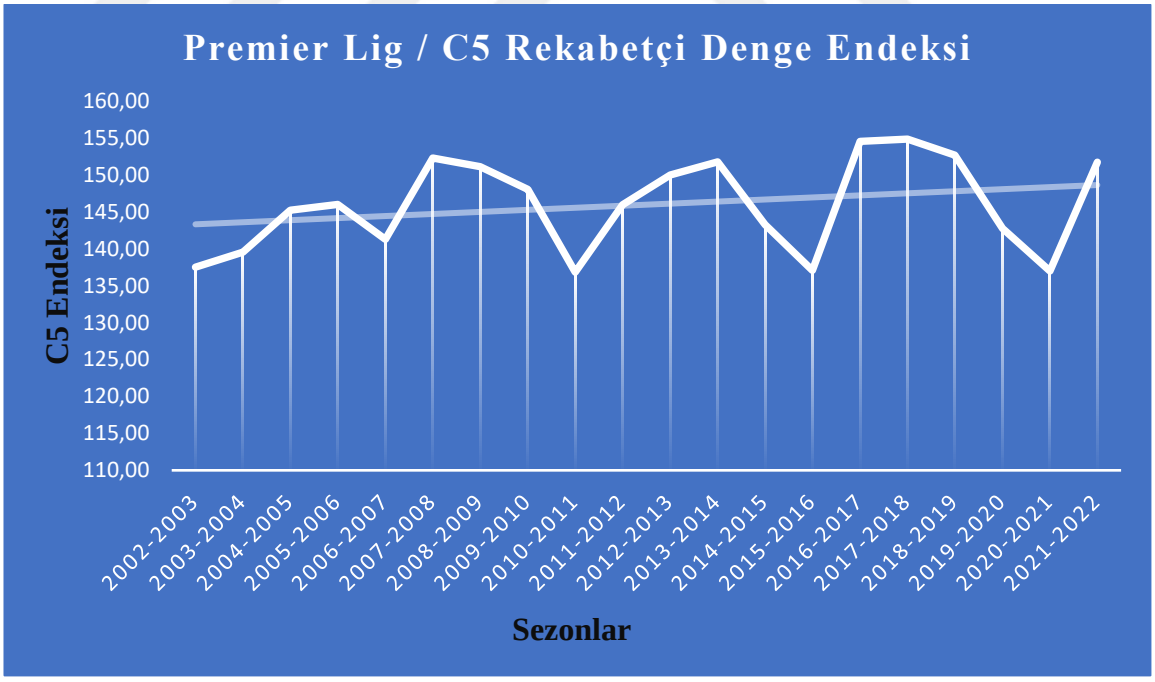
Herfindahl-Hirschman rekabetçi denge endeksinin ikinci dönemi olarak adlandırılan 2011-2012 sezonu sonrasındaki dönemde 2014-2015 ve 2015-2016

sezonlarında rekabetçi denge endeksi 109,27 ve 108,49 olarak gerçekleşmiştir ve bu aynı zamanda rekabetçi dengenin önceki 3 sezona göre arttığı anlamına gelmektedir. Bununla beraber genel trend çizgisi incelendiğinde ise rekabetçi dengenin bir azalış eğiliminde olduğu ortaya çıkmıştır. Finansal Fair Play sonrası rekabetçi dengeye ilişkin bir iyileşme beklenirken bir noktadan sonra rekabetçi dengenin tam tersi yönde hareket etmesinin temelinde İngiliz kulüplerinin gelirlerindeki artışın önemli rol oynadığı düşünülmektedir. Televizyon hakları üzerinden elde edilen gelirlerdeki artış, kulüp satın alımları nedeniyle eli güçlü başkanların sayısının artmasıyla beraber kulüpler maddi anlamda fazlasıyla güçlenmiştir. Premier Lig'in son sırasındaki takımların bile diğer büyük liglerdeki şampiyon takımlardan daha fazla gelir elde etmesi ve buna tarihsel geçmişleri nedeniyle 'ilgili gelirler' kalemlerinin de eklenmesiyle beraber popülaritelerinin de katkısıyla daha fazla gelir elde etmişlerdir (Sass,2014). Her ne kadar kendi özelinde bu takımlar diğer liglerdeki takımlara oranla daha fazla gelir elde etseler de özellikle lig tablosunun tepesindeki büyük 5-6 kulüp alt taraftaki takımlarla her geçen gün güç farkına ilişkin makası daha da açmaktadır. 2014-2015 ve 2015-2016 sezonlarındaki iyileşmeye rağmen bunun geçici olmasının temelinde büyük kulüplerin FFP uygulamalarının etrafından dolanacak çeşitli yolları denediği düşünülmektedir. Bu kapsamda Manchester City FC ve Chelsea FC gibi takımlar incelemeye alınmış ve hatta bu incelemeler sonucunda Chelsea FC kulübü UEFA tarafından transfer yasağı cezasına çarptırılmıştır.

3.1.2. Premier Lig- C5 Rekabetçi Denge Endeksi

C5 rekabetçi denge endeksine ilişkin Premier Lig üzerine yapılan hesaplamalarda anlamlı bir seyir izlenememiştir. İnişli çıkışlı bir grafik izleyen endekste 3-4 sezonluk periyotlarda artışlar ve azalışlar gözlemlenmiştir. Bu periyotların sonlarına denk gelecek şekilde ciddi trend farklılıkları gözlemlenmiştir. İlgili grafik incelendiğinde 2002-2006 sezonları arasında artış eğiliminde olan endeks 2006-2007 sezonunda tam tersi yönde hareket etmiştir. 2007-2011 sezonları arasında ise azalış eğiliminde olan endeks tam tersi yönde hareket etmeye başlamış ve 2013-2014 sezonuna kadar artış eğilimi göstermiştir. C5 rekabetçi denge endeksinin 20 yıllık periyodun tamamında inişli çıkışlı bir patika izlediği gözlemlenmiştir. Bununla beraber Herfindahl-Hirschman endeksinde olduğu gibi 2010-2011 sezonu yine istisna

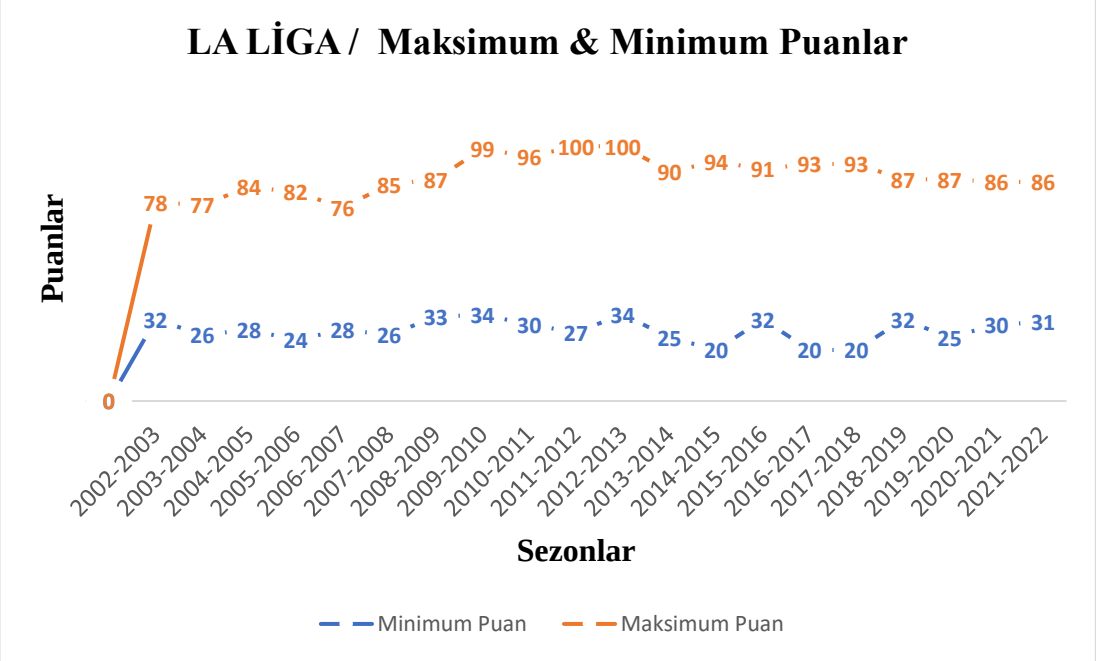
bir değer almıştır. 2007-2008 sezonuyla beraber aşağı yönlü bir seyir izleyen endeks son bulmuş ve 2010-2011 sezonunda tam tersi yönde hareket etmeye başlamıştır. 2010-2011 sezonu hem Herfindahl-Hirschman endeksi hem de C5 endeksi bakımından rekabetçi dengenin en iyi performans gösterdiği yıl olmuştur. Rekabetçi dengenin en iyi düzeyde olduğu sezon konusunda ortak sonucu veren her iki endeks dengenin en kötü olduğu sezon konusunda ise ayrışmaktadır. HHI endeksinde rekabetçi dengeden en uzak olduğu düşünülen sezon 2018-2019 sezonu iken C5 endeksinde bu sezon 2017-2018 olarak gerçekleşmiştir. Finansal Fair Play uygulamalarının yürürlüğe girdiği 2011-2012 sezonu öncesindeki 9 sezona ilişkin alınan ortalamada C5 rekabetçi denge endeksi 144,20 olarak ölçülürken sonraki 11 sezon için ise bu 147,42 olarak hesaplanmıştır. Her ne kadar 2021-2022 sezonunda bir istisna yaşanmış olsa da özellikle 2015-2016 sezonu sonrasındaki periyodun başında rekabetçi dengenin yavaş yavaş azaldığı sonrasında tekrardan artmaya başladığı trend analizinde gözlemlenebilmektedir.

Grafik 3.5: İngiltere Premier Lig'e İlişkin C5 Rekabetçi Denge Endeksi Sonuçları

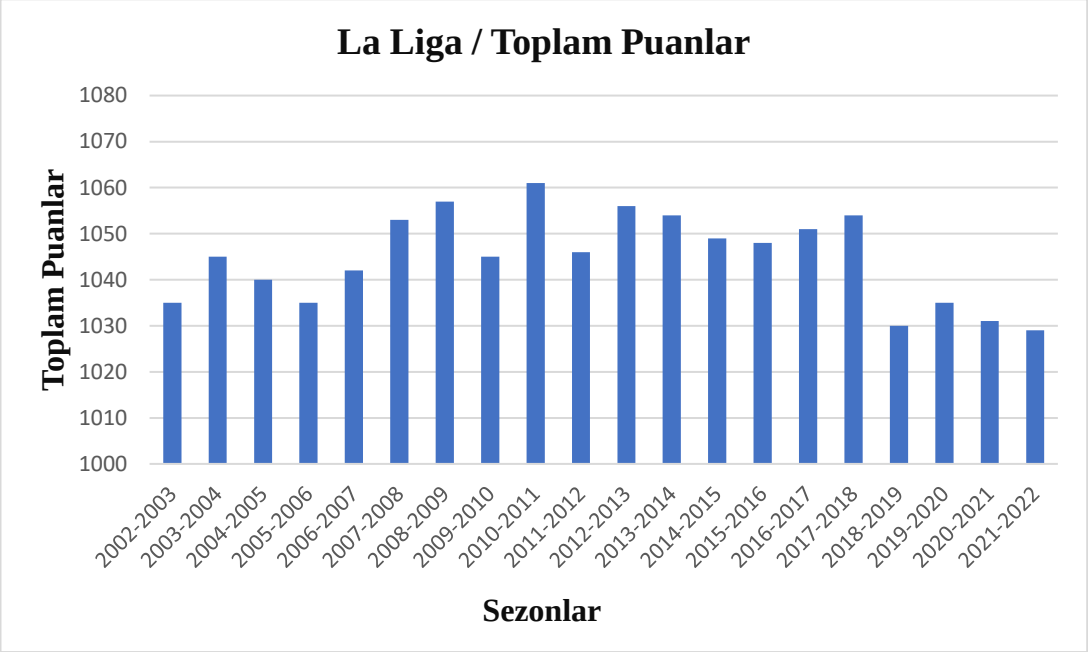
3.2. İspanya – La Liga

İngiltere Premier Lig'de olduğu gibi 20 takımın şampiyonluk yarışı verdiği İspanya La Liga için 2002-2003 sezonuyla beraber başlayan 20 sezonluk bir veri seti derlenmiştir. Veri seti özelinde şüphesiz ki en dikkat çekici sonuç Real Madrid CF ve FC Barcelona kulüplerinin diğer takımlara kurduğu üstünlük olmuştur. Her ne kadar son yıllarda Atletico Madrid FC takımı bu 2 kulübe yaklaşmayı denese de incelenen 20 sezonun 17'sinde bu 2 kulüp ligi ilk sırada bitirmeyi başarmıştır. Bununla beraber bu 2 kulüp dışında ligi ilk 2 sırada bitirebilen bir takımın bulunduğu sezon sayısı sadece 7 olarak gerçekleşmiştir. Derlenen veriler neticesinde kazanılan maksimum puanlar (Grafik 3.6) incelendiğinde 2009-2010 sezonuyla beraber başlayan ve 2012-2013 sezonuna kadar devam eden bir artış trendi mevcuttur ve bu sezonlarda kazanılan puanlar rekor seviyede olmuştur. Ligi ilk sırada tamamlayıp şampiyon olan takımın puan ortalaması 2011-2012 sezonu öncesindeki 9 sezon için 84,88 olarak gerçekleşirken Finansal Fair Play düzenlemeleri sonrasındaki 11 sezon için ortalama 91,54 olarak gerçekleşmiş olup bu da ligi şampiyon tamamlayan takımın daha fazla galibiyet elde ettiğine işaret etmiştir.

Grafik 3.6: İspanya La Liga'ya İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Maksimum ve Minimum Puanlar

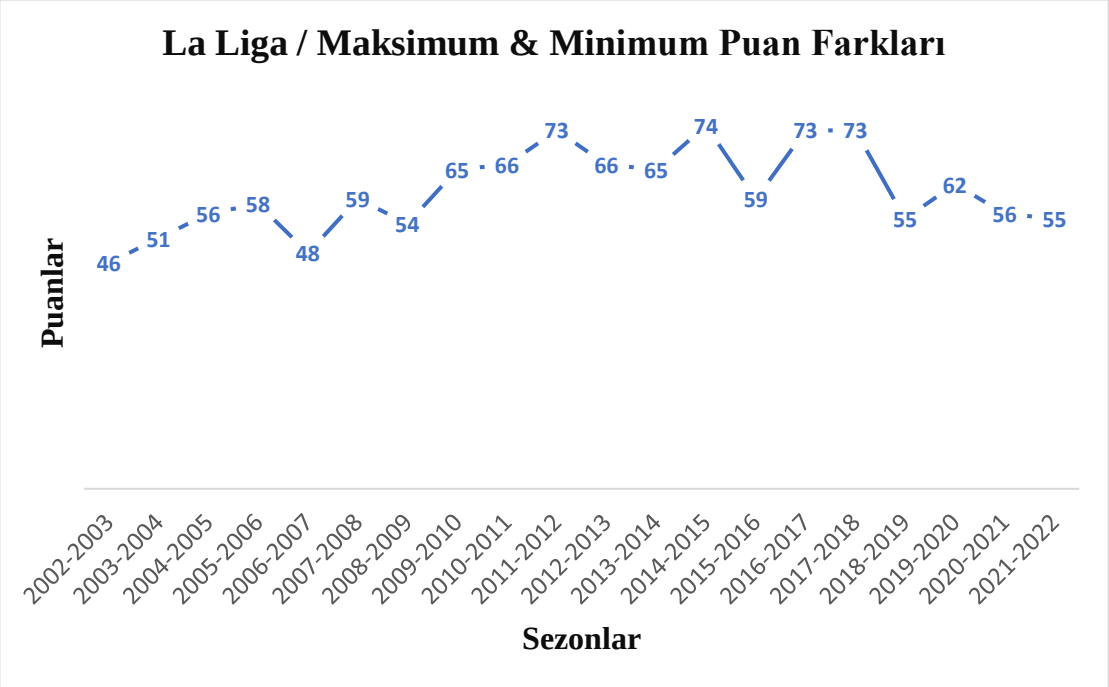
La Liga özelinde 20 sezon boyunca alınan sonuçlara göre kazanılan toplam puanlar incelendiğinde (Grafik 3.7) Finansal Fair Play öncesinde her ne kadar bir artış eğilimi gözükse de bu artış trendi sınırlı kalmıştır. Bununla birlikte FFP sonrası dönemde ise 2018-2019 sezonu ve sonrasında tekrar eski seviyelere gelmiş olsa da diğer sezonlarda kazanılan toplam puan seviyesi FFP öncesi döneme göre hemen hemen aynı kalmıştır. Bununla beraber FFP düzenlemeleri öncesi ilk döneme ilişkin puan ortalaması 1045 olarak gerçekleşirken düzenlemeler sonrası dönem ortalaması 1044 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 3.7: İspanya La Liga'ya İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Toplam Puanlar

Ligi son sırada tamamlayan takımın kazanmış olduğu puan (minimum puan) ve sezon sonunda ligi en üst sırada tamamlayan takımın toplamış olduğu puanların (maksimum puan) farkları incelendiğinde (Grafik 3.8) 2009-2010 sezonuyla beraber ciddi bir artış gözlemlenmiş olup 2018-2019 sezonuna kadar trend böyle devam etmiştir. 2011-2012 sezonu öncesinde 55,88 olan ortalama puan farkı sonrasındaki 11 sezonda 64,63 olarak gerçekleşmiştir. Bununla beraber artan bu puan farkına ilişkin akla ilk gelen düşünce kulüpler arasındaki finansal güç dengesizliğinin artmış olmasıdır. Ligi ilk sırada tamamlayan takım ile son sırada tamamlayan takım arasındaki puan farkının 74 olarak gerçekleştiği 2014-2015 sezonu bu anlamda kendi içerisinde bir rekor kırmıştır. İlgili sezon incelemesinde görülmektedir ki ligi ilk sırada

tamamlayan Real Madrid CF kulübünün takım değeri 787 milyon euro olarak gerçekleşirken ligi son sırada tamamlayan Cordoba CF takımın kadro değeri 50 milyon euro olarak ölçülmüştür (Transfermarkt,2022). Bu tablodan çıkarılacak varsayımla beraber Franck (2010)'da da belirtildiği üzere finansal güç dengesi saha içi skorlarında da etkili olmaktadır.

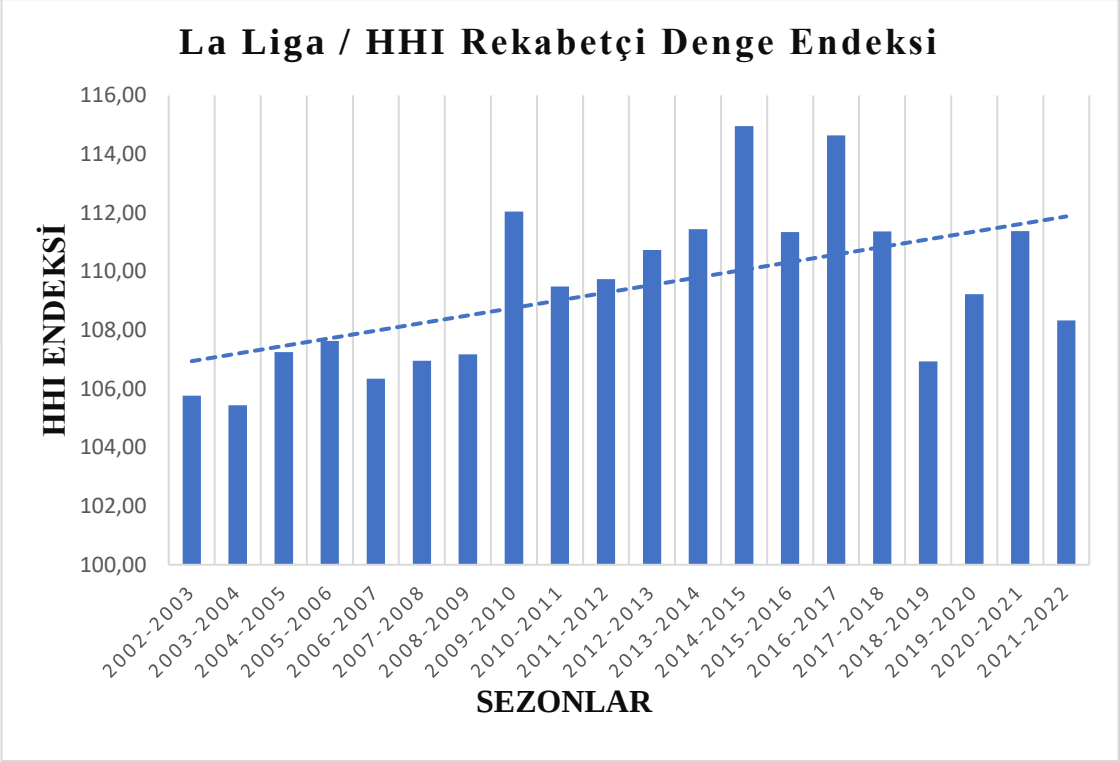

Grafik 3.8: İspanya La Liga'ya İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Maksimum ve Minimum Puan Farkları

3.2.1. La Liga - Herfindahl-Hirschman Endeksi

La Liga özelinde Herfindahl-Hirschman endeksi için yapılan hesaplamalar neticesinde ortaya çıkan grafik (Grafik 3.9) rekabetçi dengenin izlemiş olduğu trend hakkında ciddi bir fikir vermektedir. Her ne kadar kendi içinde istisna sezonlar barındırsa da 2002-2003 sezonuyla başlayan ve 2014-2015 sezonuna kadar olan periyotta endeksin yukarı yönlü hareketi (2002-2003 sezonunda 105,77 olarak gerçekleşirken 2014-2015 sezonunda 114,96 olarak gerçekleşmiştir.) görülmektedir. Endeksin bu hareketinin rekabetçi dengenin azaldığı anlamına geldiği düşünülürse 2014-2015 sezonu analiz edilen zaman aralığında rekabetçi dengenin en az olduğu sezon olarak göze çarpmaktadır. Grafik 3.8'de yer verilen minimum ve maksimum puanların farkı incelendiğinde 2014-2015 sezonu aynı zamanda ligi ilk sırada ve son

sırada tamamlayan takımlar arasındaki puan farkının en yüksek olduğu sezondur. Bununla beraber analiz edilen 20 yıllık periyodun ilk sezonu olan 2002-2003 sezonu aynı zamanda rekabetçi dengenin en yoğun olduğu sezon olarak göze çarpmaktadır.

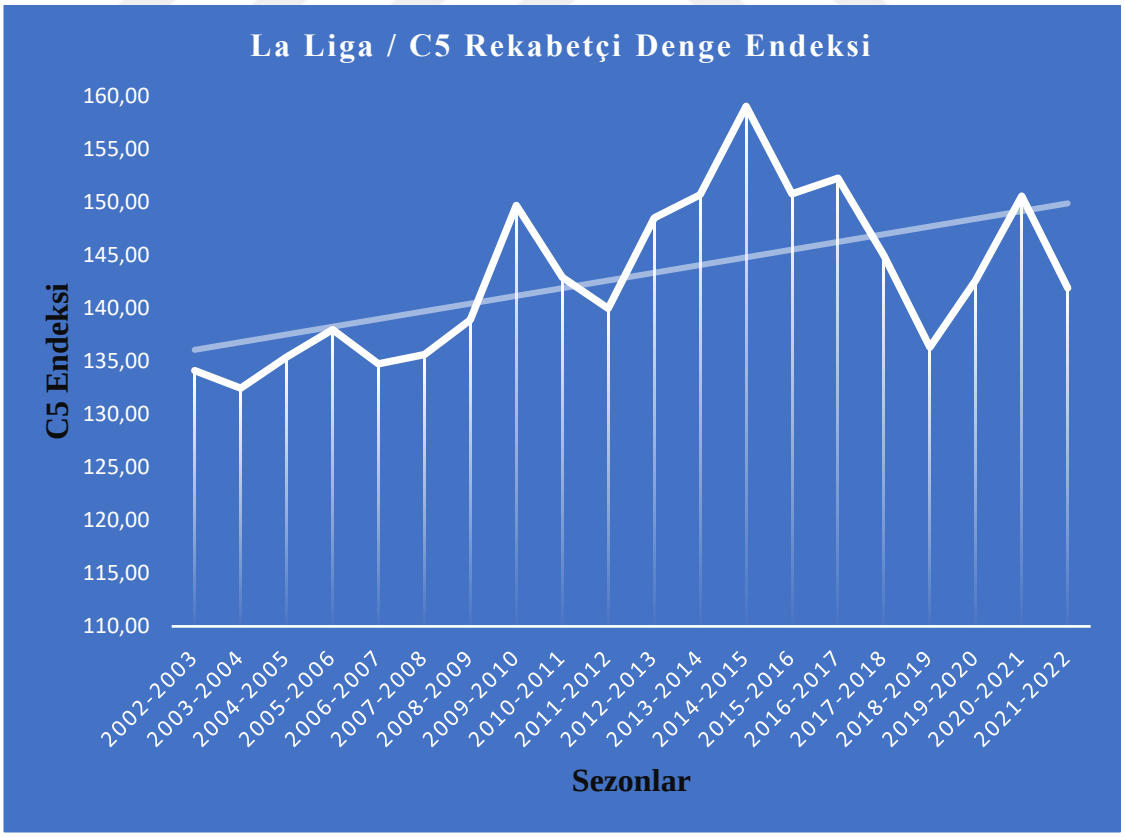

Grafik 3.9: İspanya La Liga'ya İlişkin HHI Rekabetçi Denge Endeksi Sonuçları

2010-2011 sezonuyla beraber gündeme gelen Finansal Fair Play düzenlemelerinin direkt olarak rekabetçi dengeyi arttırıcı bir etki sağladığını söylemek zor olacaktır ancak özellikle 2014-2015 sezonuyla beraber rekabetçi dengenin bir artış eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir. 2014-2015 sezonunda 114,96 olarak hesaplanan endeks 2021-2022 sezonuna gelindiğinde 108,34 olarak hesaplanmıştır. FFP düzenlemeleri öncesindeki 9 sezon ortalaması 107,57 olarak gerçekleşirken FFP sonrası 11 sezonluk dönem ortalaması 110,92 olarak gerçekleşmiştir. Diğer liglerde olduğu gibi finansal anlamda eli güçlü olan kulüplerin daha da güçlendiği bu dönemde İspanya'nın iki devi FC Barcelona ve Real Madrid CF ligi domine etmeye devam etmiştir. Sevilla FC ve Atletico Madrid gibi kulüplerin artan gelirleriyle beraber FFP uygulamaları sonrası harcamalarında yavaşlama görülen bu iki büyük kulübe yakınsadıkları izlenmiştir.

3.2.2. La Liga - C5 Rekabetçi Denge Endeksi

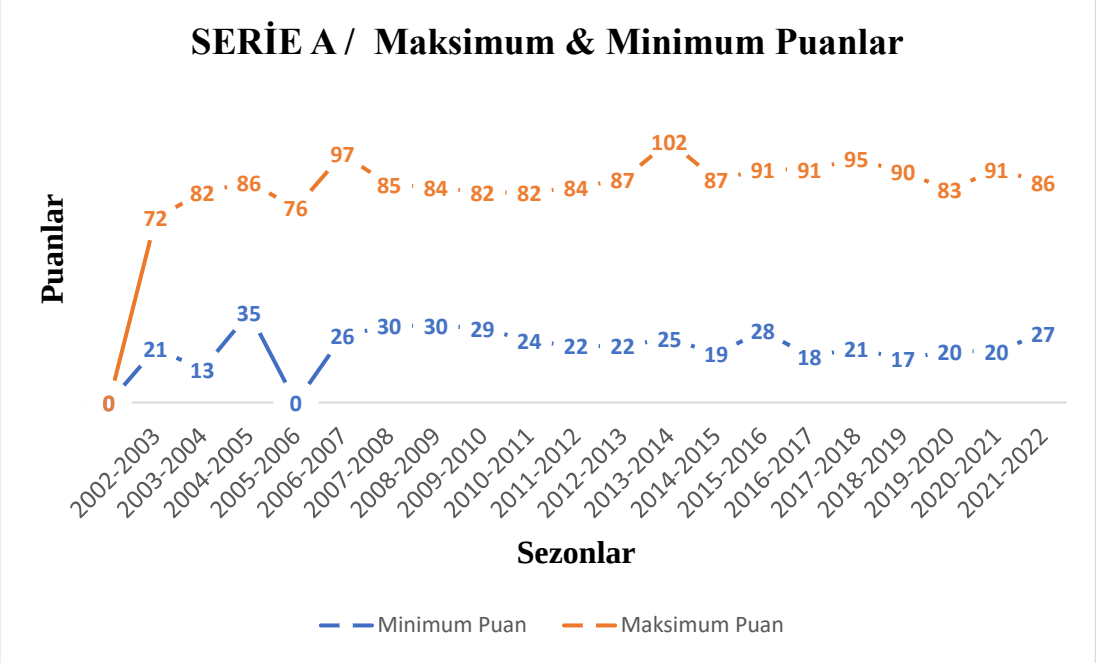
İspanya La Liga özelinde hesaplanan C5 rekabetçi denge endeksi analizinde trendin HHI endeksiyle paralel bir yönde olduğu ortaya çıkmıştır. Tıpkı HHI endeksinde olduğu gibi rekabetçi dengenin en yüksek olduğu sezon 2003-2004 sezonu olurken 2014-2015 sezonu da rekabetçi dengenin en düşük olduğu sezon olarak gözlemlenmiştir. C5 rekabetçi denge endeksinde görülmektedir ki FFP uygulamaları sonrası 2018-2019 sezonu almış olduğu 0,34 değeriyle uygulamaların gündeme geldiği ilk sezon olan 2010-2011 sezonundan daha fazla rekabetçi bir sezon olmuştur. Özellikle 2018-2019 sezonundan bunun gerçeklemesinin altında FC Barcelona ve Real Madrid CF kulüplerinin almış olduğu transfer cezaları/yasakları etkili olmuştur. Bu dönemde bu 2 elit kulübün takipçileri konumundaki Atletico Madrid, Sevilla FC, Valencia CF gibi kulüpler bünyelerine yetenekli futbolcuları katarak aradaki kadro kalitesi farkını azaltma çabası içine girmiştir ve Atletico Madrid kulübü Real Madrid CF'yi geçerek ligi 2. Sırada tamamlamayı başarmıştır.

Grafik 3.10: İspanya La Liga'ya İlişkin C5 Rekabetçi Denge Endeksi Sonuçları

3.3. İtalya – Serie A

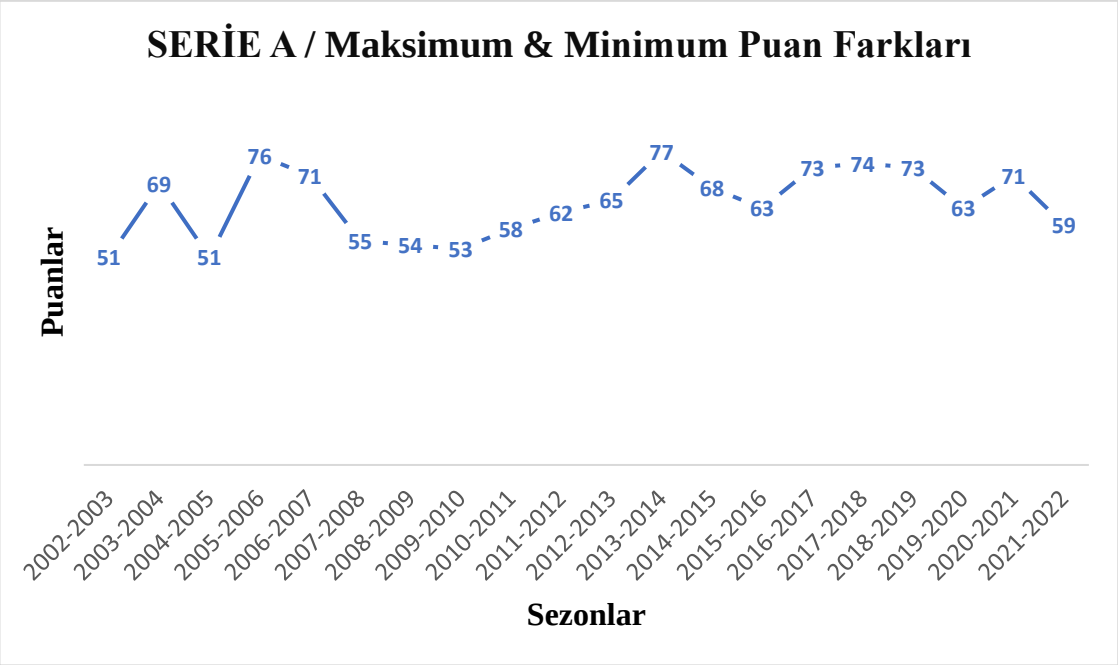
İtalya'nın en üst düzey futbol ligi olan Serie A özelinde yapılan incelemede 2002-2003 ve 2003-2004 sezonlarında diğer sezonların aksine 20 takım yerine 18 takımın yarıştığı gözlemlenmiştir. Buna istinaden analizlerin daha doğru bir çıktı oluşturabilmesi adına bu 2 sezon analiz dışında bırakılmış ve 2004-2022 yılları arasındaki 18 sezon hesaplamaya dahil edilmiştir. Diğer liglerde olduğu gibi İtalya Serie A özelinde de maksimum ve minimum puanların yer aldığı veri (Grafik 3.11), sezon özelinde alınan puanların toplamına ilişkin oluşturulan grafik (Grafik 3.13) ve ilk sıradaki takım ile son sıradaki takımların arasındaki puan farklarına ilişkin verilerden (Grafik 3.12) yararlanılarak rekabetçi dengeye bir ön izlenim oluşturabilmesi adına grafikler oluşturulmuştur.

Grafik 3.11: İtalya Serie A'ya İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Maksimum ve Minimum Puanlar

İtalya Ligi özelinde 2005-2006 sezonunda ligi son sırada bitiren takımın 0 puan aldığı gözlemlenmiştir (Grafik 3.11). 2005-2006 sezonunda ortaya çıkan bahis ve şike skandalıyla beraber Juventus FC kulübünün bir alt lige düşürülmesi kararlaştırılmış ve bu kapsamda 27 galibiyet ve 10 beraberlik performansı sonucunda kazanmış olduğu 91 puan için puan silme cezası uygulanmıştır. Bu nedenle 2005-2006 sezonu da bu

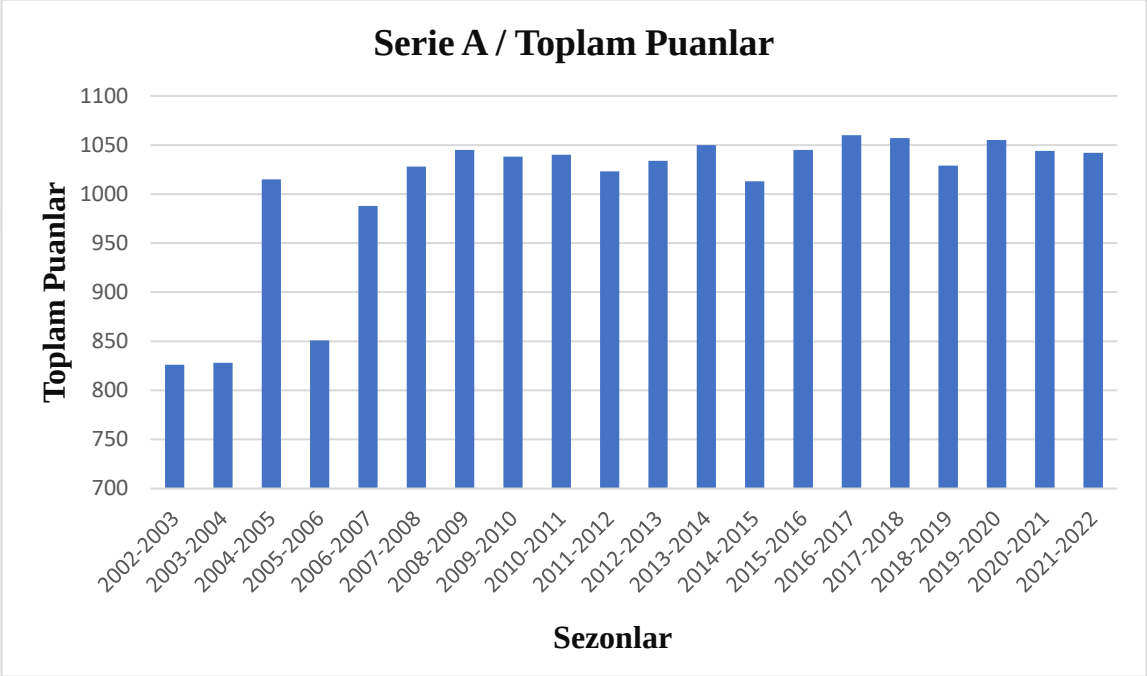
açıdan bir istisna oluşturmaktadır. Sezonu şampiyon tamamlayan takımın kazanmış olduğu maksimum puanlar incelendiğinde Finansal Fair Play uygulamaları sonrasında kazanılan puanların arttığı (FFP uygulamalarının gündeme geldiği 2011-2012 sezonu öncesi ortalama 82,88 iken sonrasındaki dönemde ortalama 89,72 olarak gerçekleşmiştir) ve bunun da ligi ilk sırada bitiren takımın kazanmış olduğu maç sayısıyla ilgili olduğu gözlemlenmiştir.

Grafik 3.12: İtalya Serie A'ya İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Maksimum ve Minimum Puan Farkları

Sezonu ilk sırada tamamlayan takım ve son sırada tamamlayan takım arasındaki puan farkları (Grafik 3.12) incelendiğinde puan farkları sezonlar ilerledikçe artmıştır. Bu farklılık basit bir mantıkla takımlar arasındaki güç farkının zaman içerisinde arttığına ve dolayısıyla rekabetçi dengenin de azaldığına işaret etmektedir. 2005-2006 sezonuyla beraber bir alt lige düşürülen Juventus FC'nin tekrardan Serie A'ya gelmesi fazla uzun sürmemiş ve 2007-2008 sezonunda Juventus FC kulübü tekrardan İtalya'nın en üst liginde yerini almıştır. 2011-2012 sezonuyla başlayan süreçte Juventus FC kulübü 9 sezon boyunca art arda şampiyonluk ipini göğüsleyen ekip olmuştur. Bu şampiyonluk serisi de maksimum ve minimum puanlar arasındaki farkın artmasında önemli rol oynamıştır. Juventus futbol kulübünün bu dominasyonunda kadro değeri en önemli değişken olarak göze çarpmaktadır.

Şampiyonluk serisinin başladığı 2011-2012 sezonunda kulübün toplam değeri 262,28 milyon euro iken serinin son sezonunda takımın değeri 661,80 milyon euro olarak ölçülmüştür. Bununla beraber ilgili yıllardaki ligi son sırada tamamlayan ekiplere ilişkin takım değerleri ise sırasıyla 39,03 ve 73,63 Milyon Euro olarak ölçülmüştür (Transfermarkt, 2022).

Grafik 3.13: İtalya Serie A'ya İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Toplam Puanlar

3.3.1. Serie A - Herfindahl-Hirschman Endeksi

İngiltere Premier Ligi'nde olduğu gibi İtalya Serie A ligi için de Herfindahl-Hirschman Endeksi'ne ilişkin çıktıları ikiye ayırmak mümkündür. Birinci periyot 2005-2006 ile 2011-2012 arasındaki sezonları kapsarken ikinci periyot 2011-2012 ile 2018-2019 arasındaki sezonları kapsayacaktır. Birinci periyoda ilişkin ilk sezonda HHI endeksine ilişkin değer 113,99 olarak ölçülürken periyot sonunda yani 2011-2012 sezonunda 107,96 olarak ölçülmüştür. Birinci periyotta azalma eğilimindeki endeks rekabetçi dengenin arttığı anlamına gelirken ikinci periyotta ise tam aksi yönde bir trend izlemiş ve endekse ilişkin değer artarken rekabetçi dengenin azaldığı gözlemlenmiştir. Analiz edilen 18 yıllık periyot özelinde 2004-2005 sezonu rekabetçi dengenin en yoğun olduğu sezon olarak dikkat çekmiştir. Özellikle 2013-2014 ve 2014-2015 sezonlarında her ne kadar rekabetçi dengenin arttığı görülse bile Finansal

Fair Play öncesi ve sonrası ortalamalarda FFP öncesi dönem için endeks ortalama 109,63 iken sonrasındaki dönemde ortalama 111,86 olarak gerçekleşmiştir. Juventus kulübünün 2011-2012 sezonuyla beraber başlayan dominasyonu rekabetçi dengenin azalmasında önemli rol oynamıştır. İngiltere Premier Lig'deki takımların satışıyla beraber şampiyonluk yarışında rol almaya başlayan Chelsea FC ve Manchester City FC gibi kulüplerin aksine İtalya Ligi'nde FC Inter ve Milan AC gibi kulüplerin satışı ve bu satışlardan kaynaklanan finansal girdiler ilgili kulüplerin başarıyı yakalamasında yeterli olmamıştır. Kulübün el değiştirmesiyle beraber finansal anlamda eli güçlenen Milan AC kulübü başarıyı yakalayamadığı gibi Finansal Fair Play uygulamalarına da uyum sağlayamadığı için 2019 yılında UEFA tarafından Avrupa Ligi'nden men edilmiştir. Bununla beraber ilgili trend incelendiğinde Finansal Fair Play düzenlemesinin rekabetçi dengeyi azaltıcı bir etki sağladığını söylemek yanlış olmayacaktır.

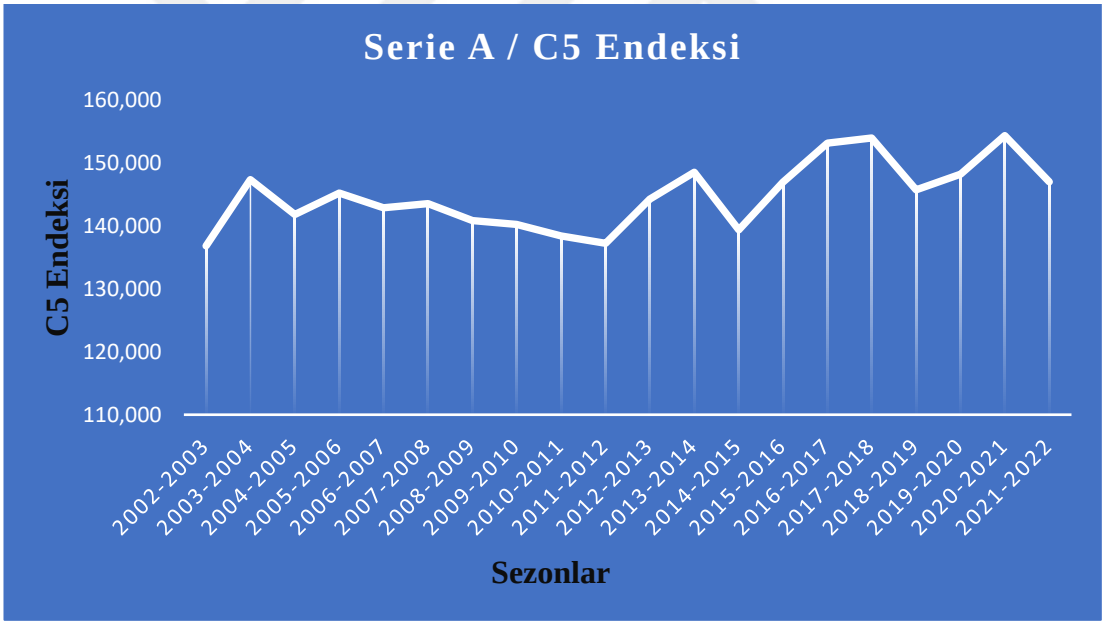

Grafik 3.14: İtalya Serie A'ya İlişkin HHI Endeksi Sonuçları

3.3.2. Serie A - C5 Rekabetçi Denge Endeksi

HHI endeksinde olduğu gibi C5 rekabetçi denge endeksinde de ilgili analiz dönemi iki parça halinde incelenirse tıpkı HHI endeksinde olduğu gibi birinci döneme ilişkin rekabetçi dengenin zaman içerisinde arttığı ikinci dönemde ise rekabetçi dengenin azaldığı gözlemlenmiştir. Her iki endeksin ortak noktalarından bir tanesi

rekabetçi dengenin en az olduğu sezon olarak ortaya çıkmaktadır. C5 endeksinde rekabetçi dengenin en az olduğu sezon 154,406 değeriyle 2020-2021 sezonu olarak ölçülürken HHI endeksinde yine aynı şekilde 2020-2021 sezonu rekabetçi dengenin en az olduğu sezon olarak dikkat çekmiştir. Bu farklılık ligi ilk 5 sırada bitiren kulüpler ile geriye kalan takımlar arasındaki farktan kaynaklanmaktadır. Bununla beraber her iki endekste de 2014-2015 sezonunda bir önceki sezona göre rekabetçi dengede ciddi gelişme olduğu kaydedilmiştir. C5 rekabetçi denge endeksine ilişkin analizde Herfindahl-Hirschman endeksiyle bazı noktalarda ayrıştığı gözlemlenmiştir. Rekabetçi dengenin en yoğun olduğu sezonun 2011-2012 olarak ölçüldüğü C5 endeksine karşın HHI endeksinde rekabetçi dengenin en yoğun olduğu sezon 2004-2005 sezonu olarak ölçülmüştür. Ancak her iki endekste de Finansal Fair Play uygulamaları sonrası rekabetçi dengenin azaldığı gözlemlenmiştir.

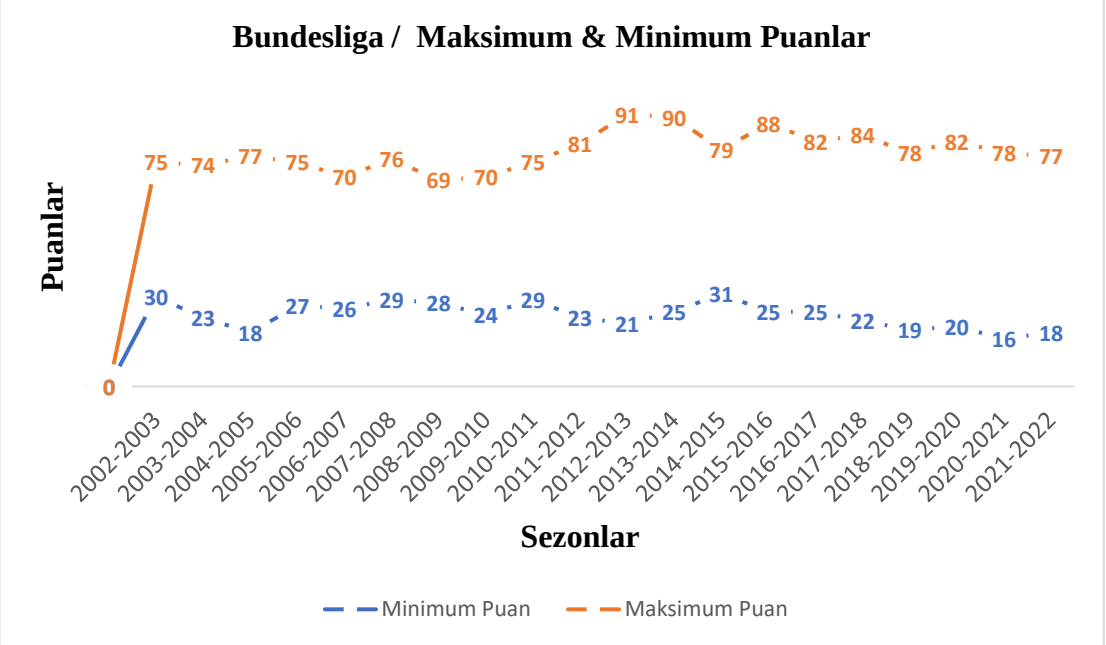
Grafik 3.15: İtalya Serie A'ya İlişkin C5 Endeksi Sonuçları

3.4. Almanya - Bundesliga

Diğer 4 büyük ligde olduğu gibi Avrupa'nın 5 büyük liginden bir diğeri olan Almanya Bundesliga için de derlenen 20 sezonluk veri seti analiz edilmiş olup bu analizler kazanılan minimum ve maksimum puanlar (Grafik 3.16), ligi ilk sırada ve son sırada tamamlayan takımlar arasındaki puan farkları (Grafik 3.17) ve lig sonunda kazanılan puanların toplamı (Grafik 3.18) rekabetçi dengeye ilişkin bir ön izlenim

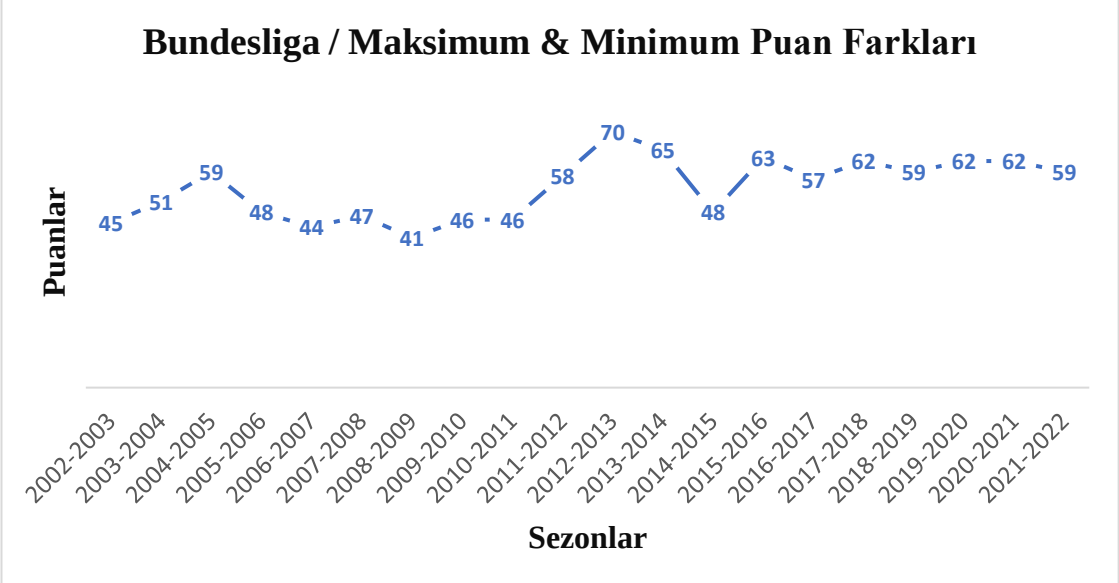
oluşturması açısından görselleştirilmiştir. Almanya'nın en üst düzey futbol ligi olan Bundesliga İngiltere Premier Lig, İspanya La Liga ve İtalya Serie A liglerinden barındırdığı yarışmacı takım sayısıyla ayrışmaktadır. Diğer liglerde sezon bazında istisnalar olsa da genellikle 20 takım yarışırken Almanya Bundesliga için bu sayı 18'dir. Analizi yapılan bu 20 sezon özelinde Bavyera ekibi Bayern Münih'in 15 sezonu şampiyon tamamlayarak diğer takımlara büyük üstünlük kurduğu dikkat çekmektedir. Özellikle analizi yapılan son 10 sezonun tamamında Bayern Münih hiç fire vermeden sezonların tamamını lider tamamlamıştır.

Maksimum ve minimum puanlara ilişkin veriler 2011-2012 sezonu öncesindeki sezonlarda kazanılan en yüksek puanın 77 olduğunu gösterirken bu sayı 2011-2012 sezonu sonrasındaki dönemde ise 2012-2013 sezonunda 91 puan olarak gerçekleşmiştir. Bununla beraber kazanılan maksimum puanlara ilişkin puan ortalaması FFP düzenlemeleri öncesi 73,44 iken FFP sonrası sezonlar için bu ortalama 82,72 olarak gerçekleşmiştir. Özellikle FFP düzenlemeleri sonrası ligi şampiyon tamamlayan takımın almış olduğu puan seviyesinin artışıyla beraber rekabetçi dengenin azaldığı ve ligi şampiyon tamamlayan takımın güç farkını giderek açtığı söylenebilmektedir.

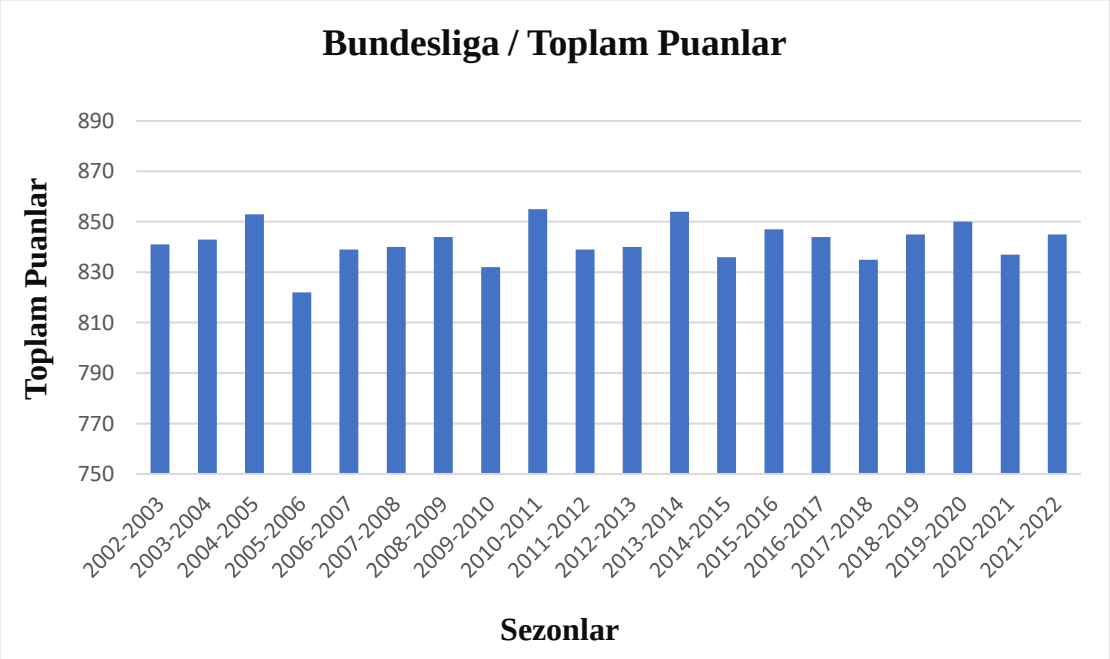
Grafik 3.16: Almanya Bundesliga'ya İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Maksimum ve Minimum Puanlar

2012-2013 sezonuyla başlayan ve 2021-22 sezonu sonuna dek süren Bayern Münih FC dominasyonunda Almanya'nın Borussia Dortmund gibi köklü takımları dönem dönem yakınsamaya çalışsa da 1-2 sezon dışında bu pek mümkün olmamıştır. Özellikle 2012-2013 sezonunda Bayern Münih FC takımı ligi ikinci sırada tamamlayan Dortmund ekibinden tam 25 puan fazla toplamıştır ve aynı zamanda ligi son sırada tamamlayan Greuther Fürth ekibiyle de aralarında 70 puan (minimum ve maksimum puan farkının en yüksek olduğu sezon) bulunmaktadır. Şampiyonluk nedeniyle kazanmış olduğu gelirlerin yanına özellikle UEFA Şampiyonlar Ligi'nde elde etmiş olduğu gelirleri de koyunca finansal anlamda rahat bir görüntü sergileyen takım en yakın rakibi olarak görülen Borussia Dortmund ekibinin Mario Götze, Mats Hummels gibi oyuncularını devasa bütçelerle transfer edebilme fırsatını elde etmiştir. Bununla beraber hem Şampiyonlar Ligi'nde elde edilen başarılar hem de ligdeki dominasyon oyuncuların tercihlerinde de etkili olmuş ve Dortmund ekibiyle sözleşmesini tamamlayan ünlü santrafor Lewandowski ezeli rakiplerinin yolunu bonservissiz bir şekilde tutmuştur.

Grafik 3.17: Almanya Bundesliga'ya İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Maksimum ve Minimum Puan Farkları

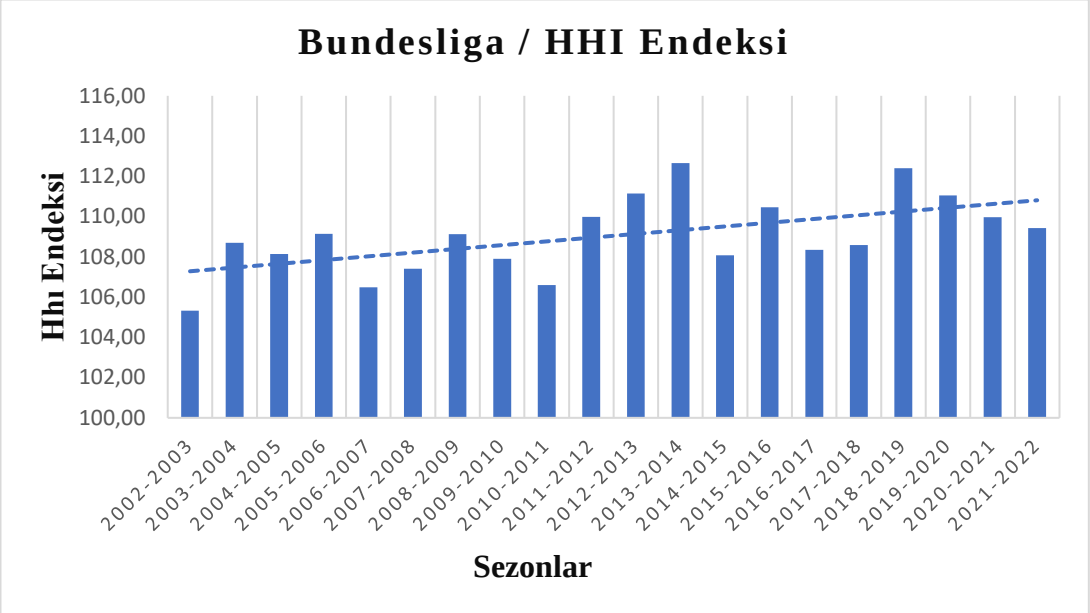
Kazanılan toplam puanlara ilişkin veri incelendiğinde zaman zaman dalgalı bir seyir izlese de istisna denilebilecek düzeyde farklılıklar gözlemlenmemiştir. 822 ile 855 puan aralığında bir seyir izleyen veriler FFP düzenlemeleri öncesi ortalamada 841 olarak gerçekleşirken FFP düzenlemeleri sonrası bu ortalama 842,90 düzeyinde gerçekleşmiştir. Ortalamalar açışından bir yorum yapılması gerekirse bu pozitif gelişme her ne kadar rekabetçi dengenin artmış olduğuna dair bir görüş sunsa da bu pozitif gelişme çok sınırlıdır. Ligi ilk sırada tamamlayan takım ile son sırada tamamlayan takım arasındaki puan farkını işleyen veri setimizde ise özellikle 2011-2012 sezonundan sonra ciddi bir puan farkı artışı gözlemlenmiştir. FFP düzenlemeleri sonrası 2012-2013 sezonunda 70 puan olarak gerçekleşen bu fark rekabetçi denge açısından endişe verici olarak yorumlanabilir. Puan farkının 70 puanla zirve yaptığı 2012-2013 sezonu özelinde bir inceleme yapıldığında ligi ilk sırada tamamlayan Bayern Münih FC'nin değeri 462.400.000 euro olarak ölçülürken ligi son sırada tamamlayan Greuther Fürth takımının kadro değeri 33.300.000 euro olarak ölçülmüştür (Transfermarkt, 2023). Bu denli bir kadro kalitesi farkı puan farklarına ilişkin önemli bir ipucu niteliğindedir. Bu analizler rekabetçi dengeye ilişkin önemli veriler sunsalar dahi rekabetçi dengenin ölçülmesinde ana yöntem olamayacaklardır. (Freestone vd., 2017)

Grafik 3.18: Almanya Bundesliga'ya İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Toplam Puanlar

3.4.1. Bundesliga - Herfindahl-Hirschman Endeksi

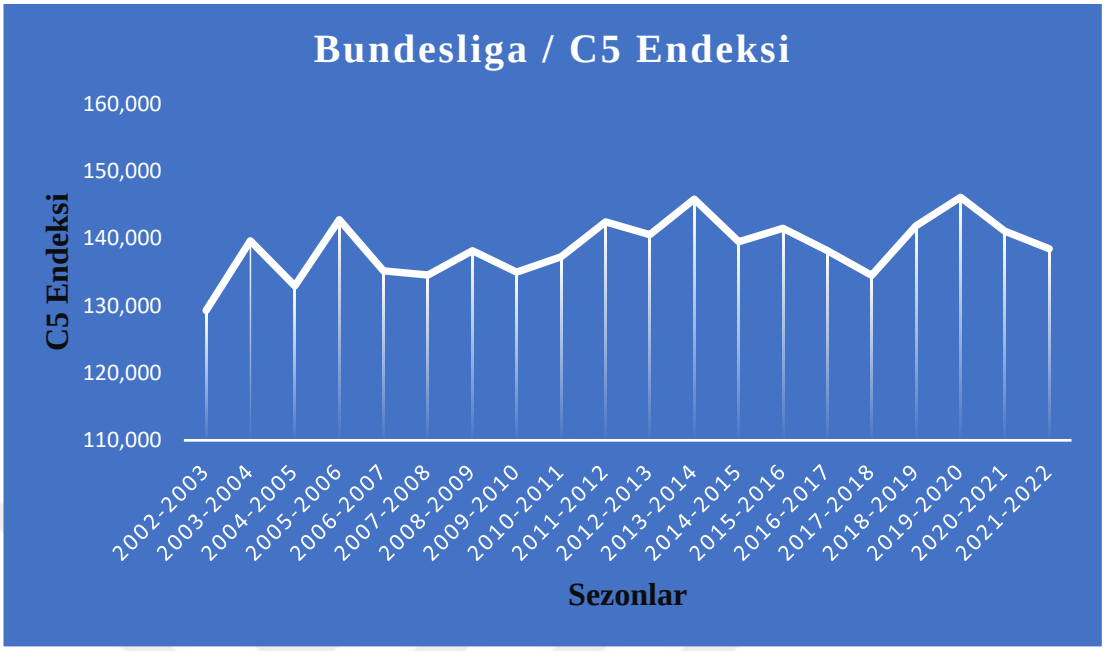
Bundesliga'ya ilişkin rekabetçi dengenin ölçülmesi amacıyla yapılan hesaplamalar neticesinde ortaya çıkan görünüm (Grafik 3.19) endeksin dalgalı bir seyir izlediği yönündedir. İlk etapta FFP düzenlemeleri öncesindeki 9 sezonun incelemesi yapılacak olursa düzenlemeler sonrasındaki döneme nazaran daha düşük değerlerde seyreden endeks özellikle 2011-2012 sezonuyla beraber artış trendine girmiştir. Her ne kadar inişli çıkışlı bir grafik izlemiş olsa da başlangıç ve bitiş noktaları arasında 4,11 puanlık bir fark olduğu ve endeksin pozitif bir trend izlediği sonucuna ulaşılmıştır. Bununla beraber 2010-2011 sezonunda 106,60 olarak ölçülen rekabetçi dengenin sonrasındaki 3 sezonluk periyotta ciddi ölçüde azaldığı gözlemlenmekte ve 2013-2014 sezonu 112,65 değeriyle analiz edilen 20 senelik periyoda ilişkin endeksin en yüksek olduğu ancak rekabetçi dengenin en az olduğu sezon olarak karşımıza çıkmaktadır. Rekabetçi dengenin bu denli düşüşünde tıpkı Serie A ve Premier Lig'de olduğu gibi FFP uygulamalarının direkt bir etkisi olduğundan söz edilebilmektedir. Bundesliga'ya ilişkin bu veri kısa dönemli yansımasında FFP'nin negatif bir etkisi olduğuna işaret etmektedir. 2013-2014 sezonu sonrasındaki döneme ilişkin 2018-2019 sezonu bir istisna olarak dışarıda bırakılırsa rekabetçi denge endeksinin bir azalım eğiliminde olduğu ve bunun da zaman içerisinde rekabetçi dengenin arttığı anlamına geldiği söylenebilmektedir. Bu dönem Premier Lig'de yaşanan senaryonun bir benzeridir. Her ne kadar 2013-2014 sezonu sonrasında rekabetçi denge üzerinde bir gelişme mevcut olsa da endeksin hâlâ FFP düzenlemeleri öncesi dönemin üzerinde olduğu gözlemlenmiştir. FFP öncesi ve sonrasına ilişkin ortalama endeks değerleri 107,65 ve 110,19 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 3.19: Almanya Bundesliga'ya İlişkin HHI Endeksi Sonuçları

3.4.2. Bundesliga - C5 Rekabetçi Denge Endeksi

C5 rekabetçi denge endeksine ilişkin yapılan hesaplamaların Herfindahl-Hirschman endeksinden kısmen ayrıldığı gözlemlenmiştir. Endeks özellikle Finansal Fair Play düzenlemeleri sonrası dönemin hemen başında Herfindahl-Hirschman endeksine göre daha dengeli bir trend izlemiştir. Bununla beraber FFP düzenlemeleri öncesi dönemde ortalama 136,09 olarak hesaplanan endeks değeri FFP düzenlemeleri sonrası dönemde 140,92 olarak gerçekleşmiştir. Rekabetçi dengenin en yüksek olduğu sezon 129,27 değeriyle Herfindahl-Hirschman endeksinde olduğu gibi 2002-2003 sezonu olurken her iki endeks rekabetçi dengeden en yoksun sezon özelinde ayrışmaktadır. Herfindahl-Hirschman endeksinde 2013-2014 sezonundaki 112,65 değeri endeksin en yüksek rekabetçi dengenin ise en düşük olduğu dönemi işaret ederken C5 rekabetçi denge endeksinde 2019-2020 sezonu rekabetçi dengeden en yoksun sezon olarak gerçekleşmiştir.

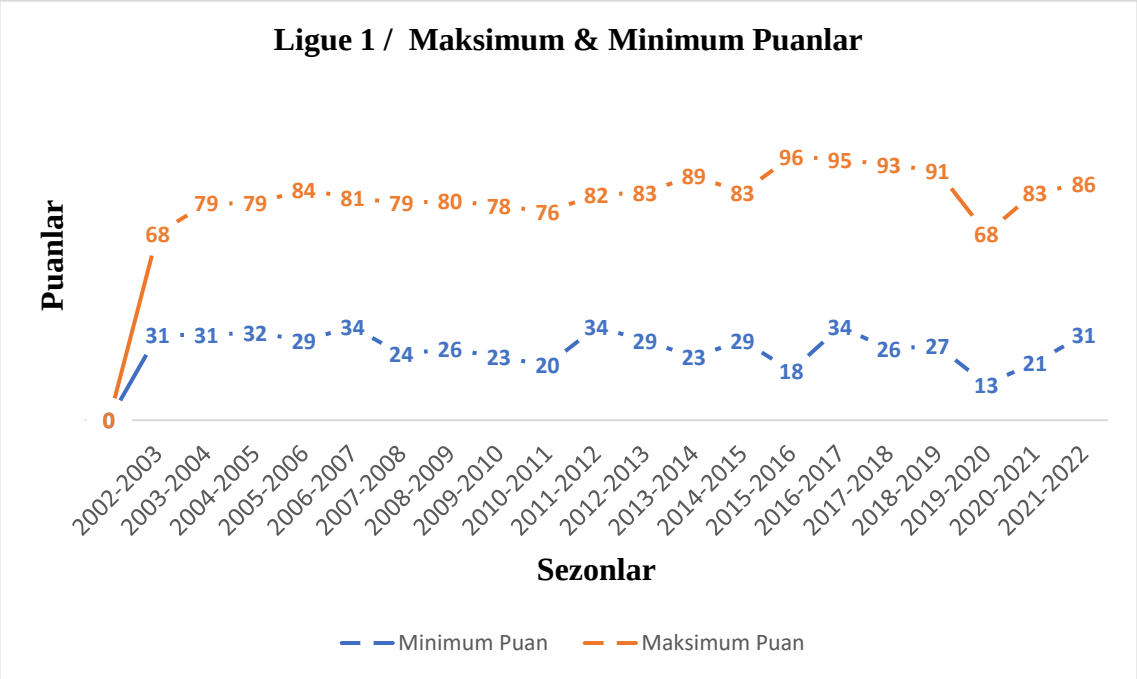

Grafik 3.20: Almanya Bundesliga'ya İlişkin C5 Endeksi Sonuçları

3.5. Fransa – Ligue 1

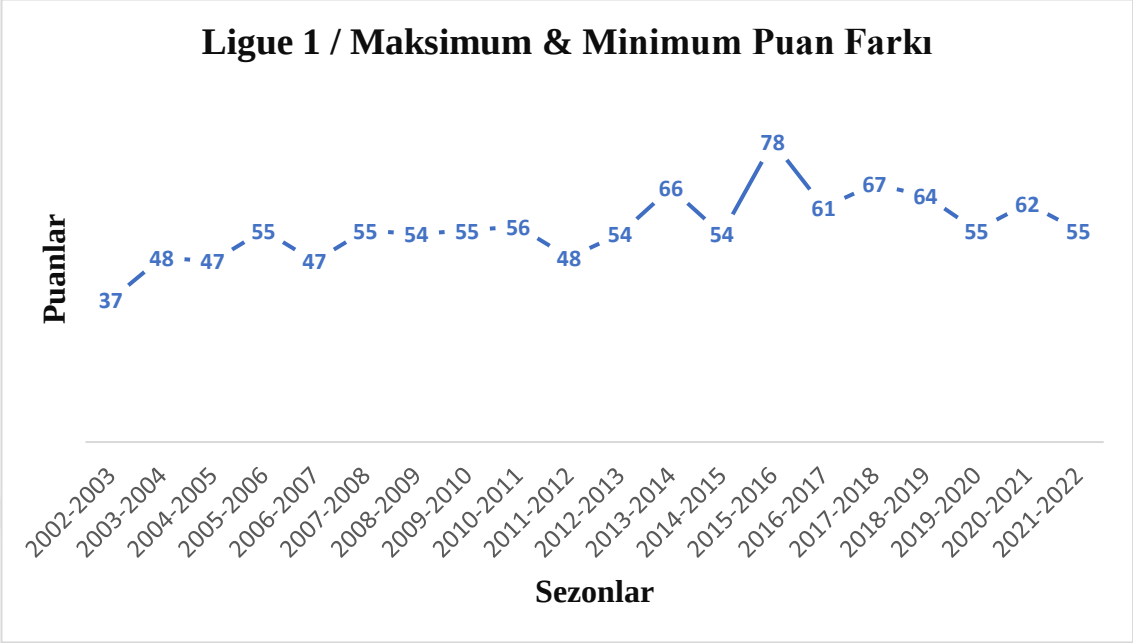
Avrupa'nın 5 büyük futbol ligi arasında gösterilen Fransa Ligue 1 tıpkı İngiltere Premier Lig ve İspanya La Liga örneklerinde olduğu gibi 20 takımla oynanmaktadır. Ligue 1 özelinde elde edilen 20 sezonluk puan tabloları vasıtasıyla ilgili dönem aralığında ligi ilk sırada tamamlayan takım ile ligi son sırada tamamlayan takımın kazanmış olduğu puanlar ortaya konmuştur (Grafik 3.21). Kazanılan maksimum puanın aynı zamanda daha fazla galibiyet yüzdesi anlamına geldiği düşünüldüğünde rekabetçi dengenin tam tersi yönünde hareket edeceği varsayımı yapılabilmektedir. Maksimum ve minimum puanların yer aldığı grafiğe destek niteliğinde sunulan maksimum ve minimum puan farklarına ilişkin veri (Grafik 3.22) ve sezon boyunca toplanan puanların yer aldığı verilerin görseline (Grafik 3.23) rekabetçi dengeye bir ön izlenim oluşturması amacıyla yer verilmiştir. 2002-2003 sezonuyla beraber başlayan süreçte Olympique Lyon takımı üst üste 6 sezon şampiyon olarak adeta monopol bir yapı oluşturmuştur. Sonraki sezonlarda şampiyon ekipler çeşitlilik gösterse de tıpkı İngiltere'deki Manchester City FC örneğinde olduğu gibi Paris Saint-Germain FC kulübünün yatırımcılar tarafından satın alınmasıyla beraber güçlü bir nakit akışı kulübün şampiyonluklara ambargo koymasına ve 10 sezonda 8 şampiyonluk elde edilmesine sebebiyet vermiştir. 2019-2020 sezonu tüm dünyada

etkisini gösteren pandemi koşulları nedeniyle Fransa Futbol Federasyonu tarafından 28. Hafta itibarıyla sona erdirilmiş olup ilgili haftada lider konumda bulunan Paris Saint-Germain FC takımı şampiyon ilan edilmiştir. Henüz oynanmamış 10 hafta bulunması nedeniyle çalışmanın sağlıklı sonuç vermesi adına 2019-2020 sezonu Fransa Ligue 1 özelinde hesaplamaya dahil edilmemiştir.

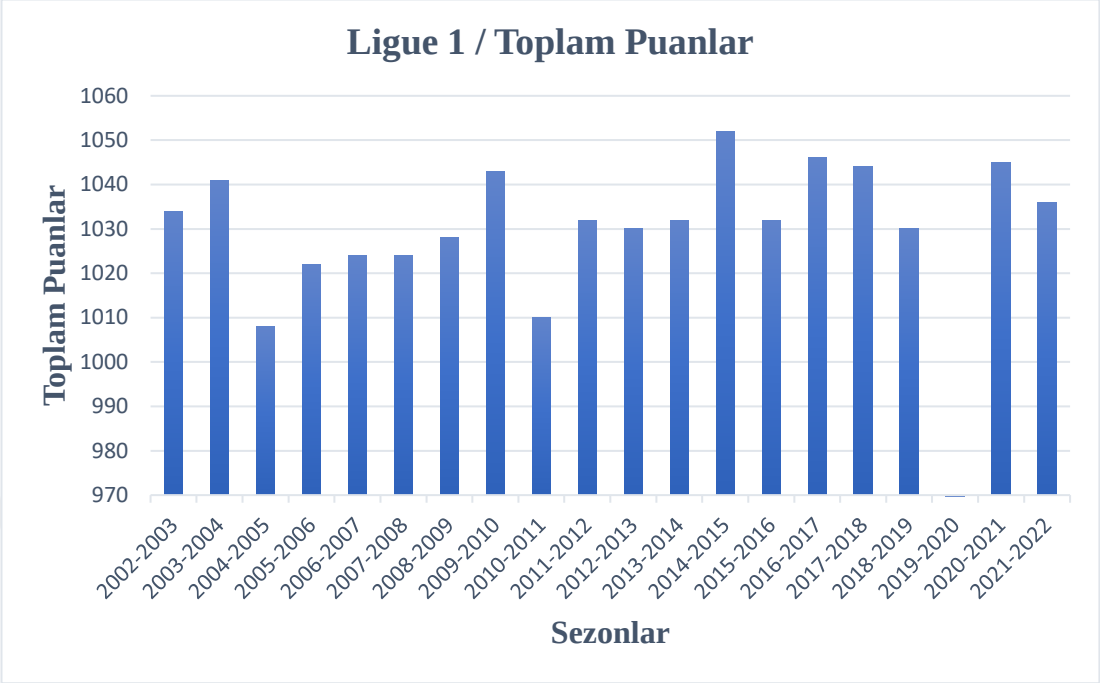
Grafik 3.21: Fransa Ligue 1'e İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Maksimum ve Minimum Puanlar

Rekabetçi dengeye bir ön izlenim sunan ve kazanılan maksimum & minimum puanlar incelendiğinde (Grafik 3.21) kazanılan puanlar açısından maksimum puan 2011-2012 sezonuyla beraber bir artış trendine girmiştir. 2011-2012 sezonu öncesindeki 9 sezona ilişkin maksimum puan ortalaması 78,22 olarak gerçekleşmişken sonraki 10 sezon ortalaması 88,10 olarak gerçekleşmiştir. (Pandemi nedeniyle erken tamamlanan 2019-2020 sezonu eksik maçlar bulunması nedeniyle hesaplama dışı bırakılmıştır.) Lig şampiyonunun daha fazla galibiyet aldığı anlamına gelen bu veri aynı zamanda rekabetçi dengenin azaldığına işaret etmektedir.

Grafik 3.22: Fransa Ligue 1'e İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Maksimum ve Minimum Puan Farkları

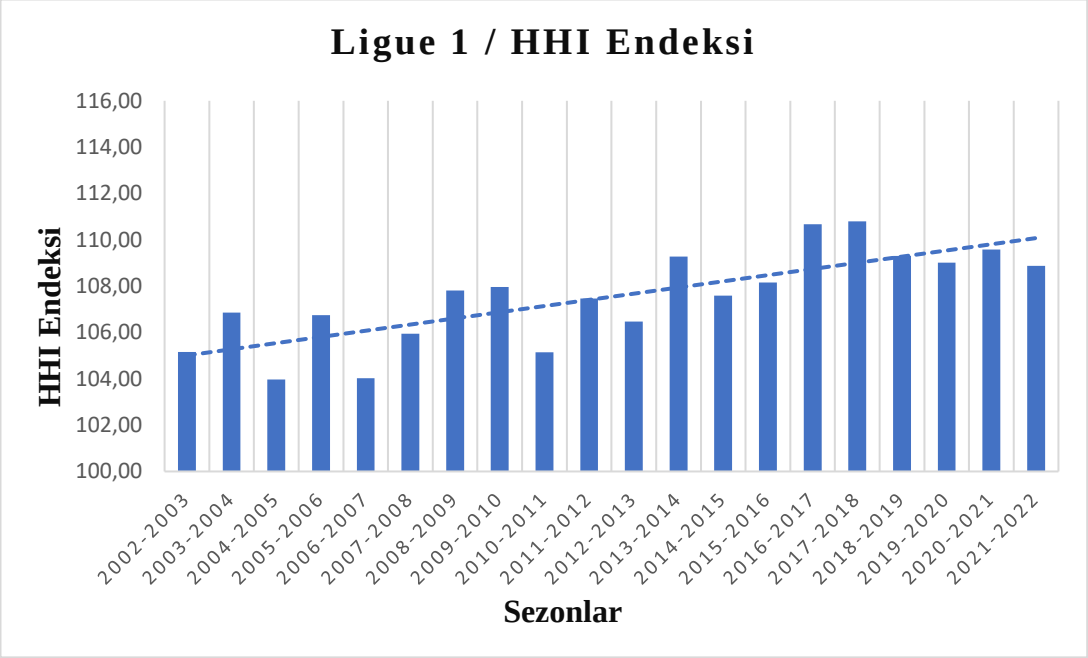
Sezonlar itibarıyla kazanılan toplam puanlar (Grafik 3.23) incelendiğinde 2019-2020 sezonu yaşanan pandemi süreciyle beraber ligin erken tamamlanması nedeniyle bir istisna olarak göze çarpacaktır. Bununla beraber 2011-2012 sezonu öncesindeki 9 sezonun puan ortalaması 1026 olarak gerçekleşirken FFP düzenlemeleri sonrası dönemdeki 10 sezonluk periyotta bu ortalama 1037,90 olarak gerçekleşmiştir. (Pandemi nedeniyle erken tamamlanan 2019-2020 sezonu eksik maçlar bulunması nedeniyle hesaplama dışı bırakılmıştır.) Artan bu puan ortalaması galibiyete 3 puanın, beraberliğe ise 1 puanın verildiği sistemde daha fazla maçın galibiyetle tamamlandığına işaret etmektedir ve bu da daha az rekabetçi denge anlamına gelmektedir. Bu trend yer verilen maksimum ve minimum puan farklarına ilişkin grafikte de gözlemlenebilmektedir. 20 sezonluk inceleme periyodunda puan farkının en az olduğu sezonlar FFP düzenlemeleri öncesindeki periyot için 2002-2003 sezonu (37 puan) FFP uygulamaları sonrasındaki dönem için ise 2011-2012 (48 puan) sezonunda gerçekleşmiştir.

Grafik 3.23: Fransa Ligue 1'e İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Toplam Puanlar

3.5.1. Ligue 1- Herfindahl-Hirschman Endeksi

Rekabetçi dengenin ölçülmesinde en çok kullanılan endeks olma niteliğindeki Herfindahl-Hirschman endeksi ile beraber Ligue 1 özelinde ortaya çıkan trend artış eğilimindedir. Bu kapsamda 2002-2022 yılları arasını kapsayan 20 yıllık dönemde zaman zaman azalmalar ve artmalar olsa dahi endeksin yukarı yönlü bir trend izlediği açıktır. Endekse ilişkin değerlerin artması rekabetçi dengenin azalması anlamına geleceği için zaman içerisinde rekabetçi dengenin Fransa Ligue 1 özelinde azaldığı gözlemlenmiştir. İlgili zaman aralığında 2004-2005 sezonu 103,97 ile endeksin sayısal olarak en düşük olduğu sezon olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna karşın 2017-2018 sezonu ise 110,80 ile sayısal olarak en yüksek endeks değerini almıştır. Bununla beraber 2016-2017 ve 2017-2018 sezonlarında zirveyi gören endeksin son yıllarda azalma eğilimine girdiği gözlemlenmektedir.

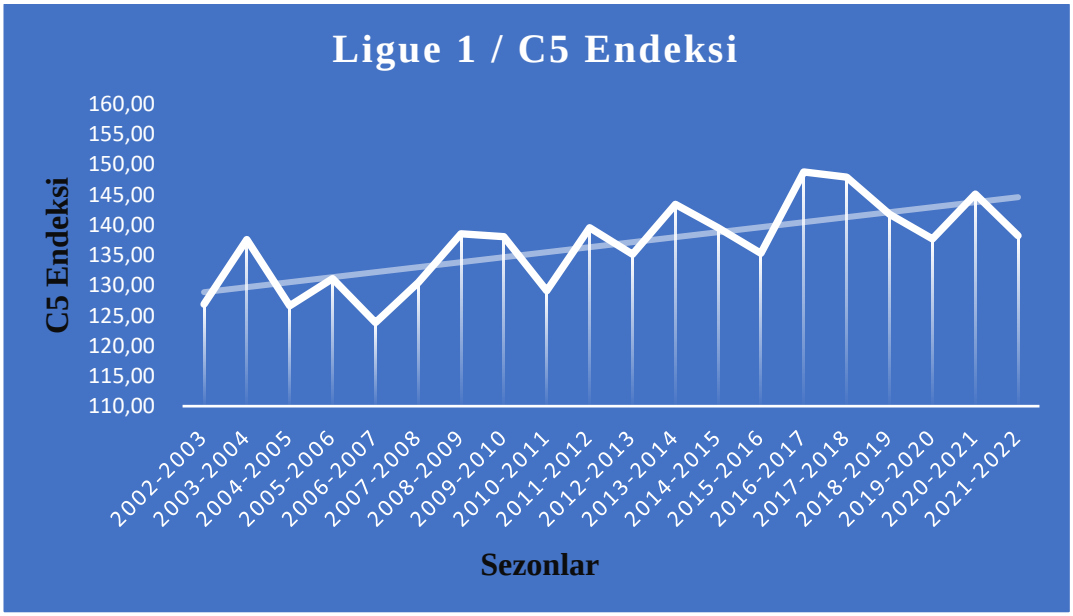

Grafik 3.24: Fransa Ligue 1'e İlişkin HHI Endeksi Sonuçları

Sezonlar özelinde inceleme yapıldığında 2009-2010 sezonuna kadar Olympique Lyon takımının büyük bir dominasyonu olduğu ve ilgili zaman aralığında 6 adet şampiyonluk kazandığı dikkati çekmektedir. Szymanski (2014) 'nin bahsettiği üzere büyük para ödüllerinin daha büyük paraların gelmesine vesile olacağı teorisi Olympique Lyon takımının şampiyon oldukça kazandığı para ödüllerinin diğer şampiyonluklar açısından önemli bir girdi olduğu teoriyi desteklemektedir. Pawlowski (2010) de yine bu konuya değinmiş ve gelir dağılımına ilişkin sistemin zengin kulüpleri daha zengin ve başarılı yaptığına yer vermiştir. Ek olarak Pawlowski vd. (2014)'deki makalesinde özellikle Şampiyonlar Ligi'nden gelen gelirlerin Avrupa Futbolu'nda rekabetçi dengeyi azaltıcı bir etkisinin olduğundan bahsetmiştir. 2012-2022 sezonları arasında ise Paris Saint-Germain FC kulübünün 8 şampiyonluğu göze çarpmaktadır. İncelemesi yapılan 20 sezonluk dönemde Olympique Lyon ve Paris Saint-Germain FC kulüplerinin dominasyonu gözlemlenmiştir. Bununla beraber bu sezonlara ilişkin yapılan incelemede 2012-2022 döneminde ilgili 10 sezona ilişkin Şampiyonlar Ligi'ne katılımdaki 30 koltuğun 18'i Paris Saint-Germain FC ve AS Monaco kulüpleri arasında bölüşülmüştür. Bu sıralamalar paranın parayı ve aynı zamanda başarıyı da getireceği teorisini destekler niteliktedir. (Müller vd., 2012; Pawlowski ve Anders, 2010).

3.5.2 Ligue 1- C5 Rekabetçi Denge Endeksi

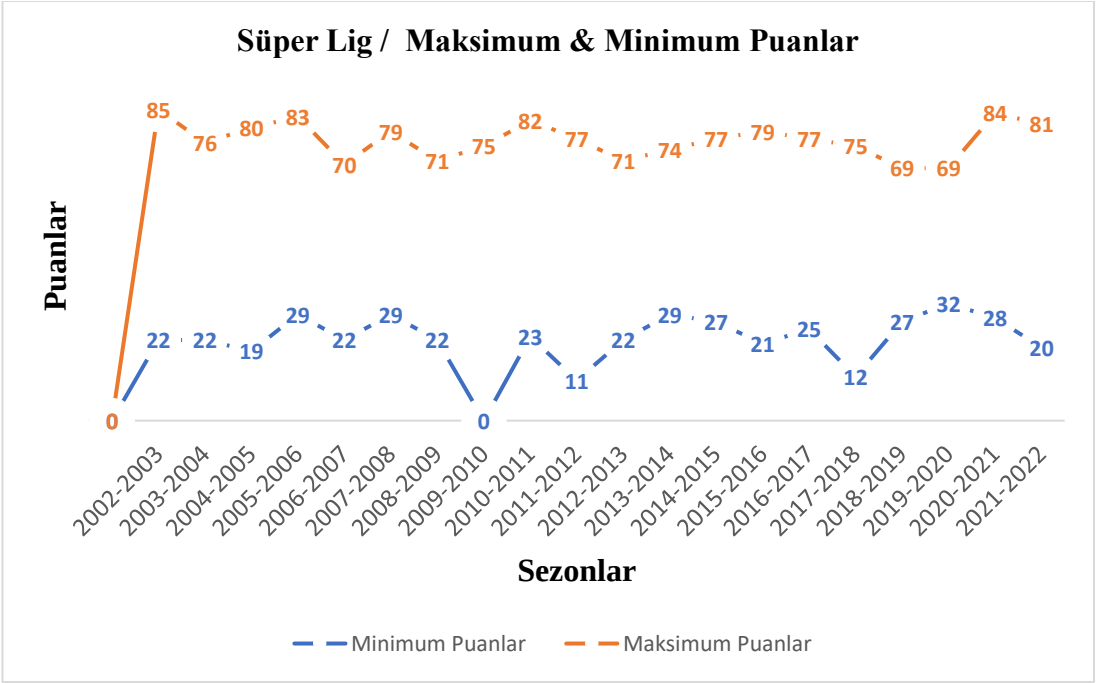
İlgili zaman aralığına ilişkin Fransa Ligue 1 özelinde hesaplanan C5 endeksinin tıpkı Herfindahl-Hirschman Endeksi'nde olduğu gibi yukarı yönlü bir trend izlediği ve bunun da rekabetçi dengenin azaldığı anlamına geldiği ortaya çıkarmıştır. Bununla beraber C5 rekabetçi denge endeksi tıpkı HHI endeksinde olduğu gibi 2016-2017 ve 2017-2018 sezonlarını endeksin sayısal olarak en yüksek olduğu rekabetçi dengenin ise en düşük olduğu sezonlar olarak belirlemiştir. Rekabetçi dengenin en yüksek olduğu sezon açısından ise her iki endeks arasında ayrışma mevcuttur. HHI endeksi 2004-2005 sezonunu analiz edilen dönem içerisinde rekabet dengesinin en yüksek olduğu sezon olarak yer verirken C5 endeksinde rekabet dengesinin en yüksek olduğu sezon 2006-2007 olarak ölçülmüştür. İki endeks arasındaki bu farklılığa ilişkin bir inceleme yapıldığında ise 2004-2005 sezonu C5 endeksinde ikinci sırada yer almış olup 2006-2007 sezonu ile arasında sadece 0,069 bir puan farkı bulunmaktadır ve bu farklılık oran olarak %5'e denk gelmektedir. Genel olarak her iki endekste de trendin benzer bir seyir izlediği göze çarpmaktadır. Ayrıca 2005-2006 sezonundaki ligin ilk sırasındaki ve son sırasındaki puan farkının 47 olması rekabetçi dengenin en yüksek olduğunu ve 2017-2018 sezonundaki puan farkının 67 olarak gerçekleşmesi de rekabetçi dengenin en düşük olduğu sezona ilişkin hesaplamaları destekleyici niteliktedir.

Grafik 3.25: Fransa Ligue 1'e İlişkin C5 Endeksi Sonuçları

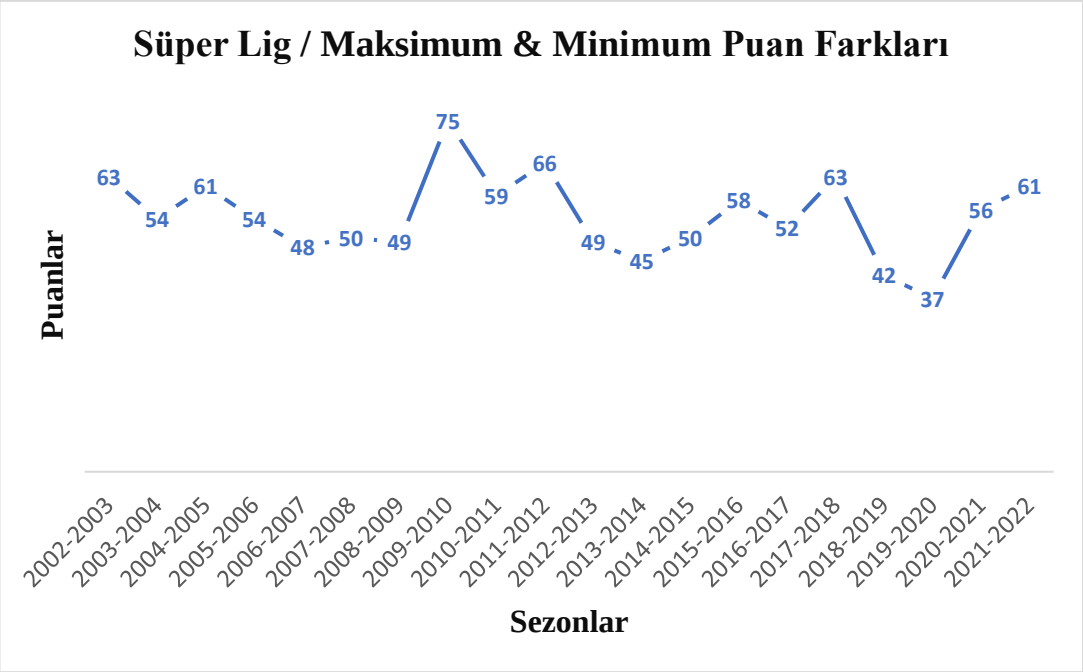
3.6. Türkiye - Süper Lig

Avrupa'nın 5 büyük futbol liginin yanında Türkiye Süper Lig'inde boy gösteren takımların nasıl bir performans sergilediğini gözlemleyebilmek adına derlenen 20 sezonluk veri setiyle beraber sezon içerisinde kazanılan toplam puanlar incelenmiştir. Yapılan incelemede 2009-2010 sezonu özelinde Ankaraspor'un şike iddiasıyla tüm maçlarını hükmen kaybettiği ve bu nedenle ligi 0 puanla son sırada bitirdiği resmi kayıtlara geçmiştir. Tıpkı Almanya Bundesliga'da olduğu gibi 18 takımın yarıştığı Türkiye Süper Ligi'nde pandemi döneminde alınan kararlarla birlikte 2020-2021 sezonu 21 takımla, 2021-2022 sezonu ise 20 takımla oynanmak durumunda kalmıştır. Süper Lig'e ilişkin incelemelerde tüm dünyayı etkisi altına alan pandemi koşullarının futbol dünyasında da birtakım değişikliklere yol açtığı gözlemlenmiştir. Pandemi koşulları nedeniyle ara verilen ancak daha sonra tekrardan başlayan ve tamamlanmasına karar verilen lig sürecinde bir alt lige düşürülme 2019-2020 sezonu özelinde kaldırılmıştır. Bu kapsamda istisna olarak adlandırılabilecek 2020-2021 ve 2021-2022 sezonları rekabetçi dengeye ilişkin hesaplamalarda kapsam dışı bırakılmış ve hesaplamaya dahil edilmemiştir.

Grafik 3.26: Türkiye Süper Lig'ine İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Maksimum ve Minimum Puanlar

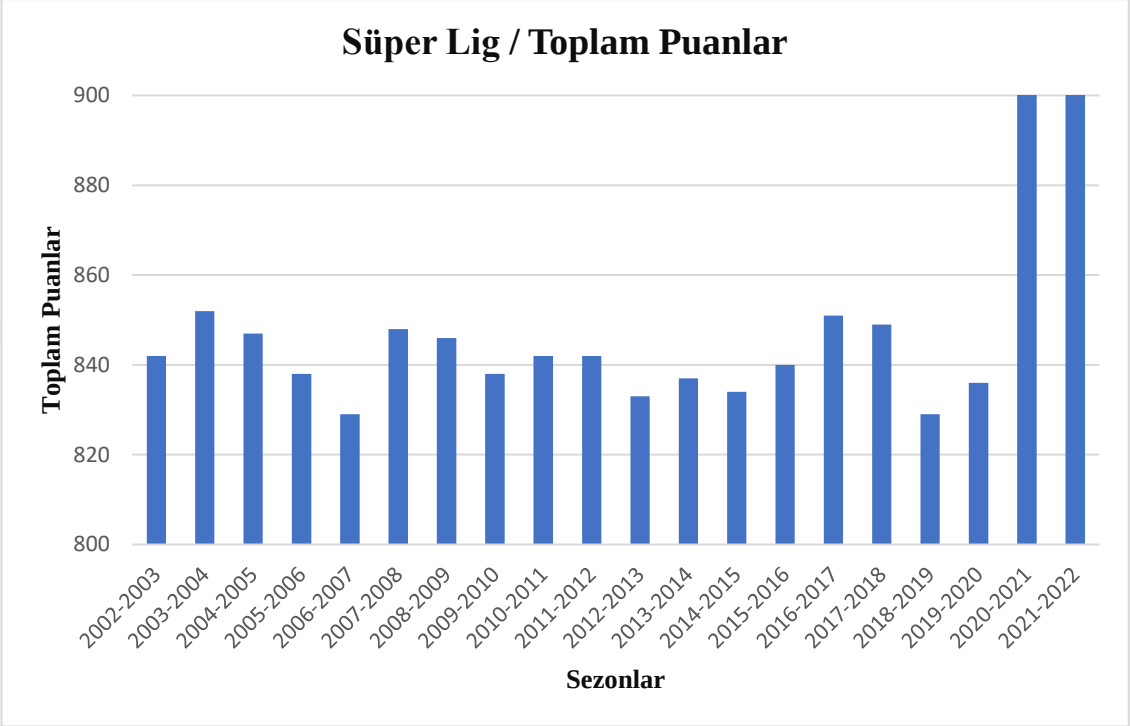
Avrupa'nın diğer liglerine nazaran kulüp satın almaları gibi dengeleri değiştirecek uygulamaların yaşanmadığı Süper Lig'de şampiyon olan takım çeşitliliği göze çarpmaktadır. 3 büyükler olarak bilinen Beşiktaş, Fenerbahçe ve Galatasaray gibi takımlara karşın Bursaspor, Trabzonspor ve Başakşehir FK gibi kulüpler de yarışmacı olmuş ve analiz edilen 20 sezonun 3'ünde ipi göğüslemeyi başarmıştır.

Grafik 3.27: Türkiye Süper Lig'ine İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Maksimum ve Minimum Puan Farkları

Ligi ilk sırada ve son sırada tamamlayan takımların kazanmış olduğu puanlar özelinde yapılan incelemede 2009-2010 sezonunda Ankaraspor takımının cezalandırılması süreciyle beraber ligi son sırada 0 puanla tamamlaması bir istisna olarak göze çarpmaktadır. Bununla beraber FFP uygulamalarının gündeme geldiği 2011-2012 sezonu sonrası ligi ilk sırada tamamlayan takımların düzenlemeler öncesindeki döneme göre nispeten daha az puan topladığı görülmektedir. 2011-2012 sezonu öncesi ligi şampiyon tamamlayan takımın kazanmış olduğu puan ortalaması 77,88 olarak hesaplanırken sonrasındaki dönemde bu ortalama 74,22'ye gerilemiştir (2020-2021 ve 2021-2022 sezonları yarışan takım sayısının değişmesi nedeniyle hesaplama dışında bırakılmıştır). Maksimum puan toplayan ekip ile minimum puan toplayan ekiplere ilişkin puan farkları incelendiğinde dalgalı bir seyir izlediği

görülmektedir. 2015-2016 sezonuyla beraber azalış eğilimine giren fark 2019-2020 sezonuyla beraber minimum seviyeye inmiş olsa da pandemi süreciyle beraber tekrar yukarı tırmanmaya başlamıştır.

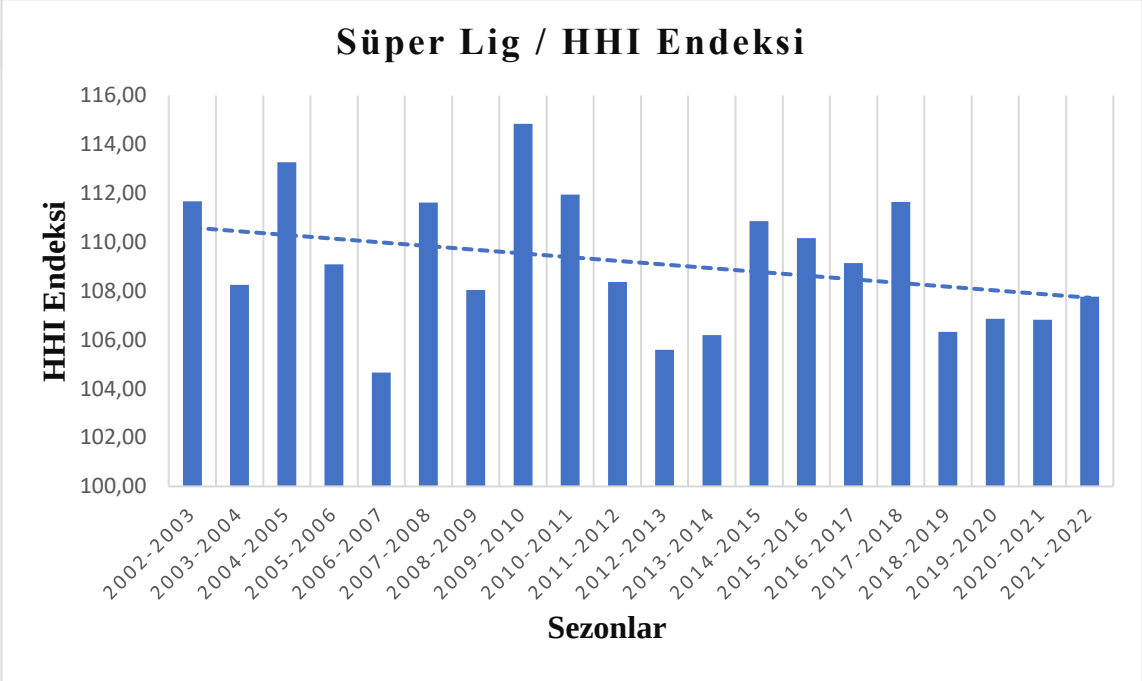

Grafik 3.28: Türkiye Süper Lig'ine İlişkin Sezon Bazlı Kazanılan Toplam Puanlar

3.6.1. Süper Lig - Herfindahl-Hirschman Endeksi

Türkiye Süper Ligi'ne özgü yapılan hesaplamalarda dalgalı bir seyir izlediği gözlemlenen endeks değerinin periyoda ilişkin genel bir incelemede aşağı yönlü olduğu görülmektedir. Özellikle 2009-2010 sezonunda 114,85 değeriyle zirveyi gören endeks sonraki dönemde ciddi oranda azalmış ve 2012-2013 sezonunda 105,60 olarak ölçülmüştür. 2012-2013 sezonu sonrası tekrar dalgalı bir seyir izleyen endekse ilişkin ortalama Finansal Fair Play düzenlemeleri öncesi dönem için 110,38 olarak hesaplanırken Finansal Fair Play sonrasındaki 9 sezon için ise (2020-2021 ve 2021-2022 sezonları kapsam dışı bırakılmıştır) 108,35 olarak ölçülmüştür. Endeksin 100 değerine yaklaşmasının rekabetçi dengenin arttığı anlamına geldiği düşünüldüğünde her ne kadar sınırlı olsa da rekabetçi dengeye ilişkin bir gelişmeden söz edilebilir. Son yıllarda İngiltere'de Manchester City FC, İspanya'da Real Madrid ve FC Barcelona,

İtalya'da Juventus, Almanya'da Bayern Münih, Fransa'da Paris Saint-Germain FC gibi kulüplerin oluşturduğu dominasyona benzer bir durum Türkiye Süper Lig'i için söz konusu olmamıştır. 2006-2007 sezonuna ilişkin 104,66 olarak hesaplanan endeks 20 yıllık periyot özelindeki en düşük endeks değeri olurken 2012-2013 ve 2013-2014 sezonlarında bu değere yakınsayacak bir performans sergilemiştir. Rekabetçi denge penceresinden bakıldığında her ne kadar inişli çıkışlı bir seyir izlese de HHI endeksinin azalma eğiliminde olduğu Türkiye Süper Lig, Avrupa futbolunun zirvesindeki 5 büyük ligden ayrışmaktadır.

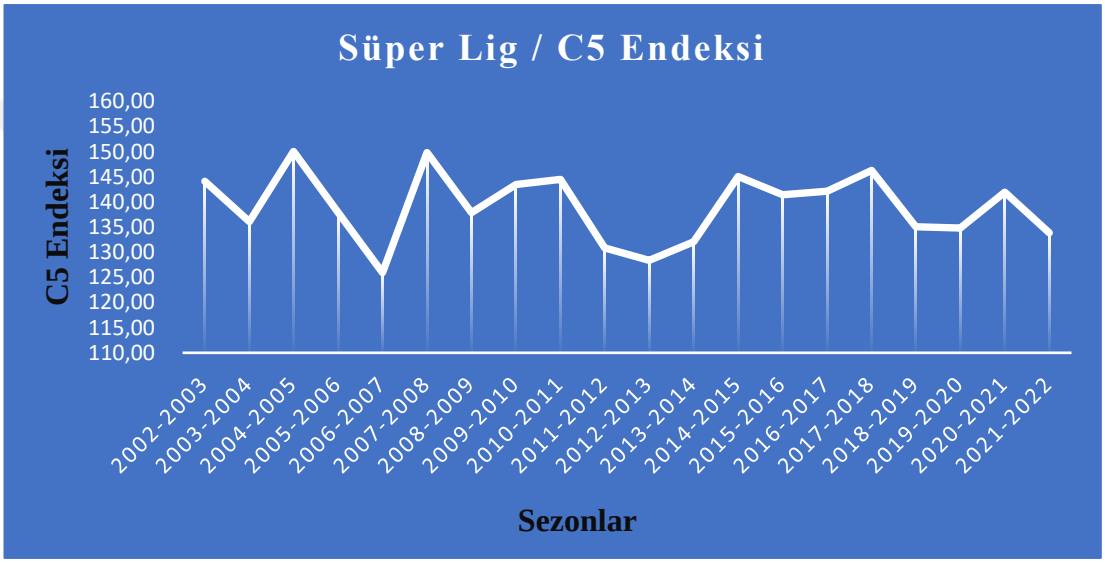

Grafik 3.29: Türkiye Süper Lig'ine İlişkin HHI Endeksi Sonuçları

3.6.2. Süper Lig - C5 Rekabetçi Denge Endeksi

Diğer liglerde olduğu gibi Herfindahl-Hirschman endeksinin çıktılarının ne kadar sağlıklı olduğuna ilişkin bir fikir oluşturması adına rekabetçi dengeye C5 endeksi yönünden bakıldığında Türkiye Süper Ligi özelinde tıpkı HHI endeksinde olduğu gibi dalgalı bir seyir izlediği gözlemlenmiştir. Her ne kadar dalgalı bir seyir göstermeleri açısından benzerlik gösterseler de endeks değerinin en yüksek olduğu sezon yani rekabetçi dengenin en düşük olduğu sezon incelendiğinde HHI endeksindeki 2009-2010 sezonunun aksine 2004-2005 sezonu 150,04 değeriyle

rekabetçi dengeden en uzak sezon olarak öne çıkmıştır. Rekabetçi dengenin en yoğun olduğu sezon özelinde her iki endeks karşılaştırıldığında ise bu sefer çıktı aynı olmuştur ve 2006-2007 sezonu her iki endekste de rekabetçi dengenin en yoğun yaşandığı sezon olarak göze çarpmaktadır. Finansal Fair Play düzenlemeleri öncesindeki 9 sezona ilişkin ortalama C5 rekabetçi denge endeksi 141,08 olarak gerçekleşirken düzenlemelerin gündeme geldiği 2011-2012 sezonu ve sonrasındaki 9 sezon için ortalama 137,43 olarak hesaplanmıştır.

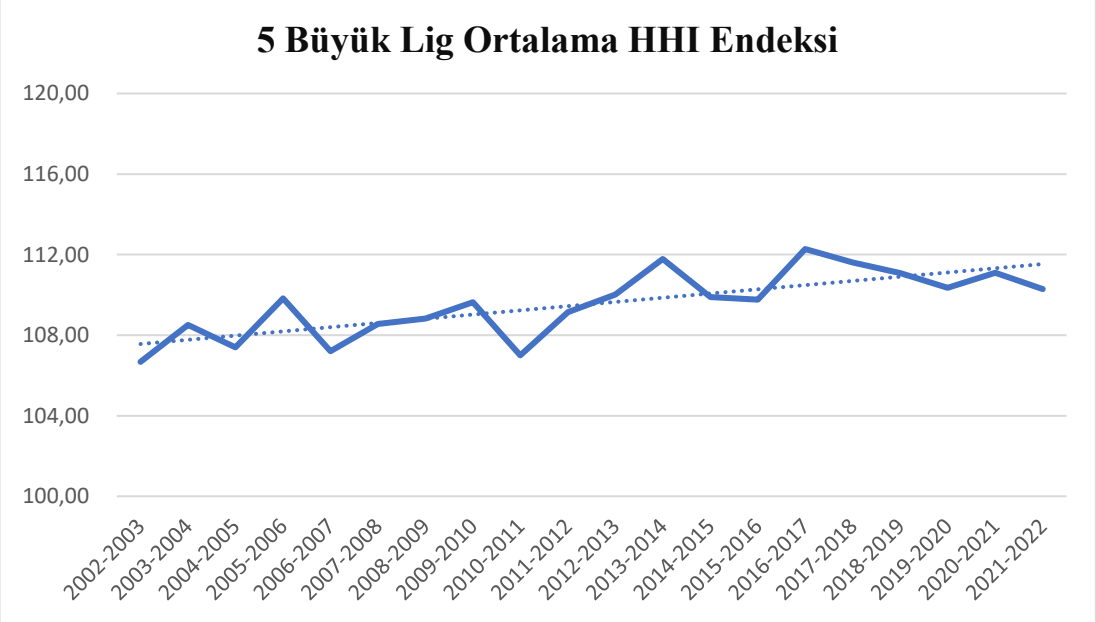

Grafik 3.30: Türkiye Süper Lig'ine İlişkin C5 Endeksi Sonuçları

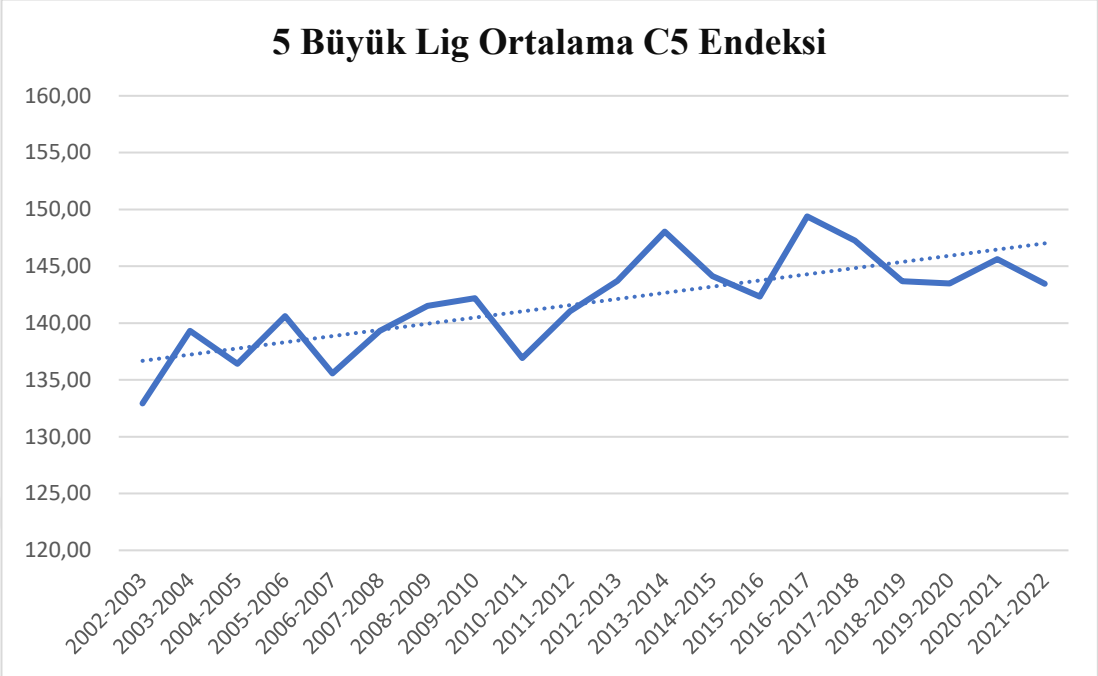
SONUÇ

Finansal Fair Play düzenlemelerinin rekabetçi dengeyi ne yönde etkileyeceği, düzenlemelerin amacına ulaşıp ulaşmayacağı, finansal anlamda güçlü takımların gücü nispeten kısıtlı olan takımlara karşı her geçen gün daha da fazla açtığı aranın kapanıp kapanmayacağı gibi sorular ve bununla birlikte düzenlemelerin ne kadar efektif olduğu, yasal ve gerekli olup olmadığı gibi birtakım eleştiriler ortaya çıkmıştır. Bu soru ve eleştirilerin cevaplanabilmesi amacıyla hazırlanan bu çalışmada Finansal Fair Play düzenlemelerinin İngiltere Premier Lig, İspanya La Liga, İtalya Serie A, Almanya Bundesliga, Fransa Ligue 1 ve Türkiye Süper Lig'ine ilişkin rekabetçi denge üzerindeki etkileri saptanmaya çalışılmıştır. Eleştirilerin gündeme geldiği dönemde henüz ortada bir veri olmaması en büyük handikap iken bu çalışmayla beraber düzenlemeler sonrasındaki 11 sezonun ampirik veriler yardımıyla incelenebilmesi mümkün olmuştur. Düzenlemelerin gündeme geldiği 2011-2012 sezonu öncesindeki 9 sezon ve sonrasındaki 11 sezonun incelenmesiyle beraber düzenlemelerin etkisi geniş bir zaman aralığı için ortaya konulabilmiştir. Uygulamanın gündeme geldiği dönemde en büyük endişe, güçlü olan takımlarla finansal anlamda güçsüz olan takımlar arasındaki mevcut hiyerarşinin aynen devam edeceği olmuştur. Güçlü olanın daha da güçleneceği bir dönemde özellikle küçük takımların finansmana erişim noktasında sıkıntı çekeceği ve harcama gücünün azalacağı eleştirisi ortaya konmuştur. Düzenlemenin sonuçlarına ilişkin en önemli korku rekabetçi dengenin azalması ve takımlar arasında yer alan hiyerarşide bir değişiklik olmaması idi. (Szymanski,2014). Bununla beraber ortaya çıkan bulgular neticesinde diğer 5 büyük ligden farklı bir trend izleyen Türkiye Süper Lig'ini dışarıda bırakacak olursak rekabetçi dengenin azalacağı yönündeki eleştiriler ve endişeler Avrupa'nın 5 büyük futbol ligi için haklı çıkmıştır. Özellikle 2010-2011 sezonuyla beraber rekabetçi denge özelinde ciddi bir azalma olduğu dikkat çekmekte ve İngiltere için Manchester City FC, İspanya için Real Madrid CF ve FC Barcelona, İtalya için Juventus, Almanya için Bayern Münih ve Fransa için Paris Saint-Germain FC takımlarının ligi ilk sırada bitirebilme noktasında ciddi dominasyonları göze çarpmaktadır. 2015-2016 sezonunda İngiltere'de Leicester City, 2020-2021 sezonunda İspanya'da Atletico Madrid ve yine 2020-2021 sezonunda Fransa'da LOSC Lille gibi takımların başarıları yapılan peri masalı benzetmeleriyle

beraber bu sezonların istisnai sezonlar olduğu konusunda bize açık bir fikir sunmaktadır. Çalışmada kullanılan her iki endeks (Herfindahl-Hirscman Rekabetçi Denge Endeksi ve C5 Rekabetçi Denge Endeksi) de aynı yönde sonuçlar vermiş olup bu sonuçlar Müller (2012)'de tahmin edildiği üzere rekabetçi dengenin negatif etkilendiğini ortaya koymuştur. Bununla beraber rekabetçi dengede yaşanan düşüşte bu düzenlemelerin tek etken olduğunu söylemek mümkün değildir. Özellikle Fransa'da Paris Saint-Germain FC ve İngiltere'de Chelsea FC, Manchester City FC gibi takımların finansal olarak güçlü isimler tarafından satın alınması ve bunlara ek olarak yayın gelirleri, sponsorluk gelirleri gibi kalemlerde yaşanan gelişmeler de rekabetçi dengenin negatif etkilenmesinde önemli rol oynamıştır. Bununla beraber Almanya, İtalya, İspanya gibi liglerde satın almaların sınırlı kalması ve rekabetçi dengenin negatif bir trend izlemesindeki etkisinin çok düşük olması nedeniyle FFP düzenlemeleri bu negatif trendin en önemli ayağı olarak dikkat çekmektedir. Avrupa'nın 5 büyük liginin tam aksi yönünde bulgular içeren Türkiye Süper Lig'i dışarıda bırakılarak hazırlanan ortalama Herfindahl Hirschman Endeksi (Grafik 4.1) ve C5 Rekabetçi Denge Endeksi (Grafik 4.2) 2010-2011 sezonu sonrasındaki dönemde rekabetçi dengede yaşanan düşüşü gözler önüne sermektedir.

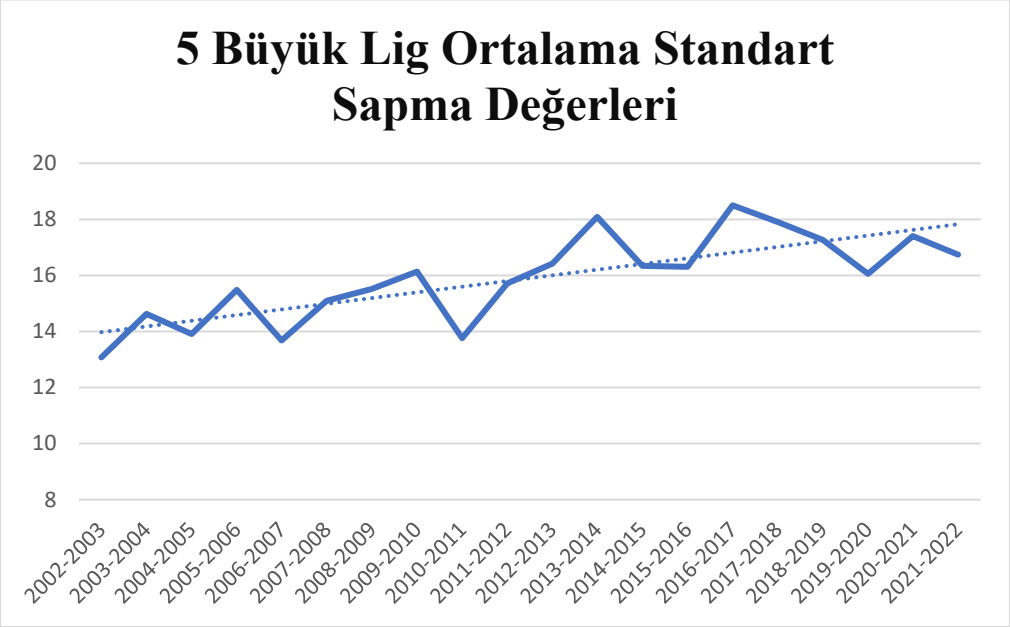

Grafik 4.1: 5 Büyük Lig Ortalama HHI Endeksi Sonuçları

Grafik 4.2: 5 Büyük Lig Ortalama C5 Endeksi Sonuçları

Herfindahl-Hirschman Rekabetçi Denge Endeksi ve C5 Rekabetçi Denge Endeksi'ne ilişkin verilerin ortaya koymuş olduğu FFP düzenlemeleri sonrasındaki döneme ilişkin rekabetçi dengedeki düşüş bu 5 büyük ligin ortalama standart sapma verileriyle (Grafik 4.3) de paralellik göstermektedir. Verilerin ortalamaya göre yayılımını gösteren standart sapma verisi de tıpkı hesaplaması yapılan rekabetçi denge endeksleri gibi 2010-2011 sezonu sonrasında artış eğilimine geçmiş ve rekabetçi dengenin azaldığına işaret etmiştir.

Grafik 4.3: 5 Büyük Lig Ortalama Standart Sapma Sonuçları

Finansal Fair Play düzenlemeleri bir bütün olarak iyi niyetli hedeflerle ve Avrupa futbolunda olumlu değişimi kolaylaştırmak amacıyla tasarlanmıştır ve bu nedenle artık günümüz futbolunun önemli ve temel bir unsuru haline gelmiştir. Avrupa futbolundaki mali açıdan ortaya çıkan bozukluklar UEFA'nın rekabetçi dengeden ziyade finansal dengenin korunmasını amaçlamasına neden olmuştur. Bu bağlamda FFP düzenlemeleri rekabetçi dengenin azalmasına neden olsa bile, Avrupa futbolunun kötüleşen mali durumu karşısında istikrar ve düzeltici eylem ihtiyacı düzenlemeleri zorunlu kılmıştır. Bununla beraber her ne kadar üzerinden belirli bir süre geçmiş olsa da UEFA'nın belirlemiş olduğu başa baş noktasına ilişkin kabul edilebilir sapma oranları nedeniyle düzenlemelerin tam etkileri henüz ölçülememektedir. Bununla beraber daha sağlıklı sonuçlar elde edilebilmesi adına benzer çalışmaların sonraki yıllarda da yapılması ve düzenlemelerin etkisinin ölçülmesi uygulamanın sürekliliği adına önemli olacaktır.

KAYNAKÇA

A.T. Kearney, 2010 : Is European Football Too Popular to Fail? EU Football Sustainability . USA

Akşar, T., 2005 : Endüstriyel Futbol. Literatür Yayınları

Akşar, T., 2013: *Krizdeki Futbol.* Literatür Yayınları.

Akşar, T., 2016 : Bu finansal yapılarla sportif performans zor.

Aktaş, H., & Mutlu, S. 2016 : Futbolda finansal sürdürülebilirlik kapsamında "Finansal Fair Play başa baş kuralı" ve Beşiktaş Futbol Kulübü üzerinde bir uygulama.

Aktifbank, 2022 : Ekolig Raporu 2022. İstanbul: Aktifbank.

Anadolu Ajansı, 2022 : Anadolu Ajansı Resmi Web Sitesi. https://www.aa.com.tr/tr/dunyadan-spor/dunya-kupasi-katara-ekonomik-ve-kulturel-alanda-onemli-kazanimlar-sagladi adresinden alındı

Barajas, A., Sanchez, L. C., & Fernandez, P. 2019 : Sports finance: revenue sources and financial regulations in European football. Sports (and) Economics.

Besson, R., Poli, D. R., & Ravenel, L. 2019 : Financial analysis of the transfer market in the big-5 European leagues (2010-2019).

Biçer, T., 2008 : Sporda Toplam Kalite Yönetimi ve Futbol Uygulamaları. Beyaz Yayınları.

Birkhäuser, S., Kaserer, C., & Urban, D., 2017 : Did UEFA's Financial Fair Play Harm Competition in European Football Leagues? Review of Managerial Science.

Brand Finance Institute, 2022 : Football 50 2022. İngiltere: Brand Finance Institute.

Budzinski, O. 2014 : The competition economics of financial fair play. Ilmenau Economics Discussion Papers No. 85.

Centre International d'Etude du Sport. 2019 : CIES Football Observatory Monthly Report.

Deloitte LLP. 2018 : Deloitte Football Money League 2018. Deloitte Sports Business Group.

Deloitte LLP. 2019 : Deloitte Football Money League 2019. Deloitte Sports Business Group.

Deloitte LLP. 2020 : Deloitte Football Money League 2020. Deloitte Sports Business Group.

Deloitte LLP. 2021 : Deloitte Football Money League - 2021. Deloitte Sports Business Group.

Deloitte LLP. 2022 : Deloitte Football Money League - 2022. Deloitte Sports Business Group

Depken, C. A. 1999 : Free-Agency and the Competitiveness of Major League Baseball. *Review of Industrial Organization* .

Etimoloji Türkçe. 2022 : *https://www.etimolojiturkce.com/kelime/futbol.*

FIFA, 2022 : *FIFA Resmi Web Sitesi*. http://www.fifa.com/classicfootball/history/the-game/origins.html). adresinden alındı

FIFA, 2022 : *FIFA Resmi Web Sitesi*. https://www.fifa.com/about-fifa adresinden alındı

FIFA, 2022 : *FIFA Resmi Web Sitesi*. https://www.fifa.com/inside adresinden alındı

FIFA, 2022 : *FIFA Resmi Web Sitesi*. http://www.fifa.com/aboutfifa/organisation/confederations/ adresinden alındı

FIFA, 2022 : *FIFA Resmi Web Sitesi*. https://www.fifa.com/tournaments adresinden alındı

FIFA, 2022 : *FIFA Resmi Web Sitesi*. Turnuvalar: https://www.fifa.com/tournaments adresinden alındı

FIFA, 2022 : http://www.fifa.com/classicfootball/history/game/historygame2.html adresinden alındı

Franck, E. 2010 : Private firm, public corporation or member's association – Governance structures in European football. *International Journal of Sport Finance*.

Freestone, C. J., & Manoli, A. E. 2017 : Financial fair play and competitive balance in the Premier League. *Sport, Business, Management: an International Journal*.

Goossens, K. 2006 : Competitive balance in european football: comparison by adapting measures: national measure of seasonal imbalance and Top 3. *Rivista di Diritto ed Economia dello Sport*.

Güngör, A. 2014 : Futbol endüstrisinde sportif başari ile finansal performans arasindaki ilişkinin analizi ve Türkiye uygulaması. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.

Hall, S., Szymanski, S., & Zimbalist, A. S. 2002 : Testing causality between team performance and payroll: The cases of Major League Baseball and English soccer. *Journal of Sports Economics*.

Hassan, D., & Trenberth, L. 2012 : Managing Sport Business An Introduction. *Routledge*.

Jeanrenaud, C. 2006 : Sponsorship. C. Jeanrenaud içinde, *Handbook on the Economics of Sport,*. Edward Elgar Publishing.

Jennet, N. 1984 : Attendances, uncertainty of outcome and policy in scottish league football. *Scottish Journal of Political Economy*.

Karpavičius, T., & Jucevicius, G. 2009 : The application of the business system concept to the analysis of football business. *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics*.

Michie, J., & Oughton, C. 2004: Competitive Balance in Football: Trends and Effects. *Sports Nexus*.

Mungan, S. 1995 : Sporda Motivasyon Faktörü Olarak Ödül ve Ceza. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Müller, J. C., Lammert, J., & Hovemann, G. 2012: The Financial Fair Play Regulations of UEFA: An Adequate Concept to Ensure the Long-Term Viability and Sustainability of European Club Football? *International Journal of Sport Finance*.

Owen, P. D., & King, N. 2014 : Competitive balance measures in sports leagues: The effects of variation in season length. *Economic Inquiry*.

Owen, P. D., Ryan, M., & Weatherston, C. R. 2007 : Measuring Competitive Balance in Professional Team Sports Using the Herfindahl-Hirschman Index. *Review of Industrial Organization.*

Pawlowski Tim, C. B. 2014 : Top Clubs' Performance and the Competitive Situation in European Domestic Football Competitions. *Journal of Sports*.

Pawlowski, T. 2010 : Football – a passion's economy. *Sportwissenschaft*.

Peeters, T., & Szymanski, S. 2014 : Financial fair play in European football. *Economic Policy, Volume 29.*

Pehlivan, Z., & Konukman, F. 2004 : Beden eğitimi öğretmenleri ile diğer branş öğretmenlerinin problem çözme becerisi açısından karşılaştırılması. *Ankara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*.

Perry, S., & Leach, S. 2012 : *The European Club Footballing Landscape – Club Licensing Benchmarking Report Financial Year 2010.* UEFA.

Roberts, T. 2014 : When Bigger Is Better: A Critique of the Herfindahl-Hirschman Index's Use t s Use to Evaluate Mer aluate Mergers in Network Industries gers in Network Industries . *Pace Law Review*.
Play rules . *Hamburgisches WeltWirtschaftsInstitut Policy Paper*.

Rottenberg, S. 1956 : The Baseball Players' Labor Market. *Journal of Political Economy*.

Saban, M., & Demirci, F. 2016 : Finansal fair play ve türkiye'deki dört büyük futbol kulübünün uyum düzeyinin incelenmesi. *Mali Çözüm*.

Sağlam, N. 2016 : Türk kulüplerde UEFA'nın Finansal Fair-Play uygulaması ve finansal sürdürülebilirlik.

Sass, M. 2014 : Glory Hunters, sugar Daddies, and long-term competitive balance under UEFA financial fair play. *Journal of Sports Economics*.

Sert, M. 2000 : *Gol Atan Galip - Futbolsa Sosyolojik Bir Bakış.* İstanbul: Bağlam Yayınları.

Statista.com 2022: *Statista*. https://www.statista.com/statistics/266636/best-paid-soccer-players-in-the-2009-2010-season/ adresinden alındı

Statista.com 2022: *Statista*. https://www.statista.com/statistics/263304/transfer-fees-the-10-most-expensive-transfers-in-soccer-ever/ adresinden alındı

Szymanski, S. 2014 : Fair is foul: A critical analysis of UEFA financial fair play. *International Journal of Sport Finance*.

Szymanski, S., & Hoehn, T. A. 1999 : The Americanization of European Football. *Economic Policy*.

Szymanski, S., & Smith, R. P. 1997: The English Football Industry: Profit, Performance and Industrial Structure. *International Review of Applied Economics*.

Transfermarkt. 2022 : Transfermarkt resmi sitesi: https://www.transfermarkt.com.tr/statistik/wertvollstetransfers adresinden alındı

Türkiye Futbol Federasyonu. 1992 : *Türk Futbol Tarihi I. Cilt.* İstanbul: Türkiye Futbol Federasyonu Yayınları.

UEFA, 2010 : *UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations - Edition 2010.* UEFA.

UEFA, 2012 : *The European Club Footballing Landscape- Club Licensing Benchmarking Report Financial Year 2010.* UEFA.

UEFA, 2013 : *UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations- Edition 2012.* Nyon: UEFA.

UEFA, 2022 : *UEFA Resmi Web Sitesi*. https://www.uefa.com/insideuefa/about-uefa/ adresinden alındı

UEFA, 2022 : *UEFA Resmi Web Sitesi*. https://www.uefa.com/insideuefa/ adresinden alındı

UEFA, 2022 : *UEFA Resmi Web Sitesi*. https://www.uefa.com/ adresinden alındı

Vöpel, H. 2011 : Do We Really Need Financial Fair Play in European Club Football? An Economic Analysis. *DICE Report*.

Vöpel, H. 2013 : Is Financial Fair Play really justified? An economic and legal assessment of UEFA's Financial Fair

Yeldan, E. 2014 : Yerkürenin En Büyük Oyunu. *İktisat ve Toplum Dergisi*.

EKLER

İngiltere-Premier Lig Puan Tabloları

Sıralama	02-03	03-04	04-05	05-06	06-07	07-08	08-09	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20	20-21	21-22
1	83	90	95	91	89	87	90	86	80	89	89	86	87	81	93	100	98	99	86	93
2	78	79	83	83	83	85	86	85	71	89	78	84	79	71	86	81	97	81	74	92
3	69	75	77	82	68	83	83	75	71	70	75	82	75	70	78	77	72	66	69	74
4	67	60	61	67	68	76	72	70	68	69	73	79	70	66	76	75	71	66	67	71
5	64	56	58	65	60	65	63	67	62	65	72	72	64	66	75	70	70	62	66	69
6	60	56	58	63	58	60	62	64	58	64	63	69	62	63	69	63	66	59	65	58
7	59	53	55	58	56	58	53	63	54	56	61	64	60	62	61	54	57	59	62	56
8	52	53	52	56	55	57	51	61	49	52	49	56	56	60	46	49	54	56	61	52
9	51	52	52	55	54	55	51	50	48	52	46	50	54	51	46	47	52	54	59	51
10	50	50	47	51	52	49	50	50	47	47	46	49	48	50	45	44	52	54	59	51
11	49	48	46	50	50	46	45	47	47	47	44	45	47	47	45	44	50	52	55	49
12	49	47	45	48	46	43	45	46	46	47	43	42	47	47	44	44	49	49	45	48
13	48	45	44	47	43	42	41	44	46	45	42	40	44	45	44	42	45	44	45	46
14	48	45	44	45	42	40	41	39	46	45	41	38	41	43	41	41	45	43	44	45
15	47	44	42	43	41	39	41	38	43	43	41	38	39	42	41	40	40	41	43	40
16	45	41	39	42	39	37	36	36	42	38	41	37	38	42	40	37	39	39	41	39
17	44	39	34	38	38	36	35	35	40	37	39	36	38	39	40	36	36	35	39	38
18	42	33	33	34	38	36	34	30	39	36	36	33	35	37	34	33	34	34	28	35
19	26	33	33	30	34	35	32	30	39	31	28	32	33	34	28	33	26	34	26	23
20	19	33	32	15	28	11	32	19	33	25	25	30	30	17	24	31	16	21	23	22

İspanya-La Liga Puan Tabloları

Sıralama	02-03	03-04	04-05	05-06	06-07	07-08	08-09	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20	20-21	21-22
1	78	77	84	82	76	85	87	99	96	100	100	90	94	91	93	93	87	87	86	86
2	76	72	80	70	76	77	78	96	92	91	85	87	92	90	90	79	76	82	84	73
3	72	71	65	69	71	67	70	71	71	61	76	87	78	88	78	76	68	70	79	71
4	61	70	62	68	66	64	67	63	62	58	66	70	77	64	72	73	61	70	77	70
5	60	56	61	68	62	64	65	62	58	56	65	63	76	62	67	61	59	60	62	65
6	56	55	60	64	60	60	62	58	58	55	57	59	60	60	64	60	59	56	61	62
7	55	55	58	57	60	59	58	56	58	54	56	59	55	52	63	58	53	56	58	59
8	54	54	51	55	54	52	55	54	49	52	53	49	51	48	56	55	53	54	53	55
9	52	52	51	54	52	52	51	47	47	50	50	49	50	48	55	51	50	53	46	48
10	50	51	51	52	50	51	47	47	47	49	47	48	49	45	54	51	50	52	46	47
11	47	51	50	46	49	50	46	44	46	47	46	45	49	44	46	49	50	51	44	46
12	47	48	50	45	49	48	46	43	46	47	45	43	46	44	46	49	47	49	44	42
13	46	48	47	43	47	47	44	42	45	47	44	42	41	43	45	49	45	42	43	42
14	46	47	47	42	46	47	43	41	45	46	43	42	37	43	39	47	44	42	41	42
15	45	46	46	41	42	45	43	40	45	43	42	41	37	42	39	46	44	41	38	39
16	44	43	44	40	40	44	43	39	44	43	39	40	35	39	36	43	41	39	38	39
17	43	43	39	40	40	43	42	37	44	42	37	40	35	39	35	43	41	37	36	39
18	36	41	37	39	39	42	42	36	43	41	36	39	35	38	31	29	37	36	34	38
19	35	39	29	36	35	30	35	36	35	37	35	36	32	36	22	22	33	33	31	35
20	32	26	28	24	28	26	33	34	30	27	34	25	20	32	20	20	32	25	30	31

İtalya-Serie A Puan Tabloları

Sıralama	02-03	03-04	04-05	05-06	06-07	07-08	08-09	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20	20-21	21-22
1	72	82	86	76	97	85	84	82	82	84	87	102	87	91	91	95	90	83	91	86
2	65	71	79	69	75	82	74	80	76	80	78	85	70	82	87	91	79	82	79	84
3	61	69	72	58	62	72	74	70	70	64	72	78	69	80	86	77	69	78	78	79
4	60	59	62	54	61	66	68	67	66	62	70	65	64	67	72	72	69	78	78	70
5	56	58	61	52	58	64	68	65	66	61	66	60	63	64	70	72	68	70	77	64
6	56	56	53	49	58	60	63	59	63	58	62	58	59	61	63	64	66	66	68	63
7	55	50	48	45	54	57	58	55	58	56	61	57	56	57	62	60	63	62	62	62
8	49	46	45	45	50	50	57	52	56	56	56	57	55	54	60	57	59	51	62	59
9	42	44	45	44	49	48	53	51	51	51	54	56	54	50	53	54	53	49	52	53
10	42	41	44	43	46	48	50	50	51	49	49	54	52	46	48	54	44	49	45	50
11	41	40	44	43	43	47	47	47	46	48	47	50	49	46	47	43	43	49	42	50
12	38	39	44	41	42	46	46	46	46	46	45	45	49	45	46	41	43	47	41	47
13	38	34	44	41	41	44	46	45	46	46	44	44	46	45	45	40	42	45	40	46
14	38	34	43	39	40	42	44	44	45	44	42	44	43	42	43	40	41	45	40	41
15	38	32	43	39	40	40	43	44	43	43	40	39	42	40	41	39	41	42	39	36
16	30	30	42	32	40	40	38	44	42	43	39	36	41	39	36	39	41	40	37	36
17	24	30	42	31	40	37	37	42	41	42	38	34	37	39	34	38	38	39	37	31
18	21	13	42	29	39	36	34	35	36	36	32	32	34	38	32	35	38	35	33	30
19			41	21	27	34	31	31	32	32	30	29	24	31	26	25	25	25	23	28
20			35	0	26	30	30	29	24	22	22	25	19	28	18	21	17	20	20	27

Almanya-Bundesliga Puan Tabloları

Sıralama	02-03	03-04	04-05	05-06	06-07	07-08	08-09	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20	20-21	21-22
1	75	74	77	75	70	76	69	70	75	81	91	90	79	88	82	84	78	82	78	77
2	59	68	63	70	68	66	67	65	68	73	66	71	69	78	67	63	76	69	65	69
3	58	65	59	68	66	64	64	61	65	64	65	64	66	60	64	55	66	66	64	64
4	56	64	58	61	60	54	63	59	60	60	55	61	61	55	62	55	58	65	61	58
5	54	56	58	52	51	54	61	57	58	54	51	60	49	52	49	55	55	63	60	57
6	52	55	57	48	48	52	59	55	47	53	51	55	48	50	49	53	55	52	52	55
7	49	50	55	46	45	51	55	52	46	48	48	53	46	50	48	51	54	49	50	52
8	46	49	51	44	45	49	50	50	45	44	47	52	44	45	45	49	53	48	49	46
9	45	44	48	43	44	46	49	47	44	42	45	44	43	43	45	47	51	45	45	46
10	45	42	45	42	44	44	45	46	44	42	44	42	43	41	43	43	44	41	45	45
11	43	39	43	38	44	43	40	42	43	41	43	41	40	40	42	42	43	41	43	42
12	42	39	42	38	42	41	39	39	42	40	43	39	40	38	41	41	43	39	39	42
13	41	36	40	37	41	40	33	38	41	39	42	36	37	38	38	39	36	37	36	42
14	40	38	38	36	40	36	32	35	40	38	34	36	36	38	38	36	33	36	35	38
15	40	37	36	34	37	34	31	33	38	36	33	32	35	37	37	36	32	36	35	33
16	36	32	35	33	34	31	30	31	36	31	31	27	35	36	37	33	28	31	33	33
17	30	32	30	30	34	30	29	28	34	30	30	26	34	33	32	31	21	30	31	28
18	30	23	18	27	26	29	28	24	29	23	21	25	31	25	25	22	19	20	16	18

Fransa-Ligue 1 Puan Tabloları

Sıralama	02-03	03-04	04-05	05-06	06-07	07-08	08-09	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20	20-21	21-22
1	68	79	79	84	81	79	80	78	76	82	83	89	83	96	95	93	91	68	83	86
2	67	76	67	69	64	75	77	72	68	79	71	80	75	65	87	80	75	56	82	71
3	65	75	63	62	58	62	71	71	64	74	67	71	71	65	78	78	72	50	78	69
4	64	65	55	60	57	60	64	70	60	64	64	69	69	63	67	77	66	49	76	66
5	64	63	55	60	57	58	64	69	58	61	63	61	69	60	62	58	61	41	60	66
6	64	60	53	59	57	58	64	64	56	60	62	60	63	58	59	55	59	41	58	63
7	62	57	52	59	57	57	61	58	51	57	55	53	56	54	51	55	56	40	57	62
8	57	53	52	58	54	55	55	55	50	56	53	49	56	52	50	54	55	40	54	61
9	56	52	51	52	51	53	50	53	49	50	52	49	50	50	50	52	53	40	52	55
10	55	51	50	52	50	52	45	52	49	48	51	49	49	50	50	51	52	39	47	55
11	54	50	48	52	49	51	45	48	49	45	48	48	48	50	46	48	49	38	46	48
12	47	50	46	48	49	47	44	48	48	43	47	46	47	49	46	47	48	37	45	46
13	45	43	46	47	49	45	44	47	48	42	46	46	46	48	44	45	46	37	44	43
14	42	42	45	45	49	44	42	47	47	42	43	44	45	48	43	41	41	34	42	41
15	40	40	44	44	48	44	42	44	46	41	41	42	44	46	39	38	38	34	42	38
16	40	39	44	41	43	43	40	41	46	41	40	42	43	44	37	38	38	30	42	36
17	39	39	43	39	43	42	40	40	46	39	40	42	42	40	37	38	36	30	41	36
18	38	38	42	33	39	40	37	32	44	38	38	40	37	39	36	37	34	27	40	32
19	36	38	41	29	35	35	37	31	35	36	37	29	30	37	35	33	33	23	35	31
20	31	31	32	29	34	24	26	23	20	34	29	23	29	18	34	26	27	13	21	31

Türkiye-Süper Lig Puan Tabloları

Sıralama	02-03	03-04	04-05	05-06	06-07	07-08	08-09	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20	20-21	21-22
1	85	76	80	83	70	79	71	75	82	77	71	74	77	79	77	75	69	69	84	81
2	77	72	77	81	61	73	66	74	82	68	61	65	74	74	73	72	67	65	84	73
3	66	62	76	54	56	73	65	64	61	56	58	62	69	66	64	72	65	62	82	68
4	57	57	69	52	52	73	61	64	59	55	55	53	59	59	64	71	63	60	71	65
5	52	55	51	51	51	55	61	57	54	50	52	53	57	52	58	55	47	57	65	64
6	51	54	49	51	48	49	58	56	51	50	50	51	57	51	51	49	46	56	61	59
7	51	46	48	46	48	45	50	55	47	50	47	50	47	50	48	49	45	53	60	59
8	49	45	45	43	47	43	47	51	46	49	46	46	46	46	46	46	44	46	60	57
9	43	45	44	41	45	43	42	49	44	49	46	45	40	45	43	44	44	45	58	55
10	40	44	43	40	45	41	41	47	43	48	46	44	40	45	43	43	41	43	51	54
11	40	44	43	40	43	40	40	41	42	44	45	42	39	44	43	42	41	42	50	53
12	39	43	38	40	42	38	40	41	42	44	44	42	38	40	40	40	41	36	48	53
13	37	42	38	39	42	38	39	40	41	42	43	42	37	37	38	39	40	36	48	52
14	36	42	34	39	41	36	38	37	40	42	42	37	36	36	38	38	39	35	46	47
15	36	41	34	37	40	35	38	34	35	39	40	37	36	34	38	36	38	35	45	46
16	35	40	32	36	39	29	38	27	26	36	36	34	28	31	36	33	37	32	44	45
17	26	22	27	36	37	29	29	26	24	32	29	31	27	30	26	33	35	32	41	36
18	22	22	19	29	22	29	22	0	23	11	22	29	27	21	25	12	27	32	40	34
19																			38	28
20																			38	20
21																			28	

İngiltere-Premier Lig

Descriptive Statistics / Tanımlayıcı İstatistikler

	N	Minimum	Maximum	Mean / Ortalama	Std. Deviation / Standart Sapma
2002-2003	20	19,00	83,00	52,5000	15,32284
2003-2004	20	33,00	90,00	51,6000	15,17755
2004-2005	20	32,00	95,00	51,5000	17,08339
2005-2006	20	15,00	91,00	53,1500	18,61034
2006-2007	20	28,00	89,00	52,1000	15,85095
2007-2008	20	11,00	87,00	52,0000	19,73509
2008-2009	20	32,00	90,00	52,1500	18,23610
2009-2010	20	19,00	86,00	51,7500	18,87319
2010-2011	20	33,00	80,00	51,4500	12,77940
2011-2012	20	25,00	89,00	52,3500	17,43944
2012-2013	20	25,00	89,00	51,6000	17,81897
2013-2014	20	30,00	86,00	53,1000	19,27338
2014-2015	20	30,00	87,00	52,3500	16,34907
2015-2016	20	17,00	81,00	51,6500	15,43842
2016-2017	20	24,00	93,00	52,8000	19,85102
2017-2018	20	31,00	100,00	52,0500	19,17091
2018-2019	20	16,00	98,00	53,4500	21,00745
2019-2020	20	21,00	99,00	52,4000	17,77461
2020-2021	20	23,00	86,00	52,8500	16,88748
2021-2022	20	22,00	93,00	52,6000	19,34561

İspanya-La Liga

Descriptive Statistics / Betimleyici İstatistikler

	N	Minimum	Maximum	Mean / Ortalama	Std. Deviation / Standart Sapma
2002-2003	20	32,00	78,00	51,7500	12,75219
2003-2004	20	26,00	77,00	52,2500	12,50211
2004-2005	20	28,00	84,00	52,0000	14,36003
2005-2006	20	24,00	82,00	51,7500	14,67140
2006-2007	20	28,00	76,00	52,1000	13,46692
2007-2008	20	26,00	85,00	52,6500	14,24698
2008-2009	20	33,00	87,00	52,8500	14,51777
2009-2010	20	34,00	99,00	52,2500	18,59789
2010-2011	20	30,00	96,00	53,0500	16,76925
2011-2012	20	27,00	100,00	52,3000	16,74295
2012-2013	20	34,00	100,00	52,8000	17,74854
2013-2014	20	25,00	90,00	52,7000	18,28747
2014-2015	20	20,00	94,00	52,4500	20,81365
2015-2016	20	32,00	91,00	52,4000	18,10321
2016-2017	20	20,00	93,00	52,5500	20,62567
2017-2018	20	20,00	93,00	52,7000	18,22693
2018-2019	20	32,00	87,00	51,5000	13,90759
2019-2020	20	25,00	87,00	51,7500	16,13063
2020-2021	20	30,00	86,00	51,5500	17,83986
2021-2022	20	31,00	86,00	51,4500	15,24010

İtalya-Serie A

Descriptive Statistics / Tanımlayıcı İstatistikler

	N	Minimum	Maximum	Mean / Ortalama	Std. Deviation / Standart Sapma
2002-2003	18	21,00	72,00	45,8889	14,19565
2003-2004	18	13,00	82,00	46,0000	17,28311
2004-2005	20	35,00	86,00	50,7500	13,91279
2005-2006	20	,00	76,00	42,5500	16,33039
2006-2007	20	26,00	97,00	49,4000	16,33981
2007-2008	20	30,00	85,00	51,4000	15,64205
2008-2009	20	30,00	84,00	52,2500	15,56269
2009-2010	20	29,00	82,00	51,9000	14,73592
2010-2011	20	24,00	82,00	52,0000	14,98420
2011-2012	20	22,00	84,00	51,1500	14,80851
2012-2013	20	22,00	87,00	51,7000	17,10679
2013-2014	20	25,00	102,00	52,5000	19,44899
2014-2015	20	19,00	87,00	50,6500	16,09601
2015-2016	20	28,00	91,00	52,2500	17,24704
2016-2017	20	18,00	91,00	53,0000	20,56057
2017-2018	20	21,00	95,00	52,8500	20,55103
2018-2019	20	17,00	90,00	51,4500	18,35749
2019-2020	20	20,00	83,00	52,7500	18,39300
2020-2021	20	20,00	91,00	52,2000	20,62854
2021-2022	20	27,00	86,00	52,1000	18,46162

Almanya-Bundesliga

Descriptive Statistics / Tanımlayıcı İstatistikler

	N	Minimum	Maximum	Mean / Ortalama	Std. Deviation / Standart Sapma
2002-2003	18	30,00	75,00	46,7222	11,08685
2003-2004	18	23,00	74,00	46,8333	14,20543
2004-2005	18	18,00	77,00	47,3889	13,91207
2005-2006	18	27,00	75,00	45,6667	14,20853
2006-2007	18	26,00	70,00	46,6111	12,21927
2007-2008	18	29,00	76,00	46,6667	13,06545
2008-2009	18	28,00	69,00	46,8889	14,57996
2009-2010	18	24,00	70,00	46,2222	13,36614
2010-2011	18	29,00	75,00	47,5000	12,55224
2011-2012	18	23,00	81,00	46,6111	15,15465
2012-2013	18	21,00	91,00	46,6667	16,03672
2013-2014	18	25,00	90,00	47,4444	17,36536
2014-2015	18	31,00	79,00	46,4444	13,58729
2015-2016	18	25,00	88,00	47,0556	15,65613
2016-2017	18	25,00	82,00	46,8889	13,94058
2017-2018	18	22,00	84,00	46,3889	13,98797
2018-2019	18	19,00	78,00	46,9444	17,00682
2019-2020	18	20,00	82,00	47,2222	16,15206
2020-2021	18	16,00	78,00	46,5000	15,11232
2021-2022	18	18,00	77,00	46,9444	14,83030

Fransa-Ligue 1

Descriptive Statistics / Tanımlayıcı İstatistikler

	N	Minimum	Maximum	Mean / Ortalama	Std. Deviation / Standart Sapma
2002-2003	20	31,00	68,00	51,7000	12,04859
2003-2004	20	31,00	79,00	52,0500	13,99050
2004-2005	20	32,00	79,00	50,4000	10,29767
2005-2006	20	29,00	84,00	51,1000	13,61462
2006-2007	20	34,00	81,00	51,2000	10,54614
2007-2008	20	24,00	79,00	51,2000	12,80871
2008-2009	20	26,00	80,00	51,4000	14,74128
2009-2010	20	23,00	78,00	52,1500	15,10063
2010-2011	20	20,00	76,00	50,5000	11,74510
2011-2012	20	34,00	82,00	51,6000	14,46739
2012-2013	20	29,00	83,00	51,5000	13,44580
2013-2014	20	23,00	89,00	51,6000	16,12256
2014-2015	20	29,00	83,00	52,6000	14,86217
2015-2016	20	18,00	96,00	51,6000	15,11848
2016-2017	20	34,00	95,00	52,3000	17,53223
2017-2018	20	26,00	93,00	52,2000	17,59964
2018-2019	20	27,00	91,00	51,5000	16,11962
2019-2020	20	13,00	68,00	38,3500	11,81112
2020-2021	20	21,00	83,00	52,2500	16,59066
2021-2022	20	31,00	86,00	51,8000	15,83002

Türkiye-Süper Lig

Descriptive Statistics / Tanımlayıcı İstatistikler

	N	Minimum	Maximum	Mean / Ortalama	Std. Deviation / Standart Sapma
2002-2003	18	22,00	85,00	46,7778	16,44082
2003-2004	18	22,00	76,00	47,3333	13,99580
2004-2005	18	19,00	80,00	47,0556	17,63843
2005-2006	18	29,00	83,00	46,5556	14,44756
2006-2007	18	22,00	70,00	46,0556	10,23530
2007-2008	18	29,00	79,00	47,1111	16,52054
2008-2009	18	22,00	71,00	47,0000	13,71560
2009-2010	18	,00	75,00	46,5556	18,45893
2010-2011	18	23,00	82,00	46,7778	16,63644
2011-2012	18	11,00	77,00	46,7778	13,92229
2012-2013	18	22,00	71,00	46,2778	11,26580
2013-2014	18	29,00	74,00	46,5000	11,90279
2014-2015	18	27,00	77,00	46,3333	15,71062
2015-2016	18	21,00	79,00	46,6667	15,30859
2016-2017	18	25,00	77,00	47,2778	14,70816
2017-2018	18	12,00	75,00	47,1667	16,56449
2018-2019	18	27,00	69,00	46,0556	11,92364
2019-2020	18	32,00	69,00	46,4444	12,51927
2020-2021	21	28,00	84,00	54,3810	15,84764
2021-2022	20	20,00	81,00	52,4500	14,99991

İngiltere Premier Lig	
HHI Endeksi	
2002-2003	108,09
2003-2004	108,22
2004-2005	110,45
2005-2006	111,65
2006-2007	108,79
2007-2008	113,68
2008-2009	111,62
2009-2010	112,64
2010-2011	105,86
2011-2012	110,54
2012-2013	111,33
2013-2014	112,52
2014-2015	109,27
2015-2016	108,49
2016-2017	113,43
2017-2018	112,89
2018-2019	114,67
2019-2020	110,93
2020-2021	109,70
2021-2022	112,85

İspanya La Liga	
HHI Endeksi	
2002-2003	105,77
2003-2004	105,44
2004-2005	107,24
2005-2006	107,64
2006-2007	106,35
2007-2008	106,96
2008-2009	107,17
2009-2010	112,04
2010-2011	109,49
2011-2012	109,74
2012-2013	110,73
2013-2014	111,44
2014-2015	114,96
2015-2016	111,34
2016-2017	114,64
2017-2018	111,36
2018-2019	106,93
2019-2020	109,23
2020-2021	111,38
2021-2022	108,34

İtalya Serie A	
HHI Endeksi	
2002-2003	109,04
2003-2004	113,33
2004-2005	107,14
2005-2006	113,99
2006-2007	110,39
2007-2008	108,80
2008-2009	108,43
2009-2010	107,66
2010-2011	107,89
2011-2012	107,96
2012-2013	110,40
2013-2014	113,04
2014-2015	109,59
2015-2016	110,35
2016-2017	114,30
2017-2018	114,36
2018-2019	112,09
2019-2020	111,55
2020-2021	114,84
2021-2022	111,93

Almanya Bundesliga	
HHI Endeksi	
2002-2003	105,32
2003-2004	108,69
2004-2005	108,14
2005-2006	109,14
2006-2007	106,49
2007-2008	107,40
2008-2009	109,13
2009-2010	107,90
2010-2011	106,60
2011-2012	109,98
2012-2013	111,15
2013-2014	112,65
2014-2015	108,08
2015-2016	110,45
2016-2017	108,35
2017-2018	108,59
2018-2019	112,40
2019-2020	111,05
2020-2021	109,98
2021-2022	109,43

Fransa Ligue 1	
HHI Endeksi	
2002-2003	105,16
2003-2004	106,86
2004-2005	103,97
2005-2006	106,74
2006-2007	104,03
2007-2008	105,95
2008-2009	107,81
2009-2010	107,97
2010-2011	105,14
2011-2012	107,47
2012-2013	106,48
2013-2014	109,27
2014-2015	107,58
2015-2016	108,16
2016-2017	110,68
2017-2018	110,80
2018-2019	109,31
2019-2020	109,01
2020-2021	109,58
2021-2022	108,87

Türkiye Süper Lig	
HHI Endeksi	
2002-2003	111,67
2003-2004	108,26
2004-2005	113,27
2005-2006	109,10
2006-2007	104,66
2007-2008	111,61
2008-2009	108,04
2009-2010	114,85
2010-2011	111,95
2011-2012	108,37
2012-2013	105,60
2013-2014	106,19
2014-2015	110,86
2015-2016	110,16
2016-2017	109,14
2017-2018	111,65
2018-2019	106,33
2019-2020	106,86
2020-2021	106,83
2021-2022	107,77

İngiltere Premier Lig	
C5 Endeksi	
2002-2003	137,52
2003-2004	139,53
2004-2005	145,24
2005-2006	146,00
2006-2007	141,27
2007-2008	152,31
2008-2009	151,10
2009-2010	148,02
2010-2011	136,83
2011-2012	145,94
2012-2013	150,00
2013-2014	151,79
2014-2015	143,27
2015-2016	137,08
2016-2017	154,55
2017-2018	154,85
2018-2019	152,67
2019-2020	142,75
2020-2021	136,99
2021-2022	151,71

İspanya La Liga	
C5 Endeksi	
2002-2003	134,11
2003-2004	132,44
2004-2005	135,38
2005-2006	137,97
2006-2007	134,74
2007-2008	135,61
2008-2009	138,88
2009-2010	149,67
2010-2011	142,88
2011-2012	139,96
2012-2013	148,48
2013-2014	150,66
2014-2015	159,01
2015-2016	150,76
2016-2017	152,24
2017-2018	144,97
2018-2019	136,31
2019-2020	142,61
2020-2021	150,53
2021-2022	141,89

İtalya Serie A	
C5 Endeksi	
2002-2003	136,852
2003-2004	147,391
2004-2005	141,872
2005-2006	145,241
2006-2007	142,915
2007-2008	143,580
2008-2009	140,861
2009-2010	140,270
2010-2011	138,462
2011-2012	137,243
2012-2013	144,294
2013-2014	148,571
2014-2015	139,388
2015-2016	146,986
2016-2017	153,208
2017-2018	154,021
2018-2019	145,773
2019-2020	148,246
2020-2021	154,406
2021-2022	147,025

Almanya Bundesliga	
C5 Endeksi	
2002-2003	129,275
2003-2004	139,644
2004-2005	132,943
2005-2006	142,774
2006-2007	135,161
2007-2008	134,571
2008-2009	138,199
2009-2010	135,000
2010-2011	137,263
2011-2012	142,455
2012-2013	140,571
2013-2014	145,855
2014-2015	139,522
2015-2016	141,535
2016-2017	138,199
2017-2018	134,515
2018-2019	141,870
2019-2020	146,118
2020-2021	141,075
2021-2022	138,462

Fransa Ligue 1	
C5 Endeksi	
2002-2003	126,89
2003-2004	137,56
2004-2005	126,59
2005-2006	131,12
2006-2007	123,83
2007-2008	130,47
2008-2009	138,52
2009-2010	138,06
2010-2011	129,11
2011-2012	139,53
2012-2013	135,15
2013-2014	143,41
2014-2015	139,54
2015-2016	135,27
2016-2017	148,76
2017-2018	147,89
2018-2019	141,75
2019-2020	137,68
2020-2021	145,07
2021-2022	138,22

Türkiye Süper Lig	
C5 Endeksi	
2002-2003	144,09
2003-2004	136,06
2004-2005	150,04
2005-2006	137,90
2006-2007	125,93
2007-2008	149,86
2008-2009	137,87
2009-2010	143,48
2010-2011	144,51
2011-2012	130,83
2012-2013	128,36
2013-2014	132,04
2014-2015	145,04
2015-2016	141,43
2016-2017	142,14
2017-2018	146,29
2018-2019	135,05
2019-2020	134,78
2020-2021	141,96
2021-2022	133,84